

StandUp for Europe!

Ustrezen odziv na
antidemokratske
slogane

Zvezek 1:
Priročnik za usposabljanje o
spodbujanju demokracije v
Evropi

Projekt ERASMUS+ Stand up for Europe:

Argumentation training against antidemocratic slogans

Projektna pogodba: 2023-2-DE04-KA220-YOU-000175190

WWW.STANDUP4.EU

Kolofon

Ustrezen odziv na antidemokratske slogane: Priročnik za usposabljanje o spodbujanju demokracije v Evropi

Avtorji: Florian Wenzel, Katrin Kuhla, dr. Christian Boeser, prof. dr. Klaus-Peter Hufer

Urednik: Michael Sommer

Prevod in jezikovni pregled: Eva Gajšek in Anja Debeljak

Oblikovanje in prelom: Anja Debeljak

Izdala: Socialna akademija, odgovorni: Matej Cepin

Ljubljana, 2026

AVTORSKE PRAVICE

Delo je licencirano pod licenco Creative Commons Attribution 4.0 International License. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

FINANCIRANJE

Knjiga je nastala v okviru projekta z imenom:

Stand up for Europe: Argumentation Training against Antidemocratic Slogans

Program: Erasmus+ Mladina

Projektna pogodba: 2023-2-DE04-KA220-YOU-000175190

Publikacija je brezplačna.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 270191107

ISBN 978-961-97354-0-4 (PDF)

Ta priročnik je nastal v okviru projekta Erasmus+ in je rezultat strokovnega znanja, predanosti ter odličnega mednarodnega sodelovanja projektnih partnerjev.

- Ari Inovasyon ve Bilim Egitim Hizmetleri Anoim Sirgeti, Konzorcij zasebnih šol Doga, Istanbul, Turčija: Dr. Zuhal Yılmaz Doğan, Umur Bakkal, Danny Arati;
- Katolikus Ifjúsági Alapítvány, Szeged, Madžarska: Zsuzanna Farkas, Áron Ternovác, Barnabás Gergely;
- Socialna akademija, Ljubljana, Slovenija: Eva Gajšek, Matej Cepin;
- InEuropa, Modena, Italija: Barbara Grazzini, Elisa Lai, Maria Rosaria Gagliardi, Daniela Ottolini;
- Univerza v Augsburgu, Netzwerk Politische Bildung Bayern na Katedri za pedagogiko s poudarkom na izobraževanju odraslih in nadaljevalnem izobraževanju
- Univerza v Augsburgu, Netzwerk Politische Bildung Bayern na Katedri za izobraževanje odraslih in nadaljnje izobraževanje, Nemčija: Katrin Kuhla, Florian Wenzel, Dr. Christian Boeser
- Akademie Klausenhof, Nemčija: dr. Michael Sommer, Pia Ziyout, Julia Bödeker

Projekt je financirala Evropska unija. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča avtorja(-ev) in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Evropska unija in EACEA zanje ne moreta biti odgovorni.

Sofinancira
Evropska unija

Vsebina

Uvod: Kako uporabljati ta priročnik in poglobitev pristopa

1. del: Ustrezno soočanje z antidemokratskimi slogani

Izziv: Populistični premiki v Evropi

Odgovor: Demokracija kot oblika življenja

2. del: Nabor 40 aktivnosti

Značilnosti in logika različnih aktivnosti

Zorni kot A: Identiteta in vrednote

A1. Kdo sem?

A2. Hitri zmenki na temo demokracije

A3. Zgodba mojega imena

A4. Življenjska črta

A5. Pregovori, vrednote in prispevki ladjice

A6. Zemljevid vrednot

A7. Kaj mi daje demokracija?

A8. Oslabiti slabosti? Okrepiti prednosti!

A9. Pripadnost skupnosti: koraki za zблиževanje

A10. Štirje vidiki moje identitete

A11. Citati o demokraciji

Zorni kot B: Obravnavanje konfliktov in dilem

B1. Idealni aktivni državljan in politik

B2. Od pomanjkljivosti do aktivnega državljanstva

B3. Oblikovanje aktivnega državljana z Lego® kockami

B4. Moja in naša hiša Evrope

B5. Jaz sem tukaj: umestitev v skupnost

B6. Dražba vrednot

B7. Nasprotujoče si vrednote

B8. Moje vrednote, tvoje vrednote

B9. Populistični glasovi v meni

B10. Pozorno poslušanje

B11. Bodi sprememba, ki jo želiš videti v svetu

Vsebina

Zorni kot C: Soočanje z antidemokratskimi slogani

- C1. Zmenki mnenjskih nasprotnikov
- C2. Vstop v njihovo kožo: konkurenčni pogovor
- C3. Dve resnici, ena laž
- C4. Svoboda izražanja!? Lažne novice!?
- C5. Mnenja zunaj mojega sveta
- C6. Miti, v katere verjamemo
- C7. Populizem? Antidemokratski slogani? Sovražni govor?
- C8. Akcija! Tehnike posredovanja
- C9. Pet korakov demokratičnega odločanja

Zorni kot D: Strukture moči, privilegiji in diskriminacija

- D1. Toleranca in njene meje
- D2. Ali sploh potrebujemo politične stranke?
- D3. Ni nobene razlike, kajne?
- D4. Ko besede postanejo resničnost
- D5. Zaupanje, čustva in pripadnost: duševno zdravje in demokracija
- D6. Preverjanje demokracije v naši skupini
- D7. Razprava o dinamiki skupine
- D8. Produktivno ravnanje z močjo
- D9. Nosilec sprememb

3. del: Kako organizirati usposabljanje za krepitev demokracije v Evropi

Priprava usposabljanja po temah

Konkretni primeri za različne časovne okvire in ciljne skupine

Priporočila za izvajalce: proces je pomembnejši od rezultatov

Vključevanje demokratičnega ocenjevanja

4. del: Smernice za evropske državljane

Nujnost ukrepanja

Deset tez o aktivnem državljanstvu

5. del: Ozadje antidemokratskih sloganov

Pristop prof. dr. Klaus-Petra Huferja

Uvidi evropskih partnerjev

Priloga

Evropski partnerji

Uvod

Kako uporabljati ta priročnik?

Ozadje

Cilj projekta Stand Up for Europe (www.standup4.eu) je povečati kakovost, inovativnost in priznavanje mladinskega dela ter spodbujati aktivno državljanstvo, pobudništvo in podjetništvo mladih, vključno s socialnim podjetništvom, da bi jim omogočili učinkovito sprejemanje evropskih vrednot.

Osrednji cilj tega priročnika je posodobitev in evropeizacija nemškega programa Trening argumentacije proti antidemokratskim sloganom (nem. »Argumentationstraining gegen Stammtischparolen«) ter njegova razširitev v druge evropske države. Pobudo je prevzel dr. Michael Sommer, Akademie Klausenhof (www.akademie-klausenhof.de), in pridobil sredstva v okviru programa Erasmus+, da bi to idejo skupaj s partnerji iz Turčije (Doğa Koleji), Madžarske (Katolikus Ifjúsági Alapítvány), Italije (InEuropa SRL) in Slovenije (Socialna Akademija) prenesel v prakso.

Prvotno usposabljanje je pred 25 leti razvil prof. dr. Klaus-Peter Hufer in je eno najbolj znanih in pogosto uporabljenih usposabljanj za državljansko vzgojo v nemško govorečih državah. V svojih začetkih se osredotoča na boj proti desničarskim skrajnim gibanjem v Nemčiji z uporabo racionalnih argumentacijskih strategij. Skozi leta so Hufer in njegovi sodelavci, ki so prevzeli njegovo idejo in jo vključili v svoje pristope, dodali elemente samorefleksije, vrednot, čustev in strukturnih razvojev sodobnih zahodnih družb.

Univerza v Augsburgu, kjer deluje Netzwerk Politische Bildung Bayern (www.politische-bildung-bayern.net), je ta pristop uporabila v številnih projektih v teoriji in praksi ter v sodelovanju s Huferjem sestavila ta priročnik za usposabljanje.

Projekt Stand Up for Europe temelji na konceptu in publikacijah prof. dr. Klaus-Peter Huferja, vključuje dodatne perspektive, vključno z vsemi ekstremističnimi populističnimi protievropskimi pristopi, in prispeva k pripravi kurikuluma, zlasti v zvezi z opredelitvijo izobraževalnih aktivnosti

Cilji in ciljne skupine

Priročnik je namenjen predvsem mladinskim voditeljem, mladinskim delavcem in učiteljem, ki želijo pridobiti praktično gradivo za oblikovanje usposabljanja za mlade.

Zbranih 40 aktivnosti ponuja široko paleto kognitivnih, čustvenih, konkretnih in prilagodljivih možnosti za oblikovanje usposabljanj, ki trajajo od 60 minut do pet dni. Poudarek daje temu, da se mladi zbirajo v živo in se učijo na podlagi svojih vsakdanjih izkušenj, strahov in upov kot posamezniki, ki si želijo živeti v miru.

Te prostore za osebna in individualna srečanja potrebujemo bolj kot kdaj koli prej. Nedavne ugotovitve na področju digitalizacije izobraževanja kažejo, da je pomembno zagotoviti čas za ne-digitalno učenje. To je tudi razlog, da priročnik ne vsebuje aktivnosti, ki bi izrecno obravnavale populizem in protidemokratske razvoje na družbenih omrežjih.

V zadnjih nekaj letih je postalo jasno, da pedagoško delo, ki temelji na zaupanju, v sedanjem kontekstu družbenih omrežij ne deluje več: nepregledni algoritmi, močne kapitalistične platforme, ki branijo tisto, kar same ocenijo za svobodo govora, ter ogromno število botov zahtevajo različne oblike regulacije, pa tudi sankcije. Pozdravljamo vsa prizadevanja na tem področju, hkrati pa mora biti jasno, da ne smemo pustiti, da se osredotočimo na nekaj, kar je nemogoče »popraviti«, dokler se osnovni mehanizmi ne bodo spremenili. Trenutne razprave na evropski ravni o prepovedi družbenih omrežij za mlade, mlajše od 16 let, kažejo, kako dramatično se ta situacija še razvija.

Naš glavni cilj je tako okrepiti medsebojno zaupanje mladih in graditi skupnosti, v kateri se lahko uprejo sovraštvu, ekstremizmu in izključevanju, čeprav te trenutno podpira vse več političnih in gospodarskih voditeljev v Evropi in širše. Zaupljivi, navdihnjeni in ustvarjalni mladi bodo najbolje prepoznali, kaj je koristno za sobivanje in kaj ni. Upajmo, da bodo raje zapustili obstoječa družabna omrežja, kot da bi poskušali pridobiti njihovo naklonjenost.

Hkrati želi ta priročnik ponuditi možnosti za delo z odraslimi, tako z izobraževalci, pa tudi z multiplikatorji, ki svoje izkušnje širijo dalje v širši družini. To je pomemben prispevek k okrepitvi neformalnih medgeneracijskih učnih prostorov in k trajnosti tega usposabljanja.

Pregled vsebine

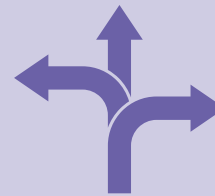
V prvem poglavju ta priročnik predstavi ozadje groženj populizma in ekstremizma za evropsko demokracijo. To opisuje kot način življenja v smislu mirnega sobivanja, kot naš odgovor na že omenjene izzive.

Drugo poglavje sestavlja 40 aktivnosti, ki so razvrščene glede na različne »zorne kote«, ki omogočajo, da se antidemokratske slogane obravnava celostno.

Ti štiri zorni koti so:

A: Identiteta in vrednote

B: Obravnavanje konfliktov
in dilem

C: Soočanje z
antidemokratski
mi slogani

D. Strukture moči
privilegiji in
diskriminacija

Tretje poglavje predstavlja različne možnosti, kako pripraviti usposabljanje za mlade. Prikazuje logiko različnih aktivnosti, kako organizirati, sestaviti in kombinirati različne aktivnosti glede na konkretne teme, ki jih lahko uporabimo. Konkretni primeri partnerskih organizacij so takšni, ki so že bili preizkušeni. V tem delu podajamo tudi nasvete, kako ravnati v zahtevnih situacijah ter kako v učno izkušnjo vključiti demokratično evalvacijo.

Četrto poglavje priročnika so povzete številne ideje in konkretni nasveti, zakaj in kako je treba ukrepati v luči populizma. Predstavljenih je tudi deset tez o tem, kaj pomeni biti aktiven državljan v Evropi. Ta del se lahko uporabi kot povzetek po delavnici in kot pregledno orodje za morebitne potencialne partnerske organizacije.

Zadnje, peto poglavje, podaja ozadje pristopa, na katerem sloni originalni trening argumentacije prof. Klause-Petra Huferja, razložen pa je tudi njegov nadaljnji razvoj. To je povezano z uvidom v antidemokratične slogane, ki so jih zbrale partnerske organizacije.

Drugi del publikacije: poglobitev pristopa

V Drugem delu te publikacije, ki je objavljen kot ločen dokument, najdemo veliko ozadja o družbenopolitičnih razvojih in teoretičnih temeljih našega pristopa. V njem so podrobno obravnavana vprašanja didaktike, meril kakovosti in evalvacije.

To je še posebej zanimivo za vse, ki pripravljajo izobraževanja za druge izobraževalce in za vodje mladinskih organizacij, ki želijo ta pristop prenesti na višjo raven. Uporabno je tudi za akademsko

sodelovanje in predstavitve na konferencah, ki se ukvarjajo z vprašanji aktualnih razvojnih trendov v državljanski vzgoji za spodbujanje demokracije v Evropi. Obsega tudi vse bibliografske reference, navedene v tem priročniku.

Zahvaljujemo se vsem partnerskim institucijam in zlasti vsem sodelujočim iz Turčije, Italije, Slovenije, Madžarske in Nemčije, ki so s strastjo posvetili svoj čas, navdih in kreativnost, da so dopolnili in kritično pregledali to usposabljanje ter ga preizkusili na številnih dogodkih po Evropi. Že naš način sodelovanja je bil sam po sebi resnično zaupanja vredna in demokratična izkušnja učenja.

Združil nas je **dr. Michael Sommer** iz Akademie Klausenhof, vodja konzorcija z več kot 20-letnimi izkušnjami v evropskih projektih. To je tudi njegov zadnji projekt pred začetkom nove faze po koncu delovne kariere. Hvala in vse najboljše! Sodelovanje z vami je bilo v veselje!

Upamo, da bo ta priročnik za usposabljanje prispeval k spodbujanju in širjenju ideje demokratične Evrope kot modela za mirno sobivanje v raznolikosti.

Florian Wenzel, Katrin Kuhla, Christian Boeser in Klaus-Peter Hufer

München, julij 2025

Prvo poglavje

Odzivi na antidemokratske slogane

Izziv: Populizem v Evropi

Slogani, ekstremizem in demokracija

Ko govorimo o populističnih sloganih, govorimo o zmanjševanju kompleksnosti v kombinaciji s poskusi nadvlade nad neko drugo skupino in z označevanjem te skupine kot manjvredne. Slogani običajno vodijo v takšno ali drugačno obliko ekstremizma, saj stvari poenostavljajo do skrajnosti, pri čemer nedopuščajo sivin in nians.

Poleg tega njihov pogosto čustveni ton preprečuje tako argumentacijo kot diskurz, ki ima nekoliko več občutka. Tako bi lahko rekli, da so populistični slogani protidemokratski v smislu, da zapirajo ustvarjalne možnosti demokracije. Demokracija vedno pomeni določeno mero samozapiranja, negotovosti, katere druga stran je ohranjanje odprtih možnosti za prihodnost. Demokracija želi razlikovati, nikoli ne absolutizira svojega stališča, pušča prostor za napake in vidi dileme, ki celotno sliko naredijo bolj barvito kot to počne črno-belo mišljenje v absolutih.

V tem smislu je demokracija normativna – ne v smislu določene politične usmeritve, bodisi na levi ali desni strani političnega spektra, ampak v smislu zagovarjanja odprte, raznolike in vključujoče družbe, ki temelji na enakosti. Ta normativnost v osnovi izhaja iz človekovih pravic, ki so zapisane v temeljih mnogih sodobnih ustav.

(Pro)demokratski slogani?

Glede na to se postavlja zanimivo vprašanje, ali lahko v imenu te normativnosti lahko obstajajo tudi »prodemokratski« slogani. Poznamo različne primere, v katerih se slogani uporabljajo za izražanje solidarnosti z diskriminiranimi, in sicer v smislu: »Vsi smo ...«. V današnjem času do tega pogosto prihaja na družbenih omrežjih. Dva znana primera sta gibanje #metoo za kritiko nasilja nad ženskami in gibanje #blacklivesmatter za izražanje nasprotovanja rasističnim dogodkom v družbi in nasilju nad temnopolto populacijo.

Prodemokratski slogani se torej postavljajo na stran »šibkejših«/ diskriminiranih v družbi kot nasprotje prevladujočim strukturam moči. Želijo biti protiutež ekstremističnim tendencam in povečati kompleksnost, saj se zavzemajo proti zapiranju možnosti za manjšine in šibkejše skupine.

Včasih ni lahko določiti, ali je določen slogan prodemokratski ali antidemokratski, sploh če jr v njem zaznati nagnjenost k ekstremizmu. Njegova usmerjenost je odvisna od tega, kdo in s kakšnim namenom ga uporablja. Zlasti v negotovih družbenih razmerah se slogani lahko uporabljajo za oblikovanje in uveljavljanje močne identitete, da se prepreči izključevanje s strani družbe. Hkrati pa je ta oblika identitete sama po sebi lahko izključujoča. Primeri, ki se različno razlagajo glede na perspektivo posameznika, so jezik spolov, zagovarjanje veganstva in aktualna vprašanja vojne in miru. V tem kontekstu je slogane mogoče razumeti kot ideologije, ki zapirajo možnosti za dialog, ali pa kot trditve, ki odpirajo nove možnosti in svobodo za več ljudi.

Naš projekt se jasno osredotoča na antidemokratske slogane, vendar je treba pri delu na tem področju upoštevati tudi zgornje razmišljanje, da ne postanemo preveč samozavestni in arogantni.

V Drugem delu: Poglobitev pristopa je na voljo več razmišljanj o družbenopolitičnem ozadju populističnih in antidemokratskih razvojnih trendov v Evropi ter psiholoških vidikih duševnega zdravja, ki postajajo vse pomembnejši v družbah, kjer so prisotne migracije.

Odgovor: Demokracija kot oblika življenja

Krepitev evropskih vrednot je naloga, ki je povezana z vprašanjem, kako bo Evropa uspela najti ravnovesje med enotnostjo in raznolikostjo, med potrebo po zavzemanju stališč in neizključevanjem drugih, da ostane odprta, ne da bi se odpovedala identiteti. Pri vsem tem gre v bistvu za vprašanje ohranjanja demokracije in kako lahko demokracija navdihuje prebivalce.

Demokracija je vse bolj pod pritiskom: po indeksu demokratičnosti Economist Intelligence Unit Democracy Index 2023 (EIU, 2023) je demokratizacija v zadnjem obdobju utrpela nove udarce. Manj kot 8 % svetovnega prebivalstva živi v popolni demokraciji, medtem ko skoraj 40 % živi pod avtoritarnimi sistemi. Svetovna pandemija Covida-19 je ta trend še pospešila. Hkrati poročilo kaže, da demokracija sama po sebi nikakor ne zagotavlja preprečevanja globalnih kriz, kot so podnebne spremembe, ali reševanja mednarodnih konfliktov in vojn.

Demokratske države svojim državljanom odpirajo veliko možnosti, hkrati pa ne zagotavljajo vedno odločnih in hitrih odgovorov na aktualne izzive. Demokracija torej ni več edina privlačna vizija za prihodnost, saj avtoritarne sile med seboj gradijo močne vezi, da bi zagotovile prednost manjšine pred večino prebivalstva.

Kot Anne Applebaum kaže v svojem impresivnem poročilu *Autocracy, Inc.* (glej Applebaum 2024), se avtoritarni vladarji medsebojno povezujejo na mednarodni ravni in si s pomočjo podjetij in investicijskih organizacij zagotavljajo zemljo, kapital in vire. Obstoječe demokracije se zavedajo, da so njihova sredstva za soočanje s temi težnjami prešibka, da bi v svetu kriz in vojn resnično učinkovita. Tako frustracija nad vladami v Evropi narašča, saj te niso sposobne zagotoviti blaginje in se soočajo s čedalje več krizami, kot so sprememba svetovnega reda, vojne in podnebne spremembe.

Populisti, zlasti desničarski, izkoriščajo to frustracijo in potlačena negativna čustva pretvarjajo v skrajne izjave. Te delujejo z močnimi razlikovanji med pravim in narobe, dobrim in slabim. Populisti trdijo, da so oni tisti resnični demokrati, da izražajo vsa mnenja, ki jih »elite« prepovedujejo, in da jim je zato treba zaupati. Po eni strani sicer trdijo, da želijo ponovno uvesti raznolikost, hkrati pa imajo absolutistično idejo o lastnih vrednotah, ki gre z roko v roki z željo po izključitvi vseh, ki niso del »ljudstva«. Gre za še en premik v smeri avtoritarnosti, ki v imenu »alternativne resnice« zatira raznolikost.

Lewandowsky in drugi (2025) te težnje opisujejo v publikaciji *The Anti-Autocracy Handbook. A Scholars' Guide to Navigating Democratic backsliding*, v kateri definirajo »tri P-je avtokracije«, in sicer populizem, polarizacijo in post-resnico. Analizirajo, kako ti vplivi vodijo od demokracije do totalitarne avtokracije, v kateri volitve nimajo resnične vloge in v kateri prostor za proteste ne obstaja več.

V tem priročniku za usposabljanje predlagamo, da demokracijo pogledamo z bolj temeljnega vidika, da bi jo v Evropi naredili bolj živo. Demokracija ni stvar – ne moremo je imeti ali si jo lastiti. Demokracija ni le tehnični sklop pravil in predpisov, ki jih je treba uvesti; upravljanje je pomembno, vendar vodi k liberalno-kapitalističnemu prepričanju, da

se demokracija lahko vodi kot podjetje, ki ustvarja dodano vrednost za vse – kot dobra blagovna znamka, ki se jo lahko porabi, ne da bi se preveč spraševali o njeni vsebini. To spodbuja zelo pasivno razumevanje demokracije: smo potrošniki in želimo, da nam tisti, ki so odgovorni za demokracijo, dostavijo izdelek. Gre za razumevanje, v katerem so vrednote, raznolikost in reševanje konfliktov izključeni v korist »nevtralnih« odločitev brez možnih alternativ. Demokracijo mnogi vidijo kot nekaj, kar morajo prevzeti v svoje roke strokovnjaki – odločajo naj ne vsi, ampak le pametni tehnochrati – kar je dejansko še en precej avtoritaren premik, ki izključuje raznolikost glasov.

Projekt Stand Up for Europe začenja z demokracijo kot z odprtim vprašanjem, ki ga postavljamo vsem. Temeljno vprašanje, ki kaže, da je ideja demokracije neposredno povezana s tem, kaj pomeni biti človek, vprašanje o samem človeškem življenju. Vprašanje, na katerega ni mogoče enkrat za vselej odgovoriti; vprašanje, ki nas vse znova in znova poziva k odgovornosti. Vprašanje, ki se začne v družini, soseski in sega vse do kompleksne strukture, kot je »Evropa«.

Na ta način želimo spodbuditi to, kar imenujemo »radikalna demokracija« (v smislu latinske besede »radix«, korenina), in kar nas poskuša vrniti k temu, kar demokracija lahko pomeni. »Radikalna demokracija« normativno pomeni krepitev korenin demokracije, ki so raznolikost, vključenost in aktivna participacija (Mouffe 1992).

To vprašanje je zelo preprosto, a bistveno:

»Kako MI želimo živeti skupaj v Evropi?«

Oglejmo si različne sestavine tega vprašanja, da natančneje opredelimo, kako je v njem razumljena demokracija:

KAKO

Ta beseda nas opominja, da moramo odgovor na vprašanje o demokraciji konkretizirati. »Kako« zahteva okvir, v katerem se to lahko zgodi. Eden od odgovorov je vzpostavitev, krepitev in olajšanje prostorov za vsakodnevno interakcijo, kjer se srečujejo različni posamezniki. To so lahko dejavnosti v vsakdanjih javnih prostorih: na avtobusu, v skupnostnih centrih, v prostorih, ki so dovolj varni, da se lahko govori o raznolikosti in konfliktih. Pogosto je koristno dodati ustvarjalni in oprijemljiv element, narediti nekaj skupaj, sodelovati in se zavedati, da vprašanje demokracije ni abstraktno, ampak ga je mogoče občutiti in se ga dotakniti z drugimi.

MI

Demokracija ni nikoli za druge, ampak vedno za nas. Zato se vprašanje demokracije nenehno pojavlja v različnih kontekstih: Kako jo živimo tukaj in zdaj, v dani skupini? In, še pomembneje: Kdo smo MI? Kako zaprti ali odprti smo? Ali v našem kontekstu Evropa pomeni Evropsko unijo, celino, vse tiste, ki se počutijo Evropejce? »MI« postavlja vprašanje odprtosti: kdo lahko sodi v »MI« in kje so meje (časa, kompleksnosti, energije)? Katere posledice sprejemamo, ko postavljamo meje drugim? Ali moramo upoštevati globalno skupnost, ali moramo vključiti tudi živali in stvari, saj vidimo, da se narava sama odziva na podnebne spremembe in potrebuje nove oblike, da bi ji dali edinstven glas? Razširjanje meja »MI« je del širjenja demokracije.

ŽELIMO

Demokracija ne predpisuje, kako naj živimo. Svoboda, da izhajamo iz osebnih vrednot in osnovnih potreb, je ključna za demokracijo. To, kar želimo, je pogosto povezano s čustvi. Ta razsežnost demokracije je podcenjena in hkrati zlorabljen s strani populistov, ki čustva podžigajo in jih peljejo do skrajnosti. Dati moramo vrednost temu, kar resnično želimo in potrebujemo, ter tako okrepiti vrednostno podlago demokracije. Vrednota je motivacija in navdih za ustvarjalnost pri iskanju novih poti v prihodnosti.

ŽIVETI

Demokracija ni samo znanje, boljši argumenti ali najboljša analiza. Demokracija je povezana z življenjem, spoštuje življenjske zgodbe, sanje in želje posameznikov, ki se v njej rodijo, živijo in umrejo. Demokracija je torej aktivnost, ki je ni mogoče le misliti, ampak jo je treba izvajati, doživeti, občutiti. Izvajati demokracijo pomeni omogočiti vsem izpolnjeno življenje – to se začne z našimi vsakdanjimi dejanji in odločitvami. Prezeti odgovornost za demokracijo pomeni podpirati razvoj življenja samega. Da bi zaščitili to bistvo demokracije, ustava s človekovimi pravicami ščiti človeško življenje kot nepogojno, absolutno vrednoto.

SKUPAJ

Demokracija se ukvarja z raznolikostjo. Ne more jo uresničevati le del prebivalstva. Živimo skupaj in zato moramo nenehno ugotavljati, kako uravnotežiti večino in manjšino, privilegije in diskriminacijo, sodelovanje in odločanje. Živeti skupaj pomeni tudi pozitivno sprejemanje vrednostnih konfliktov kot bistva medsebojnega ravnanja. Skupaj lahko ustvarimo okvire in ureditve, potrebne za mirno sobivanje. To pomeni tudi, da nasilje ni sprejemljivo, saj vodi v logiko zmagovalcev in poražencev; namesto tega priznavamo, da sobivanje vključuje napetosti, dileme in boleče odločitve, a z upanjem, da bomo v prihodnosti našli boljše rešitve.

V EVROPI?

Velika obljuba projekta Evropske unije je bila in je uresničitev želje po združitvi enotnosti in raznolikosti. Različne kulture, jeziki in tradicije naj bi se združile na enem kontinentu. Različni valovi širitve Evropske unije so to vprašanje vedno bolj izpostavljali, vendar so privedli tudi do krize: Ali nas združuje samo skupni trg? Kaj pa tisti, ki trenutno spodkopavajo idejo Evropske unije? Kaj pa države, ki so trenutno izključene? Kje se Evropa začne in kje konča? Kako lahko Evropa ostane odprta in hkrati zaščitena? Kaj pravzaprav pomeni evropska demokracija v raznolikosti?

Poglobitev konceptualnega pristopa k okrepitvi evropskih vrednot se nahaja v 2. delu priročnika.

Drugo poglavje

40 aktivnosti

Različne vrste aktivnosti in njihove značilnosti

Vrste aktivnosti

V tem poglavju je predstavljen širok nabor različnih vrst aktivnosti: od tistih, ki omogočajo delo z vnaprej določenimi scenariji, do tistih, ki predvidevajo zelo odprto in neposredno delo s konkretnimi primeri, ki jih prinesejo udeleženci. Aktivnosti niso razvrščene po specifičnih ciljnih skupinah, saj tak pristop pogosto utrjuje stereotipe o določenih družbenih skupinah. Poleg tega to običajno ustvarja elitistično podobo »učenja« in »znanja«, ki izobraževalce postavlja nad udeležence, označene kot manj sposobne. »Dajo jim imena, kot so duševno bolni, invalidi, razvojno ovirani, ogroženi mladi, samohranilke, prejemniki socialne pomoči, ljudje v prikolicah, priseljenci. Vsi ti posamezniki imajo darove, ki jih potrebujemo za resnično močno skupnost.« (McKnight 2013, 17). Ta pristop, za katerega smo se odločili, stvari obrne na glavo: namesto da bi z izobraževanji »ciljali« na določene skupine, smo na koncu mi tisti, ki se učimo in od udeležencev prejemo darove. Tak odnos vabi k oblikovanju skupnega učnega okolja z novimi spoznanji za vse.

V tem smislu aktivnosti odpirajo zaupanja vreden in spoštljiv prostor za interakcijo, izkušnje in procese za vsakogar. Večino, približno 80 % vsebine, oblikujejo življenjske izkušnje udeležencev. Zato smo se odločili, da ne bomo preveč delali z vnaprej določenimi temami, kot so evroskepticizem, podnebne spremembe ali tehnološka dominacija, temveč naj aktivnosti udeležencem omogočijo, da izpostavijo tisto, kar jih moti ali česar jih je strah.

To pomeni, da morajo biti izobraževalci pripravljene sprejeti odprt izobraževalni pristop, ki ne želi posredovati »strokovnega znanja« o določenih temah, temveč izhaja iz vsakdanjih izkušenj. Kot je povedal Peter Levine: »Organiziranje odnosov se ne začne z vzrokom, ampak s skupino ljudi.« (Levine 2013, 112).

Obseg aktivnosti v vsakem podpoglavju je širok in omogoča prilagajanje ter uporabo v zelo različnih okoljih; nekaj primerov je na voljo tudi v tretjem poglavju. Poudarek je na aktivnem učenju kot družbenem dogodku in na podpori učenja s strani trenerjev, ki procese v skupini jemljejo resno in jih vidijo kot priložnost za opredelitev vsebine.

Aktivnosti lahko na splošno razdelimo v naslednje kategorije:

Izkušenske aktivnosti: Temeljijo na neposredni izkušnji situacije in zahtevajo visoko stopnjo participacije udeležencev. Pogosto gre za vaje, ki omogočajo izražanje in doživljanje na neverbalen način.

Kognitivne aktivnosti: Njihov cilj je dejansko preučevanje vsebine, usmerjeno predvsem v miselne procese. Z zavestnim razmišljanjem se spodbuja racionalno pridobljeno znanje. Pri vajah za prenos vsebin v lastno življenje ter pri vajah za utrjevanje rezultatov in ocenjevanje to vključuje tudi neko obliko zapisovanja.

Biografske aktivnosti: Uporabljajo se za podporo razvoja zavedanja sebe in drugih z raziskovanjem lastne biografije ter za razvoj razumevanja konteksta lastnih ali tujih izkušenj. V izmenjavi z drugimi je treba raziskati lastno življenje, da se na eni strani osvobodimo predsodkov, na drugi pa pridobimo vpogled v sedanost in prihodnost ter v medsebojno ravnanje.

Igranje vlog: Cilj teh interaktivnih simulacij je sprožiti skupinski proces. S prevzemom vloge drugega udeleženci vidijo stvari iz drugega zornega kota in pridobijo nove izkušnje. V procesu refleksije se obravnava odnos med osebo in njeno vlogo ter preuči povezava med mehanizmi in procesi simulacije ter realnimi situacijami.

Vizualne aktivnosti: Te so neposredno usmerjene v čustva in ustvarjalnost. S pomočjo alternativnih oblik komunikacije, kot so fotografije ali filmski material, se udeleženci vizualno soočijo s situacijami iz vsakdanjega življenja in okolja, tako da se pred kognitivnim razmišljanjem pojavijo spontana dojetanja, asociacije in mnenja, ki jih je mogoče ponazoriti z neverbalnimi sredstvi.

Izražanje stališč: Udeležence spodbujamo, da zavzamejo osebno stališče do neke teme in s tem sprejmejo določeno perspektivo, ki jo zagovarjajo. Ta metoda lahko vzbudi občutek neposredne zaskrbljenosti in s tem sproži zanimanje za temo ali problem. Med drugim lahko nastanejo situacije, o katerih nato razmišljamo. Za razliko od igranja vlog udeleženci uporabijo lastna prepričanja in se ne vživijo v stališče nekoga drugega.

Prostor, vloga izvajalcev in materiali

Za izvajanje aktivnostih potrebujemo prostor s stoli, ki so postavljeni v krog, mize pa damo ob rob, da se lahko uporabljajo za delo v manjših skupinah. Odprtost okolja je skladna z odprtostjo interaktivnega dela ter enakopravnostjo in spoštovanjem vseh udeležencev. V nekaterih okoliščinah je lahko koristna tudi bolj klasična seminarska postavitvev z mizami v obliki črke U, da se na začetku izogne izpostavljenosti v odprtem krogu.

Če izvajamo aktivnosti v šolskem okolju, je formalni odnos med učitelji in učenci še vedno zelo močan in ga ne smemo preprosto prekiniti, saj lahko to povzroči negotovost glede tega, katere (nove) norme veljajo pri tej aktivnosti. V vsakem primeru je v tem kontekstu koristno, da se vnaprej pogovorimo z učitelji, ki so v rednem stiku z udeleženci, in jim pojasnimo aktivnost.

Ker je šola formalizirano učno okolje, je pomembno tudi vprašanje, ali naj učitelji sploh sodelujejo v aktivnosti. Po eni strani je to lahko koristno za učence, po drugi strani pa odsotnost učiteljev spodbuja usmerjenost v ciljno skupino in ne v odnos učitelj – učenci. Tudi tu je pomembno, da pretehtamo posamezen primer in upoštevamo tudi mnenje šole oziroma razrednika.

V idealnem primeru imamo na voljo flipchart plakate in premično tablo za vizualizacijo načrta, procesov in rezultatov aktivnosti. Majhne skupine lahko svoj plakat vzamejo s seboj za samostojno delo in tako izkusijo osebno odgovornost do svojih rezultatov.

Trenerski kovček s flipchart flomastri, škarjami, pisali, post-it listki, voščenkami, papirnatim lepilnim trakom (tj. »paper tape«), karticami, A4 listi in zvoncem je del standardne opreme za izvajanje programa, ki ga prilagajamo skupini. Za predstavitve je zdaj v večini šol na voljo tudi projektor – ta se lahko uporablja za podporo vsebini in ne sme biti v ospredju, da ne odvrta pozornosti od skupne aktivnosti.

Pri materialih je pomembno, da so podpora in ne smejo biti v ospredju zaradi samih sebe. Zelo izpopolnjeni in popolno oblikovani večbarvni flipchart plakati lahko zasenčijo vaje in vsebino; tudi tu je pomembno najti ravnovesje, da se z vizualno obliko izrazi spoštovanje do skupnega učnega procesa.

Štirje različni zorni koti

Aktivnosti so razdeljene v štiri skupine, od A do D, glede na različne zorne kote. Vsak ponuja številne možnosti za raziskovanje.

Priporočamo, da usposabljanje traja vsaj en dan in vključuje vsaj eno aktivnost iz vsake skupine, da se pokrijejo vsi štirje vidiki. V okviru šole ali drugih stalnih skupin se lahko na primer vsak teden izbere ena aktivnost. Tako lahko dosežemo celostno obravnavo antidemokratskih sloganov. Obstajajo pa tudi utemeljeni razlogi, da se osredotočimo in izberemo le en zorni kot.

V nadaljevanju je povzetek štirih zornih kotov, ki se združujejo v celosten pristop:

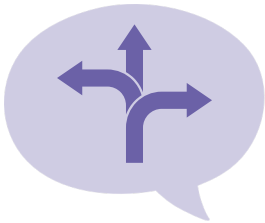

Zorni kot A: Identiteta in vrednote

V tem poglavju so predstavljene aktivnosti, ki se ukvarjajo z emocijami, identiteto in vrednotami. Razmislek o teh razsežnostih človeškega življenja je nujen za učinkovito obravnavo antidemokratskih sloganov. To je tudi bistvo »radikalne demokracije«, ki sega do samega jedra vprašanja, kako želimo živeti skupaj.

Zorni kot B: Obravnavanje konfliktov in dilem

Ta vidik nadaljuje obravnavo vrednot in jih povezuje z dejstvom, da živimo v raznolikem svetu. Uporabimo lahko aktivnosti, ki udeležence postavijo v manjše konflikte. Tako se pokaže pomen sprejemanja temeljnih demokratičnih dilem. Pogled na antidemokratske slogane iz tega zornega kota udeležence pripravi na ustrezno obravnavo teh sloganov, ki mora preseči delitev na »prav« in »narobe«.

Zorni kot C: Soočanje z antidemokratskimi slogani

V tem zornem kotu najdemo dva pristopa k soočanju: razvoj odnosa, ki omogoča ohranjanje stika in dialoga, ter tehnike, ki ponujajo možnosti za obravnavo antidemokratskih sloganov. Konkretni scenariji pomagajo najti produktivne rešitve za spoštovanje raznolikosti mnenj v družbi in hkrati spodbujajo obrambo demokracije.

Zorni kot D: Strukture moči, privilegiji in diskriminacija

Ta zorni kot se osredotoča na vidike, ki jih pri soočanju z antidemokratskimi slogani pogosto zanemarimo. Zlasti pri usposabljanjih, kjer udeleženci sedijo v krogu, se zdi, da smo vsi enaki. Vendar smo vsi vpeti v družbene strukture moči, privilegijev in diskriminacije. To vprašanje obravnavamo z različnimi pristopi, da bi razumeli, da so antidemokratski slogani povezani z družbenimi strukturami in so tudi zgodovinski pojavi.

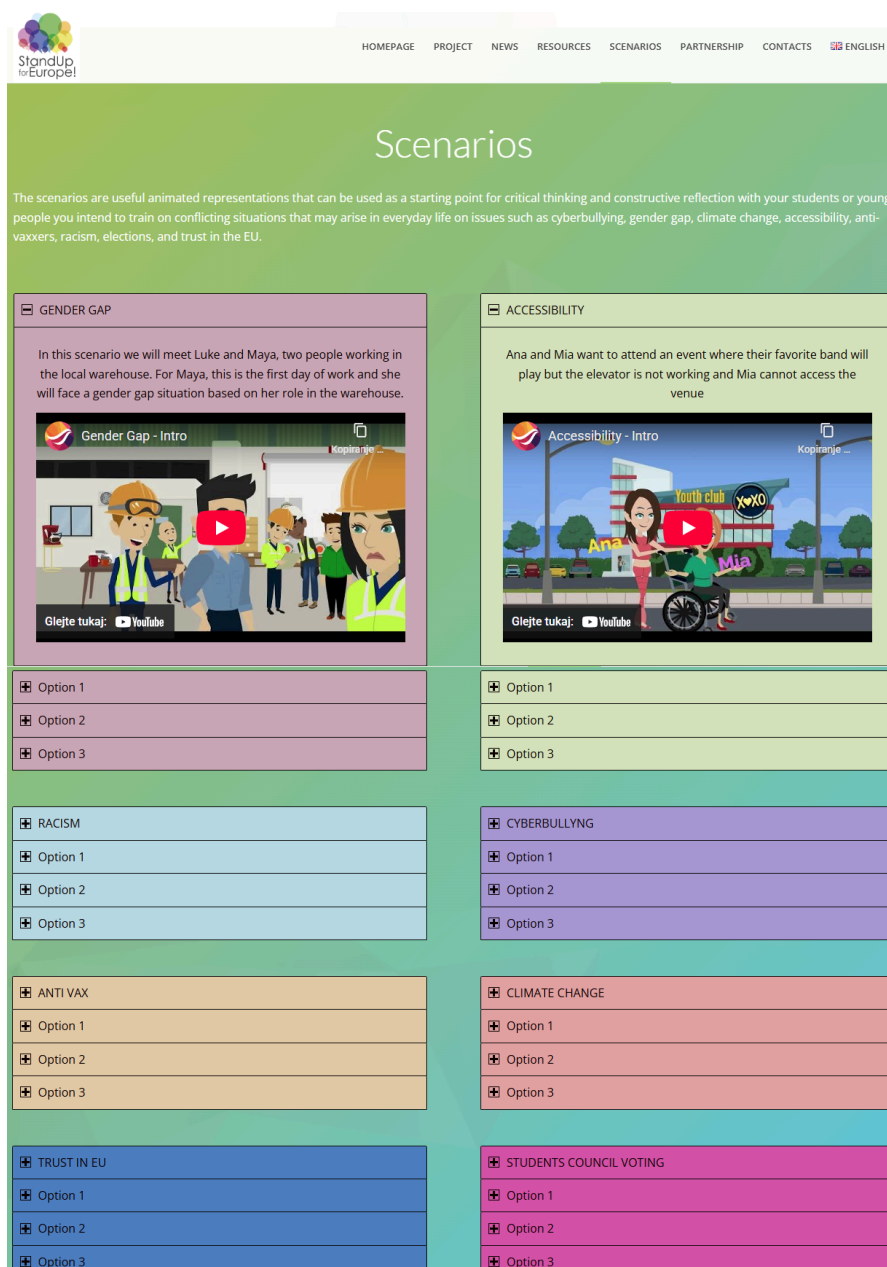
Ta logika nam omogoča, da pri sestavljanju usposabljanja izbiramo med številnimi metodami, pri čemer je koristno upoštevati štiri zgoraj navedene kategorije. Osredotočimo se lahko na posamezne teme, pomembne vrednote, samorefleksijo ali ukrepanje, na bolj akademsko ali praktično usmerjene aktivnosti. Za lažjo orientacijo je bil razvit naslednji komplet barvnih kart.

Dobro je začeti z zornima kotoma A in B, saj izhajata neposredno iz vsakdanjih izkušenj, udeležence povezujeta in spodbujata razmišljanje o razlikah, napetostih in konfliktih.

Zorna kota C in D obravnavata bolj »težke« teme: soočenje s populistami in tistimi, ki izražajo antidemokratske slogane, ter s strukturnimi vplivi moči in diskriminacije. Teh vsebin ne smemo prezreti, vendar se moramo odgovorno odločiti, kdaj je pravi čas, da jih predstavimo skupini.

Dodatni spletni viri

Zlasti mladi imajo dodatno korist od uporabe vizualnih spletnih materialov. V okviru našega projekta smo razvili osem različnih scenarijev, ki jih je mogoče uporabiti v delavnici in služijo tudi kot orodje za samostojno učenje v vsakdanjih situacijah po delavnici. Scenariji so na voljo na spletni strani standup4.eu.

The screenshot shows the 'Scenarios' page on the StandUp for Europe! website. The page features a navigation menu at the top with links for HOME PAGE, PROJECT, NEWS, RESOURCES, SCENARIOS, PARTNERSHIP, CONTACTS, and ENGLISH. The main heading is 'Scenarios', followed by a descriptive paragraph: 'The scenarios are useful animated representations that can be used as a starting point for critical thinking and constructive reflection with your students or young people you intend to train on conflicting situations that may arise in everyday life on issues such as cyberbullying, gender gap, climate change, accessibility, anti-vaxxers, racism, elections, and trust in the EU.'

The page displays eight scenario cards, each with a title, a brief description, a video player, and three options:

- GENDER GAP**: In this scenario we will meet Luke and Maya, two people working in the local warehouse. For Maya, this is the first day of work and she will face a gender gap situation based on her role in the warehouse.
- ACCESSIBILITY**: Ana and Mia want to attend an event where their favorite band will play but the elevator is not working and Mia cannot access the venue.
- RACISM**
- CYBERBULLYNG**
- ANTI VAX**
- CLIMATE CHANGE**
- TRUST IN EU**
- STUDENTS COUNCIL VOTING**

Zorni kot A Identiteta in vrednote

V tem poglavju najdemo aktivnosti, ki vplivajo na čustva, identiteto in vrednote. Razmišljanje o teh razsežnostih človeškega življenja je nujen pogoj za produktivno spopadanje z antidemokratskimi slogani. Še več, to je bistvo »radikalne demokracije«, ki se dotika samega jedra tega, kako želimo živeti skupaj

A1. Kdo sem?

Ta aktivnost udeležence spodbuja k raziskovanju lastne identitete s hitrimi vprašanji in ustvarjalnim izražanjem. Udeleženci razmišljajo o svojih vrednotah, strasteh in edinstvenih lastnostih, s čimer krepijo samozavest ter v zabavnem, dinamičnem okolju dajejo individualnosti ustrezno vrednost.

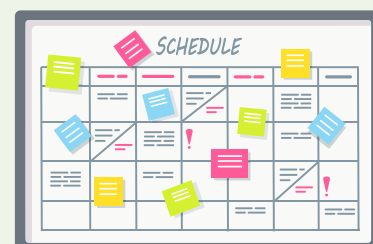
Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Spodbujanje samorefleksije in prepoznavanja temeljnih vrednot. • Spodbujanje kreativnega izražanja in proslavljanje edinstvenosti posameznika na zabaven način. • Krepitev občutka skupnosti in skupnega raziskovanja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Majhni koščki papirja (dovolj, da jih lahko vsakemu udeležencu razdelimo po 5–6), • listi papirja, flomastri ali barvice, • seznam živahne glasbe (vesela in energična), • »čarobni klobuk«. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ (prilagodljivo za različne starostne skupine) • 5 do 30 udeležencev. 	15 minut

Gradivo

Pripravimo nekaj vprašanj, na primer:

- Kaj te najbolj navdušuje?
- Katera vrednota ti je pomembna?
- Kakšne edinstvene talente imaš?
- Kakšne so tvoje sanje o prihodnosti?
- Katera beseda te najbolje opiše?

Koščke papirja z vprašanji položimo v »čarobni klobuk«. Glede na velikost skupine lahko vsako vprašanje ponovimo večkrat.

Koraki za izvedbo

1. Uvod: Identitetni šprint. Na kratko predstavimo pojem identitete kot dinamičnega in nenehno razvijajočega se vidika posameznika. Določimo ton za hitro in zabavno raziskovanje sebe. Predvajamo nekaj živahnih skladb, da udeleženci začutijo energijo.
2. Hitra vprašanja. Udeleženci po vrsti izžrebajo kartico in hitro ter ustvarjalno odgovorijo na vprašanje. Spodbujamo kratke, jedrnate odgovore in spontano izražanje.
3. Vizualna identiteta. Udeležencem razdelimo flomastre in papir. Damo jim tri minute časa, da ustvarijo hitro vizualno predstavitev svoje identitete z uporabo simbolov, barv ali abstraktnih oblik.

Udeleženci na kratko predstavijo svojo vizualno identiteto skupini.

Refleksija (3 minute)

Spodbudimo kratko skupinsko razmišljanje:

- »Kaj si v tej aktivnosti izvedel/-a o sebi?«
- »Kaj te je presenetilo v tvojih odgovorih?«
- »Kaj si opazil/-a o raznolikosti identitet v skupini?«

A2. Hitri zmenki na temo demokracije

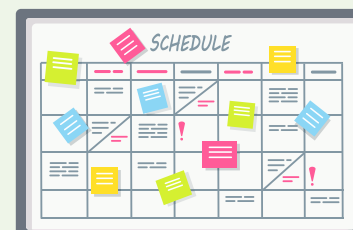
S pomočjo osebnih vprašanj udeleženci hitro izmenjajo mnenja o različnih področjih demokratičnega sodelovanja, spoznajo poglede drugih v skupini ter vzpostavijo osebne in profesionalne stike. To aktivnost lahko izvedemo na začetku vsake nove skupinske delavnice, da udeleženci ozavestijo, da je demokracija jedro vsega, kar bodo počeli v nadaljevanju.

Cilji	Prostor in materiali	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> Spoznavanje v neobičajnem komunikacijskem okolju. Hitro čustveno povezovanje med udeleženci. Obravnava teme demokracije na osebni ravni. 	<ul style="list-style-type: none"> Prazen, odprt prostor v sobi ali na prostem, zvočni signal ali budilka. 	<ul style="list-style-type: none"> 12+ 8 do 100 udeležencev 	15–30 minut, odvisno od števila vprašanj in intenzivnosti razmišljanja.

Gradivo

Seznam potencialnih vprašanj, ki ga lahko prilagodimo glede na skupino. Izberemo približno 3–5 vprašanj:

- Kdaj si se prvič v življenju zavedel/-a, da obstaja nekaj takega kot »demokracija«?
- Je bila ali je demokracija prisotna v tvoji družini?
- Kaj ti pomeni biti »aktiven«?
- Kako pomembne so zate kategorije, kot so spol, rasa, izobrazba?
- Katera skupina v družbi te moti?
- Kakšen osebni predsodek imaš do določene skupine v družbi?
- Če bi imel/-a to moč, kateri zakon bi uvedel/-a v družbi?
- Kaj najbolj ceniš v demokraciji?

Koraki za izvedbo

1. Polovica skupine oblikuje notranji krog, obrnjen navzven, druga polovica pa zunanji krog, obrnjen proti notranjemu krogu, tako da ima vsak udeleženec svojega partnerja v drugem krogu.
2. Napovemo, da bomo zastavili nekaj vprašanj. Nato eden iz para ponovi vprašanje, drugi pa nanj eno minuto odgovarja. Nato se zamenjata, da na vprašanje eno minuto odgovarja še prvi. Za menjavo govorcev damo zvočni signal (po 1 minuti).
3. Kdo začne prvi, lahko določimo po navdihu, na primer: tisti z daljšimi lasmi, več brati in sestrami, tisti, ki je preživel več časa v tujini, ali tisti s temnejšimi oblačili.
4. Nato se zunanji ali notranji krog premakne za enega udeleženca v desno, da vsak dobi novega partnerja. Nato zastavimo naslednje vprašanje.

Refleksija

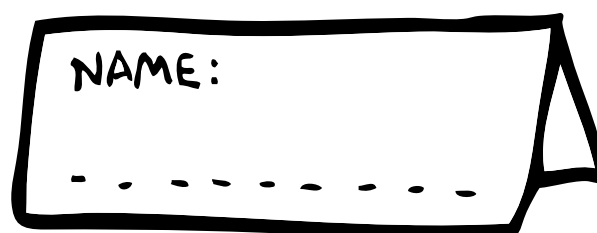
Refleksija lahko zajema različne vidike aktivnosti: udeleženci lahko delijo zanimive ali presenetljive izjave, ki so jih slišali; lahko se pojavijo protislovja in dileme med različnimi vprašanji; osredotočimo se lahko na okolje, način komuniciranja ali spoznanja drugih.

A3. Zgodba mojega imena

Soočanje z antidemokratskimi slogani pomeni tudi vračanje k bistvu tega, kdo smo. Udeleženci v tej aktivnosti med seboj delijo pomembne del svoje identitete, kar uporabimo za pregled skupnih vrednot in spodbujanje spoštovanja tistih vrednot, v katerih se razlikujejo. Takšen pristop deljenja osebne identitete z drugimi udeleženci pripravlja tudi na skupno demokratično delovanje, ki presega teorijo.

Cilji	Prostor in materiali	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Raziskovanje pomembnih vidikov lastne identitete. • Zavedanje pozitivnih in negativnih vrednot, povezanih z identiteto. • Povezovanje udeležencev s podobnimi in različnimi identitetami. 	<ul style="list-style-type: none"> • Flomastri ali barvice, • majhni lističi papirja, • stoli v krogu. 	<ul style="list-style-type: none"> • 12+ • 5 do 16 udeležencev 	30 minut

Koraki za izvedbo

Udeležence povabimo, da se v majhnih skupinah predstavijo na naslednji način:

Oblikuj preprost simbol, ki predstavlja tebe in tvoje ime.

- Kako ti je ime oziroma kako želiš, da te drugi imenujejo?
- Poznaš zgodbo svojega imena? Kaj tvoje ime pomeni? Ali ti je všeč? Je povezano s tvojo osebno identiteto? Bi raje imel/-a drugo ime? Morda moško ali žensko ime?
- Povej en stavek v svojem maternem jeziku ali narečju – pozdravi skupino ali povej pregovor, ki ga poznaš iz domačega okolja.

Refleksija

Skupina razpravlja o medkulturnih spoznanjih, pridobljenih s to aktivnostjo. Način, kako so se udeleženci predstavili, kaže različne perspektive na svet in način delovanja. To je pomembno znanje, ki omogoča sodelovanje.

S skupino razmislimo tudi o napetosti med nujnostjo identitete, ki omogoča stabilnost, in nevarnostjo, da nas identiteta preveč zaznamuje. Ali je takšna identiteta še vedno pomembna zdaj, ko lahko enostavno spremenimo svoj opis? Koliko samoodločanja in koliko usmerjanja je dobro, da družba dopušča v zvezi s tem, kdo smo?

A4. Življenjska črta

Ta aktivnost udeležencem ponuja priložnost, da povežejo vrednote, ki so zanje morda abstraktne, s konkretnimi življenjskimi izkušnjami. Temelji na načelih biografskega učenja, torej učenju iz lastnih pomembnih preteklih izkušenj.

Cilji	Prostor in materiali	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> Razumevanje pomena vrednot v vsakdanjem življenju. Prepoznavanje pomena ključnih življenjskih prelomnic, zlasti tistih, ki so povezane z določenimi vrednotami. Prispevek k večji zavesti udeležencev. 	<ul style="list-style-type: none"> Papir velikosti A4 ali A3, pisala. 	<ul style="list-style-type: none"> 16+ 4 do 20 udeležencev 	45-75 minut

Koraki za izvedbo

- Vsak udeleženec najprej na list papirja nariše vodoravno črto – časovnico. Označi svoj rojstni dan in ključna obdobja svojega življenja (na primer starost 5, 10, 15, 20, 25 let, odvisno od trenutne starosti). Označi tudi sedanji trenutek. Namesto konkretnih letnic lahko udeleženci časovnico označijo z življenjskimi obdobji (na primer: rojstvo, predšolska doba, nižja osnovna šola, višja osnovna šola, srednja šola).
- S skupino izberemo eno od evropskih vrednot (na primer: svoboda, demokracija, enakost, vladavina prava). Ta vrednota bo vodilo za razmišljanje udeležencev in za to, kar bodo upodobili na časovni osi.

3. Udeleženci nato približno 20 minut v tišini razmišljajo, identificirajo in označijo najpomembnejše izkušnje, povezane z izbrano temo. Uporabijo lahko tudi grafične elemente, da označijo, ali je bila posamezna izkušnja doživeta kot pozitivna ali negativna («vzponi in padci» na črti).
4. Udeleženci nato v malih skupinah (4–5 oseb) delijo svoje življenjske črte. V tej fazi so spodbujeni, da razmišljajo o notranjih in zunanjih spremembah, ki so jih doživeli v povezavi z vsebino (vrednoto) razprave.

Za poglobljeno razmišljanje lahko pomagajo naslednja vodilna vprašanja:

- Zakaj je bila določena izkušnja zate pomembna?
- Če pogledaš svojo časovnico, s kakšnimi izzivi si se v zvezi s to vrednoto soočil/-a? Kako si se z njimi spopadel/-a?
- Kakšne uspehe ali neuspehe si doživel/-a pri premagovanju teh izzivov?
- Kaj si se naučil/-a iz teh izkušenj? Kako si se zaradi tega spremenil/-a?

Komentar: Vrednote, s katerimi ta aktivnost deluje najbolje, so: delo, solidarnost, dostojanstvo, mir, svoboda, demokracija.

Refleksija

Skupina se ponovno zbere v krogu. Udeleženci delijo »skupne imenovalce«, ki so jih opazili pri pogovoru v malih skupinah v zvezi z izbrano vrednoto.

- Za usmerjanje razprave lahko uporabimo naslednja vprašanja:
- Katere skupne teme si opazil/-a v svoji mali skupini? Kaj pa razlike?
- Glede na tvojo življenjsko zgodbo, kaj se ti v tem trenutku zdi pomembno glede te vrednote?
- Ali lahko oblikujemo skupno definicijo te vrednote?

A5. Pregovori, vrednote in prisposodba ladjice

Uporaba pregovorov kaže raznolikost kultur in jezikov ter išče povezave med njimi. V prostor se vnese raznolikost osebnih vrednot. Udeležencem predstavimo tudi jadnico, ki služi kot prisposodba za demokratično sobivanje, in razpravljamo o nevarnostih populizma in avtokracije.

Cilji	Prostor in materiali	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Povezovanje pregovorov s pomembnimi demokratičnimi vrednotami in napetostmi med njimi. • Spoznavanje metafore o pomenu demokracije v vsakdanjem življenju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Papir velikosti A4 ali A3, • pisala. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ • 6 do 40 udeležencev 	60 minut

Gradivo

Simbol: demokracija kot ladjica

Za boljše razumevanje in dojetje zgoraj obravnavanih tem je koristno uporabiti simbol ladjice kot način za nadaljnje raziskovanje in ustvarjalno širjenje pojma demokracije.

Demokracija je ladjica. Ta metafora pomeni, da jo je mogoče zgraditi, da ima določen videz in varnost. Lahko jo opazujemo, poustvarjamo in vstopamo vanjo. V Evropi imamo različne ladjice, vendar je ena stvar enaka: plovbe se lahko naučimo le v negotovih razmerah valov in vremena na morju. Glede na spreminjajoče se in nasprotujoče vetrove je treba izvajati ostre zavoje, ne da bi videli kopno na obzorju, a ohranjati upanje, da bomo skupaj nadaljevali pot življenja. Ljudje v različnih narodih jadrajo različno in raziskujejo različne poti.

To pomeni, da je demokracija na nek način »pasivna« – kot ladja, ki nima vnaprej določenega načrta za prihodnost, ampak deluje reaktivno in potrebuje vodstvo ter upravljanje. Hkrati pa demokracija vključuje tudi aktivno sodelovanje vseh, tako kot na ladji. Demokracija radikalno poskuša opustiti prevlado ideologije nad svetom – med plovbo se ohranja površina morja. Pogosto se to razume negativno, kot da ni jasne poti za prihodnost. V pozitivnem smislu je ladja zelo blizu življenju samemu: nikoli ni popolnoma jasno in načrtano, kaj bo jutri, kakšna je prihodnost, kaj se bo zgodilo. Demokracija je obljuba, da se bomo prilagodili vsemu, kar se bo zgodilo. Ladjice na odprtem morju sprejmejo tiste, ki nimajo čolna ali ne znajo plavati, in jih vključijo v svojo skupnost. Ladja demokracije tako ponazarja svobodo v kombinaciji z odgovornostjo. Včasih je treba tudi spustiti jadra, da se zaščiti varnost ladje, in vzeti v roke vesla ter se skupaj truditi, da se plovba nadaljuje.

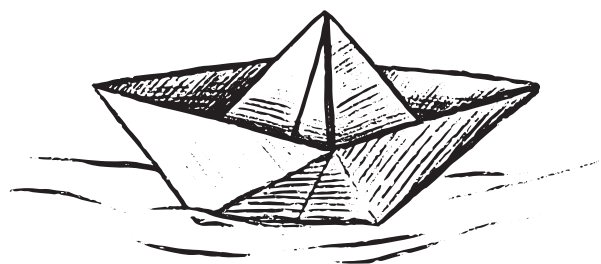
V tem smislu ladjice nimajo »pristanišča« – nimajo fiksne referenčne točke, na katero bi se lahko opirale, nimajo resnice, moči ali vere, ki bi jim zagotavljala varno zatočišče in razlog za delovanje. Demokracija je zato tudi krhka – negotovost je edini potnik, ki je vedno na krovu. Udeleženci v demokraciji potrebujejo ladjico demokracije, da lahko začnejo, ta pa potrebuje demokratične ljudi, da ostane na svoji poti. Če pluje preveč z vetrom ekstremistov, se lahko razbije na kopnem – če poskuša biti preveč obrambna proti sovražnikom demokracije, se lahko zlomi. Tisti, ki želijo ustaviti ladjo demokracije (nasprotni vetrovi ali notranji sovražniki), bodo uporabili sidro in jo poskušali zasidrati. Avtoritarni vladarji in diktatorji to poskušajo storiti, ker ne morejo sprejeti svobode gibljive, nepredvidljive in krhke demokracije. Hočejo varnost, omejitve in nadzor. Takrat je ladja še vedno tam, vendar je izgubila svojo aktivno lepoto in sodelovanje vseh pri plovbi. Na nek način se bo sama uničila, ko ne bo več v uporabi, saj zasidrana ni prilagodljiva, da bi se odzvala na spremembe vetrov in razmer na vodi. Razpadla bo tudi zato, ker tisti, ki jim je bila preprečena plovba, najverjetneje ne bodo več skrbeli za ta mrtvi predmet in prevzeli odgovornosti zanj.

V Evropi smo v situaciji, ko je nevihta tako močna, da so različne ladjice simbolično oblikovale močan krog, kot morska trdnjava. To na primer preprečuje migrantom, da bi vstopili v »naše vode«, ki so na sredini kroga. Te postanejo prazne, saj jih nihče več ne more uporabljati – ladjice same so »zaklenjene« in ne morejo več zaviti izven ustaljene poti. Tukaj je demokracija prav tako v nevarnosti samouničenja, ker postaja neprožna, trda lupina, ki se ne more več premikati in svojim ljudem odvzema svobodo in navdih.

Večno vprašanje za ladjico demokracije je, kako uravnotežiti sprejemanje negotovosti in krhkosti (ki odpira življenje – tudi in zlasti ranljivo življenje) s potrebo po zaščiti. Biti odprt, a ne naiven; biti pripravljen, a ne izključujoč.

Koraki za izvedbo

1. Vsak udeleženeec izbere pregovor iz otroštva in ga napiše na kartico v svojem izvornem jeziku – v prvem krogu ga samo deli v izvornem jeziku, brez prevoda ali razlage. V drugem krogu ga na kratko razloži v skupnem jeziku (Kdo ga je izrekel? Kdaj in zakaj? Ali ti je všeč?).
2. Nato se udeleženci v malih skupinah po tri in tri posvetujejo, katera pozitivna (demokratična) vrednota se skriva za tem pregovorom, in jo napišejo na zadnjo stran kartice.
3. Vsaka skupina iz lista papirja sestavi papirnato ladjico.
4. Udeležencem na kratko pojasnimo metaforo ladjice, ki simbolizira demokracijo (glej razlago spodaj).
5. Nato vrednote predstavimo celotni skupini, udeleženci pa jih položijo v eno od ladjic. Vsaka skupina lahko razpravlja, ali je raznolikost vrednot v ladjicah še vedno sprejemljiva ali kakšna napetost bi lahko nastala pri odločitvi za plovbo v določeno smer.

Izbirna razširitev vaje Razmere v Evropi

Vrednote napišemo na kartice in jih postavimo na tla pokonci tako, da se jih podpre na primer: z lesenimi palčkami (da so čim bolj izpostavljene) okoli ene ali več ladjic – te vrednote niso več vključujoče, ampak postanejo izključujoče za tiste v demokraciji (na ladjici) ter za tiste, ki želijo priti (na primer migranti).

Takšna situacija lahko vodi do samouničenja ideje demokracije, saj se ladjica ne more več premikati, lahko pa vodi tudi do padca v avtokracijo kot posledica iskanja varnosti.

Refleksija

Udeleženci v skupinah razpravljajo o tem, kako je mogoče zagotoviti ravnovesje med odprtostjo do raznolikosti in zaščito demokracije kot prilagodljivega koncepta.

Kaj bi udeleženci storili, če bi populist/avtokrati prišli s hitrimi čolni in ustavili plovbo ali ladjico zaprli v določeno območje?

A6. Zemljevid vrednot

Ta aktivnost raziskuje Schwartzov zemljevid vrednot (Schwartz 2012) in ozavešča o tem, kako pogosto dojemamo svoje vrednote v primerjavi z vrednotami drugih. Udeleženci analizirajo pristranskost vrednot, razumejo vrednote kot spekter ter razmišljajo, kako te vplivajo na komunikacijo in sodelovanje v raznolikih družbenih skupinah.

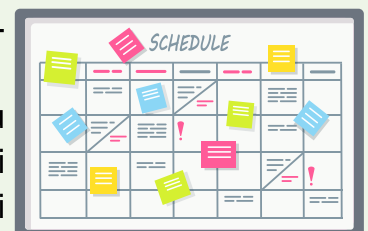
Cilji	Prostor in materiali	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavanje in analiza osebnih vrednostnih pristranskosti ter spodbujanje odprtosti do različnih vrednostnih perspektiv. • Razvijanje strategij za učinkovitejšo komunikacijo in sodelovanje kljub razlikam v vrednotah kot podlago za argumentacijo in dialog. • Seznanitev udeležencev s Schwartzovim zemljevidom vrednot in njegovimi osnovnimi koncepti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Schwartzov zemljevid vrednot (projekcija ali natisnjen na listih), • seznam vrednot (projekcija ali natisnjen na listih), • slike znanih oseb, toliko, kolikor je udeležencev (izberemo jih iz različnih okolij), • pisala in svinčniki, • 3 flipchart listi ali tabla s tremi narisanimi stolpci, • post-it listki. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ (prilagodljivo za starejše udeležence) • 15–40 udeležencev. 	35-50 minut

Gradivo

Ta aktivnost temelji na znanem modelu osnovnih človeških vrednot Shaloma Schwartza.

Viri o Schwartzovi karti vrednot in njenih uporabah (Common Cause Foundation) so na voljo za prenos tukaj: https://commoncausefoundation.org/_resources/the-values-map/

Slike znanih osebnosti lahko enostavno najdemo na spletu – poskrbeti moramo, da so povezane z vsakdanjimi izkušnjami udeležencev; izberemo tiste znane osebnosti, ki niso preveč stereotipne, da se lahko v celoti pokaže njihova pristna osebnost. Kontroverzne osebnosti udeležence spodbudijo k globljemu razmišljanju o vrednotah, povezanih z njimi.

Koraki za izvedbo

1. Individualna refleksija: Moje vrednote v primerjavi z vrednotami drugih

- Udeležencem razdelimo post-it listke in seznam vrednot.
- Prosimo jih, naj na post-it listke napišejo tri vrednote, ki so zanje najpomembnejše.
- Nato jih prosimo, naj na post-it listke napišejo tri vrednote, ki so zanje najmanj pomembne.
- Prosimo jih, naj z drugo barvo napišejo vse vrednote, ki so zanje pomembne, a niso navedene na seznamu.
- Vsi udeleženci nalepijo svoje post-it listke na dva flipcharta: najpomembnejše na prvega, najmanj pomembne na drugega.

2. Individualna refleksija: Vrednote drugih

- Udeležencem razdelimo slike znanih oseb. Vsak prejme eno sliko. Pomembno je, da imata vsaj dva udeleženca sliko iste osebe.
- Udeleženci imajo pet minut časa, da ponovijo prejšnjo vajo s post-it listki, tokrat pa se osredotočijo na vrednote, ki so po njihovem mnenju najpomembnejše za osebe na slikah.
- Ko je refleksija končana, vsi udeleženci nalepijo svoje post-it listke na tretji flipchart.

3. Skupinska razprava: Razkrivanje predsodkov o vrednotah

- Katere vrednote prevladujejo na flipchartih?
- Kako ocenjujete vrednote na flipchartih? Ali jih vidite kot pozitivne ali negativne?
- Katera vedenja ali odnosi se lahko povezujejo z individualiziranimi vrednotami?
- Z udeleženci si ogledamo Schwartzov zemljevid vrednot in skupaj napišemo komentarje glede območij, na katera se nanaša večina opredeljenih vrednot (glej ugotovitve raziskave: notranje vrednote/zunanje vrednote – komentarji o različnih skupinah vrednot na zemljevidu – kako vplivajo na vedenje in izbire).
- Menite, da se lahko bolj individualne vrednote povezujejo in dopolnjujejo z univerzalnimi? Ali lahko navedete nekaj primerov v zvezi z ljudmi na slikah in lastnimi izkušnjami (če ste pripravljeni deliti svoje izkušnje)?
- Katere vrednote najpogosteje opažate v družbi in zakaj?

Refleksija

Skupaj v skupini razmišljamo o strategijah za učinkovitejšo komunikacijo in sodelovanje kljub razlikam v vrednotah. Naslednji seznam ponuja nekaj smernic za razmislek:

- aktivno poslušanje in empatija,
- prizadevanje za razumevanje različnih perspektiv,
- osredotočanje na skupne cilje in vrednote,
- izzivanje stereotipov in predpostavk.

Na flipchartu skupaj sestavimo seznam teh strategij.

A7. Kaj mi daje demokracija?

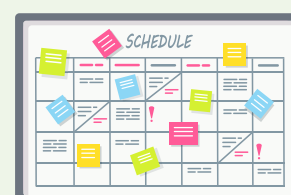

Ta aktivnost spodbuja udeležence k razmišljanju o prednostih življenja v demokratični družbi. Priporočljivo je, da sledi razmišljanju o tem, kakšen je idealen državljani in kakšen je idealen politik. Kljub demokratičnim dilemam nam demokracija omogoča razvoj in blaginjo.

Cilji	Prostor in materiali	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none">• Prepoznati, kako demokracija prispeva k boljšemu življenju državljanov, začeni z osebnim vidikom njenega vsakodnevnega oblikovanja.• Povezati individualne izkušnje in interese s kolektivnimi.• Poslušati poglede drugih na življenje in razvijati občutek pripadnosti skupini.	<ul style="list-style-type: none">• post-it listki,• papirnati listi,• flomastri in barvice,• flipchart ali tabla.	<ul style="list-style-type: none">• 16-30 let• 10 do 20 udeležencev	30-50 minut

Gradivo

Vnaprej pripravite flipchart plakat (ali tabla) z vprašanji »Kaj mi daje demokracija?« in »Kaj lahko storimo, da te prednosti ohranimo za vse člane skupnosti?«.

Koraki za izvedbo

1. Udeležencem razdelimo post-it listke in jih prosimo, naj razmislijo o svojem vsakdanjem življenju: katere aktivnosti jim prinašajo največ zadovoljstva ali za katere so najbolj hvaležni? Naj pomislijo na vse, kar jim daje občutek udobja in izpolnjenega življenja.

2. Udeleženci se nato razdelijo v pet skupin. Vsaki skupini razdelimo prazne liste papirja. Skupina analizira svoje post-it listke, jih razvrsti po temah na prazen list papirja in odgovori na vprašanja:

- Kako so zapisane aktivnosti povezane z demokracijo?
- Ali demokracija omogoča uživanje v teh aktivnostih?
- Bi bilo mogoče imeti enako življenje v nedemokratičnem režimu?

Vsaka skupina izbere svojega predstavnika za poročanje, ko se skupine ponovno zberejo v krogu.

Refleksija

Skupina se ponovno zbere v krogu. Vsak predstavnik predstavi aktivnosti in povezave z demokracijo, ki jih je skupina našla. Z vašo pomočjo udeleženci zberejo svoje post-it listke na flipchart plakatu pod zapisanimi vprašanji:

- Kaj mi daje demokracija?
- Kaj lahko storimo, da te prednosti ohranimo za vse člane skupnosti?

A8. Oslabiti slabosti? Okrepiti prednosti!

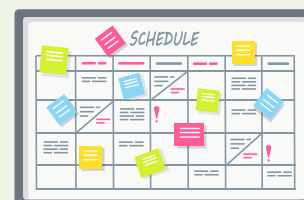

Udeleženci uporabijo metodo »appreciative inquiry« (pozitivno poizvedovanje oziroma potrjevalno odkrivanje; glej Cooperrider et al. 2008 in Wenzel et al. 2009), da drug drugega sprašujejo o svojih motivacijah, najpomembnejših dosežkih, talentih in vizijah za močno demokracijo. Skupaj opredelijo dejavnike uspeha za družbene spremembe. To pojasni pozitiven pogled na to, zakaj je pomembno obravnavati antidemokratske slogane. V razpravah to pomaga ohranjati normativno jedro in ustvarjalni potencial evropske demokracije. Podpira tudi pozitivno naravnost in motivacijo za soočanje z napetimi razpravami.

Cilji	Prostor in materiali	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Zavedanje, da je spoštovanje ključen odnos pri soočanju s populizmom in ekstremizmom v stresnih situacijah. • Medsebojna krepitev virov znanja udeležencev z različnimi narativnimi sredstvi. • Razvoj pozitivnih vizij za evropsko demokracijo 	<ul style="list-style-type: none"> • Delovni listi: usmeritve za intervjuje, Papir in pisala. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ let • 6-100 udeležencev 	60 - 120 minut, odvisno od trajanja intervjujev.

Gradivo

Velik del socialnega mišljenja temelji na pristopu opazovanja pomanjkljivosti. To vodi k temu, da vedno vidimo tisto, kar ne deluje. Govorjenje o politiki, poročanje v medijih in nujna potreba politikov po dramatizaciji so usmerjeni v pomanjkljivosti. V kontekstu moči in diskriminacije obstaja tudi skušnjava, da vedno več zgodovinskih in kolektivnih »neuspehov« vidimo skozi prizmo dramatizacije. Rezultat tega sta pogosto frustracija in paraliza. To namreč implicitno nakazuje, da že obstaja predstava o tem, kakšne bi morale stvari dejansko biti oziroma da bi morale biti takšne, kot so bile nekoč, nekje drugje, v domišljijski državi brez teh problemov.

To pomeni, da je perspektiva primanjkljajev perspektiva popravljanja. Otrok je že padel v vodnjak in ga je treba rešiti. Cilj je ublažiti obstoječe slabosti s priznavanjem domnevnih »dejstev« (glej izračune).

Perspektiva cenjenja (za podrobnosti glej Cooperrider et al. 2008 in Wenzel et al. 2009), ki jo uporablja pozitivno poizvedovanje oziroma potrjevalno odkrivanje, temelji na drugačnem razumevanju družbe. Osredotoča se na to, kar že deluje, in kar lahko služi kot podlaga za nadaljnji razvoj. Zlasti v kontekstu moči in diskriminacije te perspektive ne smemo zamenjevati s »pozitivnim mišljenjem« ali pogledom na svet skozi rožnata očala, ki probleme preprosto izbriše. Pogled na to, kar deluje, ima osvobajajoč učinek in odpira prostor za neodvisno nadaljnje razmišljanje. Če se osredotočimo na to, kar v demokraciji in političnem življenju deluje, se lahko pojavi vizija družbe, v kateri bi bilo to v celoti uresničeno. Postane jasno, da to, kar obstaja, ni vklesano v kamen in da obstajajo možnosti za preseganje statusa quo. Moč idej je prispevek k nadaljnjemu razvoju demokracije, ki izhaja iz ljudi in njihovih vrednot.

Naslednja smernica se lahko prilagodi glede na temo, starost in ciljno skupino usposabljanja. Splošni vrstni red ključnih besed od 1 do 5 pa je treba ohraniti.

Pokažimo svoj profil za močno demokracijo!

»Appreciative inquiry« (pozitivno poizvedovanje oziroma potrjevalno odkrivanje)

Pri tej vaji naj te vodijo priznavanje raznolikosti, kritična samorefleksija in zaščita demokratičnih vrednot. Vsi imamo motivacijo in talente, da to uresničimo. Vsi smo že izkusili, kje in kako lahko močna demokracija deluje v majhnem obsegu. Danes želimo povezati pozitivne vsakodneвне izkušnje in deliti uspehe.

Vprašaj soudeleženca/-ko o bogatih izkušnjah na način, da lahko pokaže svojo podporo močni demokraciji. Ne sprašuj ga ali je kot analitik, ki zbira dejstva. Tvoj cilj je slišati najboljše zgodbe! Bodi pozoren/-a na zanimive fraze in metafore ter jih zapiši. Daj sogovorniku/-ci čas za razmislek in ga/jo podpri z vprašanji.

1. Motivacija: Vrni se na začetek. Kaj te zanima pri demokraciji? Ali je v tvojem življenju vrednota, ki ti je posebej pomembna? Kaj ta vrednota pomeni in kako jo vidiš v vsakdanjem življenju?

2. Vrhunci: Ali se spomniš izkušnje ali situacije, ki je bila pravi vrhunec tvojega sodelovanja v demokraciji z vrednotami, ki so ti pomembne? Ali obstaja zgodba iz tvojega življenja, ko si pomislil/-a: »Da, tako bi moralo biti!«? Kaj se je zgodilo? Kdo je bil vpleten? Kakšno vlogo si imel/-a ti?

3. Uspeh: Kateri so po tvojem mnenju pomembni dejavniki uspeha za močno demokracijo? Kaj je po tvojem mnenju najpomembnejši gradnik za delovanje demokracije v razredu, skupini, družini ali tvojem lokalnem okolju?

4. Talenti in viri: Ne bodi skromen/-a! Povej mi, kaj imaš rad/-a pri samem/-i sebi. Katere talente ali sposobnosti imaš in na katerih prednostih gradiš, da lahko prispevaš k močni demokraciji? Kaj bi resnično rad/-a počel/-a? Kaj je tisto, česar bi se lotil/-a z veliko mero zagona?

5. Evropska vizija: Zdaj si predstavljaš, da so minila tri leta. Veliko se je spremenilo. Tvoje sanje in vizije so postale resničnost. Tvoja zavezanost in spretnosti so znatno prispevale k napredku demokracije. Ti in drugi udeleženci/-ke ste prejeli »Evropsko nagrado za demokracijo«. Kako bi se začel tvoj govor ob prevzemu nagrade (»Danes podeljujemo to nagrado, ker ...«)?

Koraki za izvedbo 1. dela

1. Udeležencem pojasnimo pristop s pomočjo naloge. Naslednji izračuni so prikazani na flipchartu (za vsak tip izračuna lahko izberete drugo barvo):

$$9 - 7 = 2 \quad 8 - 5 = 3$$

$$3 + 8 = 11 \quad 4 + 5 = 10$$

$$1 \times 7 = 7 \quad 2 \times 6 = 12$$

$$9 : 3 = 2 \quad 2 : 3 = 4$$

Vsi udeleženci so vabljeni, da povedo, kaj opazijo pri teh izračunih. Običajno hitro omenijo »napačne« rezultate, vrstni red in strukturo izračunov ali različne barve. Redko in običajno šele kasneje se pojavi pripomba: »Šest izračunov je pravih!« Ta primer uporabimo za ponazoritev »inženirske kulture«, ki je zakoreninjena v mnogih od nas: iščemo pomanjkljivosti in vzorce. Poudarjamo napake in iščemo logiko vrstnega reda. Primer kaže, da se raje osredotočamo na pomanjkljivosti kot na pozitivne vidike, ki so podlaga za spremembe.

Kot vizualizacija tega je primeren tudi kozarec, ki je napol poln ali napol prazen, odvisno od pogleda posameznika. Udeležencem na kratko pojasnimo pomen slike za njihovo osebno držo v močni demokraciji.

2. Udeleženci so povabljeni, da opravijo voden »appreciative inquiry« (glej Cooperrider et al. 2008 in Wenzel et al. 2009) o močni evropski demokraciji. Za to imajo na voljo 40 minut. Razdelimo jih v pare, kjer se med seboj intervjuvajo z uporabo delovnega lista; ena oseba postavlja vprašanja, druga pozorno posluša in še ne prispeva svojega mnenja. »Appreciative inquiry« sistematizira posameznikovo lastno motivacijo, poudari že pridobljene izkušnje, dejavnike uspeha za močno demokracijo, lastne talente in nazadnje lastno vizijo prihodnosti. Udeležence spodbuja k osebemu pripovedovanju zgodb. Tako se oblikuje širok nabor biografskih vrednot, ki ljudi spodbujajo k skupinski družbeni spremembi.

Refleksija 1. dela

V krogu vse udeležence povabimo, da zapišejo najbolj zanimiv citat osebe, s katero so bili v paru. Te citate nato preberejo v krogu, prek zapisa pa se tudi vizualizirajo za vse udeležence. S tem jim jasno pokažemo vire, ki so jim na voljo za pozitivne spremembe v skupini. Udeleženci razmislijo, v čem se je ta vrsta izmenjave razlikovala od običajnih pogovorov.

- Kakšno vlogo so v tem pogovoru imela »dejstva«?
- Kakšen je bil osebni biografski pomen?
- Kako se lastna stališča do drugih navezujejo na potencial za kolektivne spremembe?

Koraki za izvedbo 2. dela

Oblikujemo male skupine po 3–4 pare, ki se med seboj predstavijo in delijo »dejavnike uspeha« (vprašanje 3), ki so jih izvedeli od svojih sogovornikov. Ena oseba dela zapiske, skupaj pa udeleženci oblikujejo seznam najpomembnejših »dejavnikov uspeha za močno demokracijo«, ki jih zapišejo v celih stavkih (30 minut).

Refleksija 2. dela

Udeleženci se vrnejo v krog, kjer celotni skupini predstavijo svoje rezultate in skupaj oblikujejo 3–5 pomembnih dejavnikov uspeha v enem stavku ali odstavku. Na koncu vsi udeleženci razmislijo, kako bi konkretna izvedba teh dejavnikov uspeha izgledala v vsakdanjem življenju, na delovnem mestu ali v razredu in šolski skupnosti. Rezultate zapišemo.

A9. Pripadnost skupnosti: koraki za zблиževanje

S fizično vizualizacijo udeleženci v svojem kontekstu izrazijo pripadnost skupnosti. Izmenjajo in delijo pomembne dejavnike za vključevanje v podporno mrežo. To jim pokaže, kako pomembno je posameznikovo mesto v družbi glede možnosti povezovanja, udobja in splošnega duševnega zdravja. Pomaga jim razumeti, zakaj se v določenih razmerah lažje pojavljajo antidemokratski slogani.

Cilji	Prostor in materiali	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none">• Obravnava vprašanja integracije in izključenosti kot pomembnega za pojav ekstremizma.• Fizično doživljanje svojega položaja v skupnosti.• Iskanje idej za udoben položaj vseh.	<ul style="list-style-type: none">• Odprt prostor v veliki sobi ali na prostem,• okrogli listi papirja.	<ul style="list-style-type: none">• 15+• 8-30 udeležencev	30-45 minut

Koraki za izvedbo

1. Vsi udeleženci dobijo okrogel list papirja ali na list narišejo krog, ki simbolizira njihovo sosesko ali skupnost. Vsak označi točko v krogu, kjer se v skupnosti nahaja: v sredini, popolnoma vpet v skupnost, bolj ali manj zunaj ali popolnoma zunaj, kot opazovalec, ki (še) ni povezan z drugimi.

2. Udeleženci se razporedijo po prostoru glede na oznako, ki so jo narisali na papir. Razlike v pripadnosti postanejo vidne na fizičen način. Pogovor spodbudimo z vodilnimi vprašanji:

- Ali se počutite udobno tam, kjer ste? Bi želeli spremeniti položaj?
- Tisti v sredini: kako se počutite? Kaj vam je omogočilo, da ste prišli tja? Ali vidite tiste, ki so zunaj kroga? Vas preseneča njihovo število?
- Tisti zunaj kroga: zakaj ste zunaj? Je to dober položaj?
- Poznate koga zunaj, iz sredine?
- Kakšna je moč in prednost vašega trenutnega položaja?
- Kako bi si lahko v tej skupini pomagali, da bi našli udoben položaj?
- Kdo bi vam lahko pomagal kot osebni povezovalac znotraj te skupine ali širše skupnosti, če bi želeli spremeniti svoj položaj?
- Bi želeli biti bolj v sredini? Kakšne so ovire, kakšno pomoč bi potrebovali?
- Kako bi lahko povabili druge, da se približajo sredini?

3. Udeležence razdelimo v skupine po štiri, v katerih so skupaj tisti iz sredine in tisti z roba. Izmenjajo poglede in zberejo ukrepe za večjo pripadnost skupini, zapišejo tudi prednosti bivanja na robu. Obe poziciji nato obravnavamo z vidika aktivnega državljanstva.

Refleksija

Skupino zberemo v krog, kjer udeleženci predstavijo rezultate dela v malih skupinah. Razpravljamo o prednostih in ovirah aktivnega državljanstva v skupnosti.

- Kaj opazite okoli sebe?
- Ali morajo biti aktivni državljani popolnoma integrirani?
- Kakšen je vaš odnos do tistih, ki že živijo v skupnosti?
- Kako bi lahko drug drugega podpirali pri vstopu v skupnost?
- Kako lahko ta skupina začne graditi demokratično skupnost z različnimi, a udobnimi stališči ter izkoristi vse svoje vire?

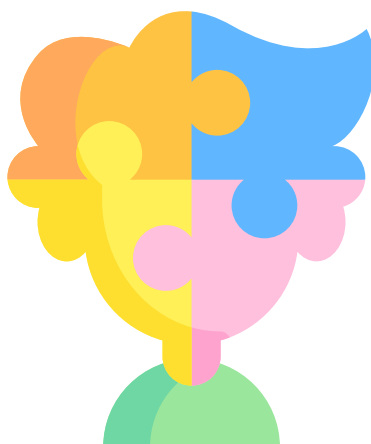

A10. Štirje vidiki moje identitete

Udeleženci so povabljeni, da individualno razmislijo o svoji osebni identiteti s pomočjo vprašanj. Pomembno je upoštevati, da samoopis, ki ga sestavijo, odraža le trenutno situacijo tukaj in zdaj ter se lahko s časom spremeni. Udeleženci bodo raziskali notranje vidike svoje osebnosti in jih vizualizirali v pisni in fizični obliki (prilagojeno po BST 2002).

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none">• Zavedanje edinstvenih in skupnih vidikov lastne identitete.• Izkušnja, kako identiteta lahko oblikuje skupnost, a hkrati tudi izključuje.• Razumevanje povezave med populizmom, ekstremizmom in negotovimi identitetami.	<ul style="list-style-type: none">• Delovni listi s smernicami za udeležence,• pisala,• delovni listi za udeležence,• stoli v krogu.	<ul style="list-style-type: none">• 16+• 10-30 udeležencev	60–90 minut, odvisno od števila vprašanj in intenzivnosti razmišljanja.

Gradivo: Smernice za identiteto

I. Tako bi se v štirih besedah opisal/-a glede svojega porekla, identitete in kulture:

Four empty rectangular boxes for writing the answer to question I.

II. Ena izkušnja v zvezi s tem opisom je:

A large empty rectangular box for writing the answer to question II.

III. Izberi najpomembnejšo od štirih besed.

A single empty rectangular box for selecting the most important word from the four options.

IVa. Ena stvar, ki mi je všeč pri [] (najpomembnejša beseda), je

A large empty rectangular box for writing the answer to question IVa.

IVb. Ena stvar, ki mi včasih otežuje biti to, je

A single empty rectangular box for writing the answer to question IVb.

Koraki za izvedbo, 1. del

1. Udeleženci naj samostojno izpolnijo delovne liste in odgovorijo na vprašanja.

2. Ko zaključijo, vsak udeleženec na ločen list papirja napiše svoje štiri izraze. Izraze poberemo in jih zberemo skupaj, saj jih bomo uporabili v poznejši fazi aktivnosti.

3. Nato v majhnih skupinah udeleženci izmenjajo svoje rezultate in razpravljajo o svojih ambivalentnih izkušnjah z identiteto, o katerih so razmišljali v vprašanju IV:

- Kdaj je identiteta bistvena?
- Kdaj je identiteta ustvarjena izključno za druge?
- Kdaj želimo »zapustiti« dele svoje identitete?

4. Po razpravi se vsi zapisani izrazi razporedijo po tleh, udeleženci pa se usedejo v krog okrog njih. Vsak lahko izbere izraz, s katerim se identificira – ni nujno, da ga je zapisal sam.

Oseba, ki se s posameznim izrazom identificira, in vsi ostali, ki se z njim identificirajo, vstanejo in za kratek čas »zavzamejo stališče«. Tako postane vidno, kdo se identificira z določenimi izrazi, v katerih primerih vstane veliko ljudi in v katerih le nekaj. Tako se pokažejo nove povezave in razlike med člani skupine.

Refleksija, 1. del

Refleksija naj se osredotoči na naslednja vprašanja, ki izhajajo iz vtisov zadnjega dela aktivnosti, nato pa preide k poglobljenemu raziskovanju vidikov opisovanja lastne identitete, redukcionističnega obsojanja drugih in ustreznega ravnanja z razlikami.

- Kako si se počutil/-a, ko si stal/-a med mnogimi drugimi? Kako je bilo stati samo z eno ali dvema osebama?
- Je bilo težko izbrati štiri besede? Bi jih lahko izbral/-a več ali samo eno?
- Kako si se počutil/-a, ko je tvoja identiteta postala negotova?
- Kako ta negotovost vodi k iskanju skupnosti podobnih (drugih v skupini), ki lahko izključujejo druge? Si to občutil/-a?
- Kako so povezane identiteta, skupnost in ekstremizem?
- Kakšna bi bila identiteta skupnosti, ki je raznolika in odprta za vključevanje drugih?
- Kaj bi to pomenilo v naši skupini?

Koraki za izvedbo, 2. del

5. Zadnji korak omogoča fizično in telesno izražanje ter doživljanje različnih vidikov identitete. Udeležence razdelimo v male skupine, ki nato skupaj izberejo eno od napisanih identitetnih kartic. Pripravijo »živo sliko«, v kateri s svojimi telesi izrazijo vidik identitete. V predstavitev vključijo morebitne napetosti, prelome in vprašanja.

6. Po vrnitvi vseh udeležencev v krog vsaka mala skupina predstavi svojo živo sliko. Vsak udeleženec pove en stavek, izhajajoč iz svojega položaja.

Ostali člani skupine delijo svoja opažanja iz položaja »od zunaj«. Če je sprejemljivo, lahko eden ali dva udeleženca pristopita k živi sliki in predlagata fizično spremembo, ki predstavlja razvoj v boljšo prihodnost.

Refleksija, 2. del

Skupina razpravlja o spoznanjih:

- Ali je bilo mogoče s fizičnimi vizualizacijami pridobiti drugačna spoznanja?
- Kako lahko naše telo prispeva k aktivnemu državljanstvu?
- Kakšen je odnos med telesom in umom v vaši kulturi?
- Kako to doživljate v svoji državi?

Ta aktivnost omogoča mreženje med udeleženci in skupno spoznavanje številnih klasičnih in sodobnih pogledov na demokracijo – tako njenih pozitivnih kot tudi zahtevnih vidikov. Je priložnost za spoznavanje pomembnih mislecev o demokraciji ter omogoča razvoj skupnega razumevanja in njegovih posledic za razpravo. Predstavlja racionalno in zgodovinsko refleksijo tega pojma.

Cilji	Prostor in materiali	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Spoznavanje zgodovinskih in sodobnih osebnosti ter njihovih kontroverznih pogledov na demokracijo. • Sodelovalno oblikovanje delovne definicije demokracije. • Zavedanje, da je demokracija sporna in vedno ogrožena. 	<ul style="list-style-type: none"> • Natisnjeni citati o demokraciji, • flipchart plakati. 	<ul style="list-style-type: none"> • 14+ • 10-30 udeležencev 	30–45 minut, odvisno od števila vprašanj in intenzivnosti razprave.

Gradivo

Tukaj je na voljo nekaj izbranih citatov o demokraciji iz zgodovine in sodobnosti. Glede na ciljno skupino in temo bomo morda morali poiskati še druge. Izberemo jih od 5 do 15, odvisno od velikosti skupine udeležencev. Vsak citat natisnemo na papir in prepognemo, tako da ime avtorja ni vidno.

»Demokracija ni nič drugega kot aristokracija govornikov. Ljudstvo je tako lahko podvrženo vplivu demagogov, da mora vlada nadzorovati govor in tisk.«

Thomas Hobbes je bil angleški filozof. Najbolj je znan po svoji knjigi Leviatan iz leta 1651, v kateri na podlagi svojega negativnega pogleda na človeštvo razlaga vplivno teorijo družbene pogodbe, ki zagotavlja ravnovesje moči. Velja za enega od ustanoviteljev moderne politične filozofije.

»Človek je, kot je bilo rečeno, po naravi svoboden, enak in neodvisen, nihče ga ne more iz tega stanja izključiti in podrediti politični moči drugega brez njegovega soglasja.«

John Locke je bil angleški filozof in zdravnik, ki velja za enega najvplivnejših mislecev razsvetljenstva in je splošno znan kot »oče liberalizma«.

»Demokracija dolguje svoj obstoj krščanstvu [...] Krščanstvo je razglasilo enakost vseh ljudi po naravi [...] Antikrščanska demokracija bo karikatura, ki bo zdrsnila v tiranijo ali anarhijo.«

Laczkóné dr. Ágnes Tuka (rojena leta 1953 v Budimpešti) je upokojena univerzitetna profesorica.

»Prava demokracija ni nikoli obstajala in nikoli ne bo obstajala, ker je v nasprotju z naravnim redom, da večina vlada in manjšina je vladana.«

Jean-Jacques Rousseau je bil pisatelj, filozof, pedagog in skladatelj obdobja razsvetljenstva. Imel je velik vpliv na pedagogiko in politično teorijo v Evropi konec 18. stoletja, pa tudi do danes. Bil je pomemben utemeljitelj francoske revolucije.

»Pomanjkanje dialoga in razprave med večino in opozicijo lahko vodi do nadaljnjega slabšanja zaupanja v institucije.«

Matteo Renzi je italijanski politik, ki je bil od 2014 do 2016 predsednik vlade Italije in takrat najmlajši voditelj v G7. Bil je senator za Firence. Renzi je od 2019 vodja stranke Italia Viva, od 2013 do 2018 je bil sekretar Demokratske stranke, s kratko prekinitvijo leta 2017.

»Demokracija pomeni, da dva volka in ovca razpravljajo o tem, kaj bodo jedli za večerjo.«

Thomas Jefferson je bil tretji predsednik Združenih držav Amerike od leta 1801 do 1809, glavni avtor Deklaracije o neodvisnosti in eden najvplivnejših državnih teoretikov v ZDA.

»Biti demokrat pomeni predvsem, da se ne bojiš: ne bojiš se drugačnosti, drugih jezikov, drugih ras, revolucije, zarot, neznanih zlobnih načrtov sovražnika, sovražne propagande, poniževanja in na splošno vseh tistih namišljenih nevarnosti, ki postanejo resnične, ker se jih bojiš.«

István Bibó (Budimpešta, 7. avgust 1911 – Budimpešta, 10. maj 1979), posmrtni dobitnik Széchenyijeve nagrade, doktor prava, politik, univerzitetni profesor, pisatelj.

»Demokracija je lepa v teoriji, v praksi pa zmota.«

Benito Mussolini je bil italijanski politik in novinar, diktator fašistične Italije od pohoda na Rim leta 1922 do svojega strmoglavljenja leta 1943. Bil je tudi duce italijanskega fašizma od njegove ustanovitve leta 1919 do svoje usmrtnosti leta 1945. Kot diktator in ustanovitelj fašizma je Mussolini navdihnil mednarodno širjenje podobnih gibanj v medvojnem obdobju.

»Kaj je demokracija? Priložnost, da v dialogu rečeš: »Mislim tako, imam takšno in takšno mnenje.« In druga oseba reče: »Ne mislim tako, imam drugačno mnenje.« Vsi izrazijo svoje mnenje in na koncu, če je to človeško mogoče, se strinjajo o resnici. To je pravi pomen demokracije. Ni pa demokracija, ko moč zatre tiranijo in nato razglasi, da ni druge moči razen tiste, ki jo predstavljajo njeni privrženci. Tiranije ni mogoče ozdraviti s tiranijo.«

Sándor Márai, s pravim imenom Sándor Károly Henrik Márai Grosschmid (Kassa, 11. april 1900 – San Diego, Kalifornija, 21. februar 1989), madžarski pisatelj, pesnik in novinar.

»Demokracija je vladavina ljudstva s strani ljudstva.«

Abraham Lincoln je bil 16. predsednik Združenih držav Amerike od leta 1861 do 1865.

»Vsa vezana nepremičnina – državna, aristokratska, cerkvena – mora biti vrnjena večnemu izvoru vseh pravic in vse moči, ljudstvu. To je opora gospodarske demokracije.«

Oskár Jászi (Nagykároly, 2. marec 1875 – Oberlin, ZDA, 13. februar 1957), pisatelj, politik, univerzitetni profesor in sociolog.

»Demokracija je niz pravil (tako imenovana pravila igre) za reševanje konfliktov brez prelivanja krvi. In kaj je dobra demokratična uprava, če ne strogo spoštovanje teh pravil?«

Norberto Bobbio je bil italijanski filozof prava in političnih ved ter zgodovinar političnega mišljenja. Redno je pisal tudi za časopis La Stampa. Bobbio je bil socialni liberalec in velja za enega največjih italijanskih intelektualcev 20. stoletja.

»Demokracija, kot jo razumem jaz, mora najmočnejšim in najšibkejšim dati enake možnosti.«

Mohandas Karamchand Gandhi je bil indijski odvetnik, odporniški aktivist, revolucionar, založnik, moralni učitelj, asket in pacifist.

»Idealni subjekt totalitarne vladavine ni prepričan nacist ali predan komunist, ampak ljudje, za katere razlika med resničnim in izmišljenim, med resničnim in lažnim, ne obstaja več.«

Hannah Arendt je bila nemško-ameriška zgodovinarica in filozofinja. Bila je ena najvplivnejših političnih teoretičark 20. stoletja. Njena dela o totalitarizmu so nastala po drugi svetovni vojni, pisala pa je o možnostih delitve moči v družbi s kolektivnim delovanjem.

»Države Evrope [...] imajo različne nacionalne zgodovine, geografijo, kulturne tradicije in simboliko. Kljub tem razlikam se mnogi strinjajo, da so zahodno krščanstvo, renesansa in humanizem, reformacija, razsvetljenstvo, kapitalizem in urbanizacija, demokracija in vladavina prava ter zaščita človekovega dostojanstva skupni temelji naše 'evropskosti'.«

dr. habil. Koller Boglárka (rojena leta 1974 v Budimpešti) je univerzitetna profesorica.

»Slaba stran demokracije je, da veže roke tistim, ki so ji zvesti, tistim, ki pa niso, pa omogoča skoraj vse.«

Václav Havel je bil češki pisatelj, borec za človekove pravice in politik. V času komunizma je bil eden vodilnih kritikov Češkoslovaške. Je eden od pobudnikov nemško-češke sprave.

»Politični kaos je povezan z razpadom jezika ... verjetno bi lahko nekaj izboljšali, če bi začeli pri besedah.«

George Orwell je bil britanski pisatelj in novinar. Njegova romana Živalska farma in distopični roman 1984 sta postala znana po živahnem opisu totalitarnih praks nadzora jezika in misli ljudi.

»Demokracija je vladavina ljudstva ali, natančneje, politični sistem, v katerem je ljudstvo, to je skupnost vseh ljudi, v položaju, da izbira svoje voditelje, jih nadzira in, če je potrebno, jih odstavi.«

István Bibó (Budimpešta, 7. avgust 1911 – Budimpešta, 10. maj 1979), posmrtni dobitnik Széchenyijeve nagrade, doktor prava, politik, univerzitetni profesor, pisatelj.

»Ker danes ne prenašamo moči le z ene vlade na drugo, ampak jo vračamo vam, ljudem.«

Donald John Trump je ameriški podjetnik, zabavnik in politik. Od leta 2017 do 2021 je bil 45. predsednik Združenih držav Amerike. Je lastnik konglomerata The Trump Organization, ki ga je vodil od leta 1971 do 2017.

»Demokracija in vladavina prava sta medsebojno odvisni; odsotnost ene onemogoča obstoj druge.«

László Trócsányi (rojen v Budimpešti leta 1956) je madžarski pravnik, odvetnik, diplomat in univerzitetni profesor.

»Poslušajmo drug drugega. Slišimo drug drugega. Vidimo drug drugega. Spoštujmo drug drugega. Politika ni nujno divji ogenj, ki uniči vse na svoji poti. Če se še vedno ne strinjate, naj bo tako. To je demokracija.«

Joe Biden je ameriški politik Demokratske stranke in od leta 2021 46. predsednik Združenih držav Amerike. Od leta 2009 do 2017 je bil podpredsednik v vladi Baracka Obame.

»Zagotoviti moramo, da naša demokracija ostane močna in odporna ter ščiti pravice in svoboščine vseh državljanov.«

Giorgia Meloni je italijanska političarka, ki od oktobra 2022 opravlja funkcijo predsednice vlade Italije in je prva ženska na tem položaju. Od leta 2014 vodi desničarsko do skrajno desničarsko stranko Bratje Italije (Fdi). Leta 2024 jo je revija Time uvrstila med najvplivnejše ljudi na svetu.

»Najboljša oblika vladavine je kraljestvo. Degeneracija kraljestva je tiranija, ki je najslabša. Med povprečnimi ustavami je demokracija najbolj sprejemljiva.«

Aristotel je bil grški filozof. Ustanovil je in vplival na številne discipline, kot so teorija znanosti, logika, biologija, fizika, etika, teorija države in teorija poezije.

»Demokracijo lahko torej opredelimo tudi kot sistem oblasti, ki zagotavlja svobodo in politično enakost.«

Mihály Bihari (rojen 1943 v Budimpešti) je madžarski pravnik, politolog, univerzitetni profesor in akademik političnih znanosti, nagrajenec Széchenyijeve nagrade. Je eden od organizatorjev madžarskega političnega izobraževanja in priznan raziskovalec političnih sistemov.

»Demokracija ni samo pravica do glasovanja, ampak pravica do dostojnega življenja.«

Naomi Klein je kanadska novinarka, kritičarka kapitalizma in globalizacije ter politična aktivistka. Zaslovela je s knjigo »No Logo«, v kateri kritizira razvoj globalnih podjetij.

»Liberalna in sekularizirana država obstaja na podlagi 'etičnih' predpogojev, ki jih sama ne more ustvariti. To je veliko tveganje, ki ga je prevzela v imenu svobode.«

Ernst-Wolfgang Böckenförde je bil nemški pravnik in sodnik na nemškem zveznem ustavnem sodišču. Bil je profesor na Univerzi v Freiburgu. Zaslovel je s citatom, ki kaže na bistveno dilemo liberalne države, ki se mora opirati na pretekli družbeni kapital, vendar ga ne more ustvariti na novo.

»Demokracija je obljuba za prihodnost.«

Jacques Derrida je bil francoski filozof, eden od ustanoviteljev in glavnih predstavnikov dekonstrukcijske filozofije. Njegova dela so močno vplivala na filozofijo in literarno teorijo v Evropi in ZDA v drugi polovici 20. stoletja. V nasprotju z drugimi sistemi vidi demokracijo kot poskus sprijaznitve z odprto prihodnostjo – zato demokracija sama po sebi ni nikoli končana ali zaključena.

»V demokraciji je mesto moči prazno.«

Claude Lefort je bil francoski filozof in aktivist. V svojih delih je raziskoval totalitarizem in njegov vpliv na medčloveške odnose. Demokracijo je videl kot institucionalizacijo raznolikosti, v kateri moč ni skoncentrirana na enem mestu. Družbena gibanja je videl kot pomemben prispevek k takšni demokraciji.

»Demokracija je kot zrak, ne opazimo je, ker jo jemljemo za samoumevno, da živimo v njej ...«

László Trócsányi (rojen v Budimpešti leta 1956) je madžarski pravnik, odvetnik, diplomat in univerzitetni profesor.

»Zgodovina je znanost o vzrokih in posledicah človeških dejanj, demokracija pa je sistem, ki omogoča ljudem, da se upravljajo sami v skladu z zakoni svoje narave.«

Giambattista Vico (rojen leta 1668) je bil italijanski filozof, zgodovinar in pravnik v obdobju italijanske razsvetljenstva. Kritiziral je širjenje in razvoj modernega racionalizma kot nepraktičnega za človeško življenje, zato velja za enega prvih protirazsvetljenskih mislecev v zgodovini.

»Nobena nacija si ne zasluži svobode ali je ne more dolgo obdržati, če si je ne pridobi sama. Revolucije morajo biti izvedene s strani ljudstva in za ljudstvo.«

Giuseppe Mazzini (rojen 1805) je bil italijanski politik, novinar in aktivist za združitev Italije (Risorgimento) ter vodilna osebnost italijanskega revolucionarnega gibanja. Njegova prizadevanja so pomagala doseči neodvisnost in združitev Italije. Mazzinijeva miselnost je močno vplivala na italijanska in evropska republikanska gibanja.

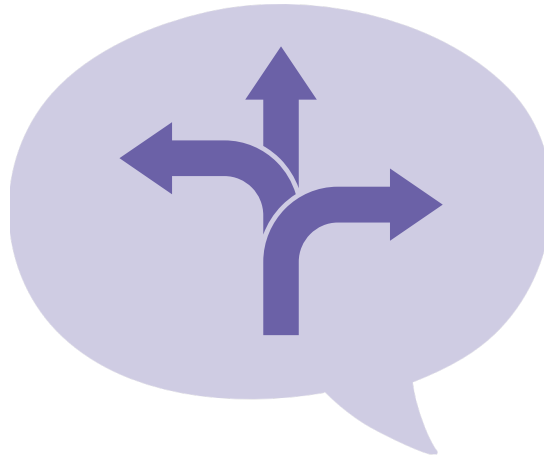
Koraki za izvedbo

1. Ta aktivnost udeležencem predstavi znane citate o demokraciji in politiki, ki so bili (subjektivno) izbrani med misleci. Citati so natisnjeni na liste papirja in razporejeni v prostoru tako, da avtorji niso vidni. Udeleženci imajo možnost, da vse preberejo in izberejo en citat, s katerim se popolnoma strinjajo ali ga popolnoma zavračajo.
2. V majhnih skupinah (po tri ali štiri) udeleženci predstavijo svoje citate in mnenja; na ta način se izpostavijo temeljna stališča, vrednote in izkušnje z demokracijo, udeleženci pa lahko povežejo svoje življenjske zgodbe s temo.
3. Na koncu vsaka podskupina na flipchart plakatu oblikuje kratko delovno definicijo demokracije. Pod definicijo napiše 2 do 3 točke o tem, kaj ta definicija pomeni za pripravljenost na soočanje z antidemokratskimi slogani.

Refleksija

Definicije demokracije skupine predstavijo ostalim udeležencem, ko se vrnejo iz dela v malih skupinah. Razpravo o rezultatih lahko usmerjajo naslednja vprašanja za refleksijo:

- Kateri citati so bili dobro znani? Ali so bili avtorji presenečenje?
- Je opredelitev demokracije recept, ki ga je treba upoštevati, da se demokracija lahko trdno uveljavi?
- Ali je demokracijo sploh mogoče »ustvariti«? Ali lahko samo čakamo, da se zgodi?
- Zakaj je pomembno vedeti, kaj je demokracija? Je znanje pomembno za demokratičnost?
- Ali so dejanja ljudi pomembnejša od znanja? Ali potrebujemo formalne institucije in postopke, da »nadziramo« dejanja ljudi in jih tako delamo demokratična?
- Kakšna je vloga nas, državljanov, ki se soočamo z antidemokratskimi slogani?

ZORNI KOT B

Obnavanje konfliktov in dilem

Ta zorni kot nadaljuje obravnavo vrednot in jih povezuje z dejstvom, da živimo v raznolikem svetu. Pri načrtovanju usposabljanj in drugih programov lahko uporabimo aktivnosti, ki udeležence postavijo v manjše konflikte. Na tej podlagi se skozi soočenje z dilemo pokaže pomembnost sprejemanja temeljnih demokratičnih vprašanj. Pogled na antidemokratske slogane iz tega vidika udeležence pripravi na ustrezno obravnavo teh, ki presega razlikovanje med »prav« in »narobe«.

B1. Idealni aktivni državljan in politik

Udeleženci kritično razmišljajo o svoji viziji aktivnega državljana in aktivnega politika. Razpravljajo o »idealih« in o tem, kaj si v resnici želijo doseči. Razumejo, da je treba spoštovati različne ideale in vizije o tem, kaj pomeni prevzeti odgovornost v demokraciji. Razpravljajo tudi o tem, kaj pomeni soočanje z antidemokratskimi slogani v raznoliki družbi, ki presega individualne interese.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Prevzemanje odgovornosti za ideale, ki se pogosto pripisujejo politikom. • Kritično presojanje (absolutnih) idealov v kontekstu demokracije. • Razmišljanje o veččinah, ki jih državljani potrebujemo za soočanje z antidemokratskimi slogani. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veliki listi papirja, • barvna pisala. 	<ul style="list-style-type: none"> • 8-20 • 10-15 udeležencev 	30 – 45 minut

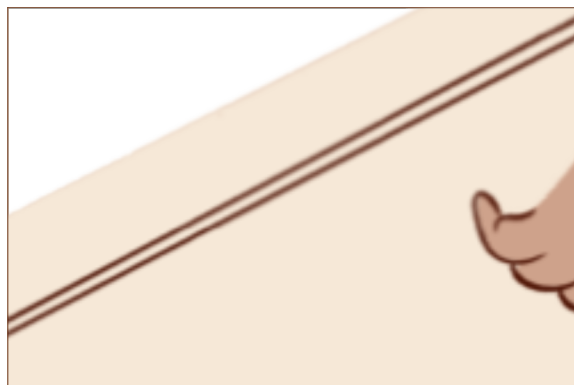
Koraki za izvedbo

1. Udeleženci se razdelijo v skupine po pet. Polovica skupin razpravlja o tem, kakšen je idealen aktivni državljan, druga polovica pa o idealnem politiku in lastnostih, ki bi jih moral imeti.
2. Obe skupini naj to osebo narišeta na velik list papirja. Ne smejo uporabljati besed, temveč le simbole in risbe, da se izogonejo razumnemu razmišljanju in spodbudijo kreativnost.
3. Vsaka skupina predstavi svojo sliko ostalim udeležencem, drugi lahko postavljajo vprašanja za boljše razumevanje.

Refleksija, 1. del

Udeleženci razpravljajo o svojih risbah in jih povezujejo s situacijo v svoji državi ter s pomenom prevzemanja odgovornosti za raznolikost, ki presega individualne interese.

- Katere so najpomembnejše lastnosti, ki jih mora imeti aktiven državljan ali politik? Kaj je najpomembnejši del vaše risbe?
- Ali obstajajo skupne značilnosti med risbami? Ali opazite protislovja?
- Ali zaznavate razlike ali napetosti med aktivnim državljanom in politikom?
- Ali takšna idealna oseba sploh obstaja? Bi morala obstajati?
- Ali lahko posameznik obstaja na tak način? Kakšen je njegov odnos do (participativnega) kolektiva? Kakšno odgovornost ima pri soočanju z antidemokratskimi slogani v družbi in kje je meja te odgovornosti?
- Ali poznate dejanske osebe (državljanke ali politike), ki predstavljajo ta ideal?

Refleksija, 2. del

Udeleženci v parih razmišljajo, kdaj so že delovali kot aktivni državljan in katere lastnosti ter spretnosti jim še manjkajo za učinkovitejše spopadanje z antidemokratskimi slogani. Ko se ponovno zberejo v krogu, vsak par predstavi ugotovitve drugega para ostalim udeležencem. Medtem vizualiziramo seznam obstoječih in manjkajočih veščin. Tako lahko bolje izkoristimo obstoječe vire skupine, naslednje aktivnosti pa usmerimo v izboljšanje obravnavanja konfliktov in soočanja z antidemokratskimi slogani.

B2. Od pomanjkljivosti do aktivnega državljanstva

Ta aktivnost udeležencem omogoča razmislek o idealizaciji aktivnih državljanov in politikov ter po-vezavo z raziskovanjem naših nagnjenosti k osredotočanju na negativne vidike. Združuje aktivnosti A8 in B1: udeleženci analizirajo, kako pomanjkljivo razmišljanje ovira demokratično sodelovanje, nato skupaj oblikujejo vizijo proaktivne državljanske participacije ter razmislijo o svojih vlogah in veščinah.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> Razumevanje, kako lahko perspektiva, usmerjena v primanjkljaje, omeji konstruktivno sodelovanje pri demokratičnih izzivih. Razvijanje pristopa pozitivnega poizvedovanja, ki prepozna obstoječe prednosti kot temelj za pozitivne spremembe. Kritično razmišljanje o osebnih idealih aktivnega državljanstva in političnega sodelovanja. 	<ul style="list-style-type: none"> Flipchart ali tabla, oznake različnih barv, veliki listi papirja (2–3 za vsako skupino), pisala za risanje (flomastri, barvice), delovni listi z vprašanji za pozitivno poizvedovanje, peresa ali svinčniki, post-it listki, Lego® kocke za Serious Play® (neobvezno). 	<ul style="list-style-type: none"> 16+ (prilagodljivo za odrasle udeležence) 10-30 udeležencev 	50 minut

Gradivo

»Appreciative inquiry«: vodilna vprašanja za delo v parih
Ta delovni list služi kot orientacija in ga je treba prilagoditi glede na konkretno temo, ciljno skupino in starost udeležencev aktivnosti. Vsebovati mora vprašanja o:

- osebnih motivih za državljansko udejstvovanje,
- primerih uspešnih državljanskih akcij ali pobud,
- ključnih lastnosti in vrednotah idealnega aktivnega državljana,
- njihovi viziji idealnega aktivnega državljana.

Idealni aktivni državljan

Sogovornika ali sogovornico povabi, naj ti pove o bogatih izkušnjah, s katerimi izkazuje svojo podporo močni demokraciji. Ne sprašuj kot analitik ali analitičarka, ki zbira dejstva. Slišati želiš najboljše zgodbe! Bodi pozoren na zanimive fraze in metafore, ki jih uporabi, in jih zapiši. Daj sogovorniku ali sogovornici čas za razmislek in ga ali jo podpri z ustreznimi vprašanji.

1. Motivacija: Kaj te osebno motivira, da si aktiven državljan ali aktivna državljanke?
2. Vrhunci: Si kdaj doživel ali celo prispeval k uspešnim državljanskim akcijam ali pobudam?
3. Uspeh: Katere so po tvojem mnenju pomembne ključne lastnosti in vrednote idealnega aktivnega državljana ali državljanke?
4. Kakšna je tvoja vizija idealnega aktivnega državljana ali državljanke?

Kakšen naj bi bil idealni državljanali državljanka? Izpolni spodnjo tabelo!

Motivacija idealnega državljana/-ke za ukrepanje	Nekaj praktičnih primerov uspešnih državljanskih akcij ali pobud	Ključne lastnosti idealnega aktivnega državljana/-ke	Ključne vrednote idealnega aktivnega državljana/-ke	Povzetek: Kakšen naj bi bil tvoj idealni državljan/-ka?

Koraki za izvedbo

1. Uvod: Deficitna perspektiva. Na flipchart plakatu predstavimo naslednji izbor osmih računov, pri čemer za zapis vsakega uporabimo drugo barvo.

$$\begin{array}{ll} 9 - 7 = 2 & 8 - 5 = 3 \\ 3 + 8 = 11 & 4 + 5 = 10 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll} 1 \times 7 = 7 & 2 \times 6 = 12 \\ 9 : 3 = 21 & 2 : 3 = 4 \end{array}$$

Udeležence povprašamo, kaj so opazili. Usmerimo jih k postopnemu prepoznavanju njihove na-gnjenosti k osredotočanju na napačne rezultate in vzorce namesto na pravilne izračune.

Predstavimo jim metaforo kozarca, ki je napol poln ali napol prazen, ter pojasnimo, kako lahko per-spektiva, usmerjena v primanjkljaj, omeji našo sposobnost prepoznavanja potenciala za pozitivne spremembe v demokratičnih kontekstih.

Nato z udeleženci razpravljamo o vplivu medijev, politike in družbenega mišljenja na krepitev pogledov, usmerjenih v iskanje pomanjkljivosti.

2. »Appreciative inquiry«: vizija idealnega državljana

Udeležence razdelimo v pare. S pomočjo priloženega delovnega lista udeleženci izvedejo »appreciative inquiry« (pozitivno poizvedovanje oziroma potrjevalno odkrivanje; Cooperrider et al. 2008 in Wenzel et al. 2009) o tem, kaj predstavlja idealnega aktivnega državljana.

Pri tej aktivnosti lahko uporabimo kocke Lego® Serious Play®, tako da udeležence povabimo, naj najprej vsak zase ustvarijo svojega idealnega aktivnega državljana.

3. Skupinsko ustvarjanje: idealni državljan/politik

Udeležence razdelimo v skupine po pet. Polovica skupin ustvari vizualno predstavitev idealnega aktivnega državljana, druga polovica pa idealnega politika, pri čemer uporabijo le risbe in simbole.

Vsaka skupina predstavi svojo vizualno podobo ostalim udeležencem in pojasni uporabljeno simboliko.

Z uporabo kock Lego® Serious Play® lahko udeležence povabimo, da ustvarijo skupni model svojega idealnega aktivnega državljana in idealnega politika – najprej skupina sama razmisli o obeh modelih, primerja in izpostavi glavne značilnosti, prednosti in slabosti, povezave, nasprotja itd.

Refleksija

Z udeleženci razpravljamo o bistvenih značilnostih predstavljenih podob:

- Katere so nepogrešljive značilnosti aktivnega državljana ali politika?
- Ali obstajajo skupne točke ali nasprotja med slikami?
- Kako se razlikujeta vlogi državljana in politika?
- Ali takšen ideal obstaja ali bi moral obstajati?
- Kakšna je vloga posameznika v skupnosti?
- Kdo v resnici predstavlja ta ideal?

Z Lego® se razprava odvija na modelih, ki jih je mogoče primerjati med skupinami, razmišljanja pa se lahko osredotočijo na iskanje odgovorov na zgornja vprašanja.

B3. Oblikovanje aktivnega državljana z Lego® kockami

Aktivnost je namenjena preverjanju ideala aktivnega državljana s pomočjo dilemskega kvadrata (glej Schulz von Thun 2008, 2023). Temelji na rezultatih prejšnje aktivnosti B2. Udeležence spodbuja k razmišljanju o idealizaciji in osredotočanju na koristne aktivnosti, kot so iskanje skupnih rešitev za dileme ter s tem povezanih konkretnih ukrepov kot državljeni. Na koncu nastane nova različica aktivnega državljana.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Kritično razmišljanje o učinkih idealizacije aktivnega državljanstva. • Razumevanje, kako delovati za pozitivne spremembe, izogibanje togosti in prepoznavanje vrednosti konkretnih ukrepov. • Sodelovanje pri iskanju rešitev za dileme, ki presegajo zmago ali poraz 	<ul style="list-style-type: none"> • Lego® Serious Play®, • veliko praznih dilemskih kvadratov, natisnjenih na listih papirja, • dokumenti z ideali državljana/politika iz prejšnje aktivnosti B2, • kemični svinčniki ali svinčniki, • post-it listki, • velika risba aktivnega državljana. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ (prilagodljivo za odrasle udeležence) • 15-30 udeležencev 	50 minut

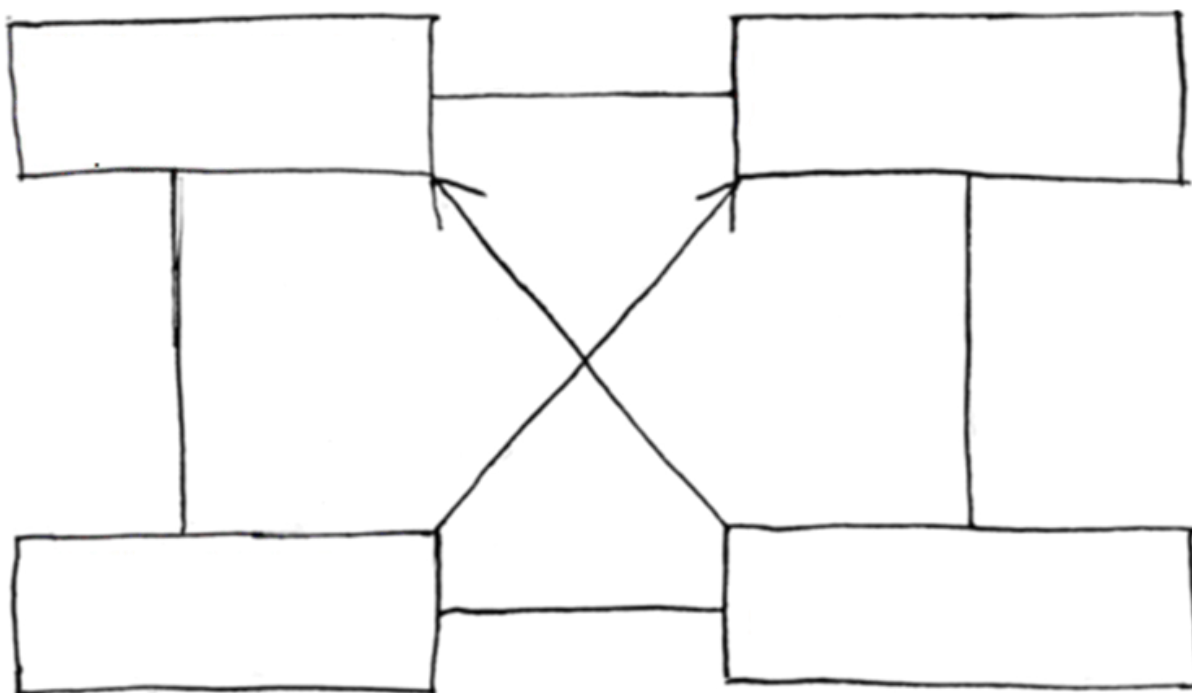
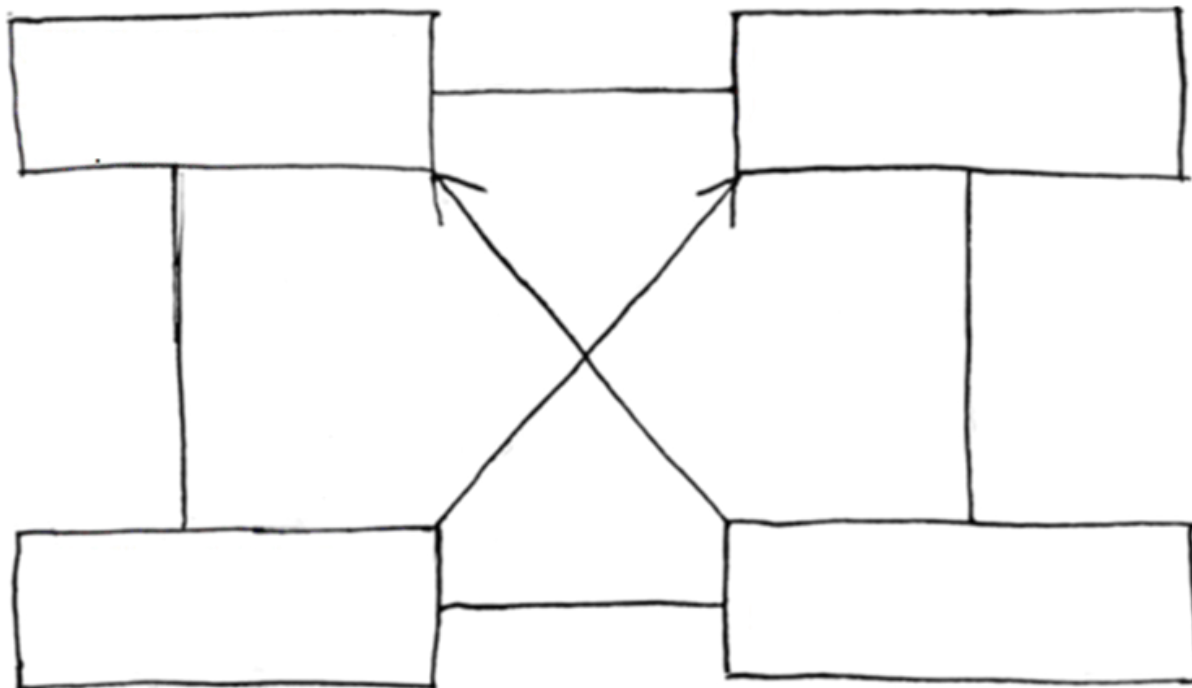
Gradivo

Ta aktivnost uporablja idejo dualnosti demokracije prek dilemskega kvadrata (Schulz von Thun 2008, 2023). Več informacij o kvadratu vrednot je na voljo v poglavju o družbenopolitičnem ozadju v 2. delu tega priročnika.

Na prazen list flipchart plakata pripravimo risbo, ki predstavlja aktivnega državljana (na njej bodo zbrane vse značilnosti, ki izhajajo iz aktivnosti, zato mora biti dovolj velika, da jih lahko zajame).

Kvadrat vrednot

Koraki za izvedbo

1. Vsakemu udeležencu razdelimo list s praznim kvadratom (Schulz von Thun 2008, 2023) in list papirja z idealnim državljanom/politikom.
2. Vsak udeleženec ima pet minut, da na podlagi tega ideala ustvari model iz legokock. Ko so modeli pripravljene, jih udeleženci postavijo v zgornji levi kot svojega kvadrata.
3. Vsak udeleženec ima dve minuti, da iz legokock sestavi model negativne vrednosti, ki je nasprotje pozitivne lastnosti, in ga postavi v spodnji desni kot svojega kvadrata.
4. V dveh minutah naj ustvarijo model, kaj bi se zgodilo, če bi bila pozitivna vrednost pretirana in bi se jemala kot absolutna. Postavijo ga v spodnji levi kot svojega kvadrata, pod pozitivno vrednost.
5. Za zadnjo vrednost udeležence povabimo, da v dveh minutah zgradijo model iz legokock, ki predstavlja pozitivno nasprotno vrednost zadnje vrednosti, in ga postavijo v zgornji desni kot papirja (na primer: prilagodljiv, usmerjen v proces, odkrit).
6. Vsak udeleženec predstavi prvi model z značilnostjo, napisano na kartici. Ostale modele pokaže skupini. Ostali morajo ugotoviti, katere značilnosti so bile predstavljene glede na kvadrat dileme in posamezne modele.
7. Nato udeležence spodbudimo k razmišljanju in razpravi o nekaterih značilnostih ter poskušamo najti rešitve za njihove dileme. Med razpravo zapisujemo rešitve na post-it listke in jih nalepimo na veliko risbo aktivnega državljanja.

Refleksija

Osebne veščine in ukrepi: udeležence povabimo, naj razmislijo o lastnih izkušnjah z aktivnim državljanstvom in ugotovijo, ali so njihove izkušnje povezane z opredeljenimi značilnostmi aktivnega državljana.

Ko se udeleženci ponovno zberejo, pari delijo svoje ugotovitve in poiščejo konkretne ukrepe, ki jih lahko posamezniki sprejmejo, da te značilnosti vključijo v svoje vsakdanje življenje.

Udeleženci na plakate »Moja hiša Evrope« (prirejeno po LpB NRW 2024) narišejo svojo skupno predstavo o Evropi. V skupini razpravljajo o podobnostih in razlikah med plakati.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Uporaba simbola hiše za konkretno izražanje evropske identitete. • Pogajanje o različnih vrednotah, njihovo sprejemanje in spoznavanje, kaj to pomeni za Evropo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veliki in majhni listi papirja, • pisala, • flipchart plakati, • Lego kocke® (neobvezno). 	<ul style="list-style-type: none"> • 12–20 let • 15-30 udeležencev 	45-60 minut

Koraki za izvedbo

1. Udeležence razdelimo v male skupine po štiri do sedem članov. Vsaka skupina dobi plakat, na katerega nariše obris hiše s temelji, streho in toliko sobami, kolikor je članov v skupini. Nato jim zastavimo vprašanje ali temo za nadaljnje delo, ki ustreza vsebini usposabljanja in skupini, na primer: »Moja hiša Evropa – Kaj je Evropa zame?« Udeleženci najprej napišejo svoje osebne asociacije in odgovore v svojo sobo.

2. V naslednjem koraku skupina izlušči skupne točke posameznih odgovorov, ki tvorijo temelje hiše. Streho zapolnijo s skupno vizijo, ki jo imajo za Evropo. Male skupine nato preostalim udeležencem predstavijo svoje »hiše Evrope« in plakate obesijo na stene. Na koncu z njimi odpremo razpravo o podobnostih in razlikah med plakati skupin. Kaj je najbolj opazno?

Različica 1

Vsak udeleženec prejme plakat in v 20 minutah nariše svojo predstavo o Evropi pod glavnim naslovom: »Moja hiša Evropa – Kaj je Evropa zame in kakšna naj bi bila?« Na začetku ni določenih dodatnih nalog.

Nato udeležence razdelimo v pare. Vsak par prejme manjši list papirja (A3) in v 15 minutah povzame najpomembnejše skupne značilnosti začetnih risb ter nariše skupno podobo Evrope. V tretjem krogu združimo dva para v skupino štirih udeležencev. Skupaj imajo 10 minut, da svoje rezultate prenesejo na list A4 in ustvarijo skupno hišo.

Na koncu, v zadnjem krogu, združimo še osem udeležencev v skupino, da naredijo isto še na listu A5 (odvisno od časa in števila udeležencev; če je mogoče, lahko vsi udeleženci narišejo skupno sliko na en papir).

Različica 2

Druga različica je podobna, vendar udeleženci namesto risanja na papir svoje modele hiš gradijo iz Lego® kock. Po predstavitvi zgodbe vsakega modela v parih in nato v večjih skupinah uporabijo dele posameznih modelov za skupne modele, ki jih na koncu predstavijo in na podlagi katerih poteka končna refleksija.

Refleksija

Udeleženci opišejo težave, ki so jih imeli pri pogajanjih in usklajevanju različnih interesov, ter analizirajo, kako so zapisane točke povezane z dejansko Evropo.

Udeleženci delijo vsakodnevne izkušnje, povezane z njihovimi zapisi, in raziskujejo možnosti za krepitev lastne evropske identitete.

B5. Jaz sem tukaj: umestitev v skupnost

Udeleženci vizualizirajo svojo identiteto kot del skupnosti. Ta aktivnost združuje aktivnosti A9 in A10: začnejo z razmišljanjem o svoji trenutni identiteti (z zavedanjem, da se ta lahko spremeni), nato fizično predstavijo svoj položaj v družbi in razmišljajo o posledicah za svojo možnost povezovanja z drugimi, za izpolnjujoče in udobno življenje ter za duševno zdravje.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none">• Razmišljanje o notranjih vidikih lastne trenutne identitete in njihovem vplivu na življenje v skupnosti.• Razvijanje zavesti o povezavi med posameznikovim položajem v družbi in možnostjo za dobro življenje ter povezovanjem z drugimi državljani.• Razumevanje, zakaj je v nekaterih razmerah in položajih izključenosti lažje najti antidemokratske slogane.	<ul style="list-style-type: none">• Stoli v krogu,• post-it listki,• vsaj štiri za vsakega udeleženca,• pisala.	<ul style="list-style-type: none">• 16–30 let• 10 do 20 udeležencev	30 minut

Koraki za izvedbo, 1. del: iskanje skupnih vrednot

1. Vsakemu udeležencu damo štiri post-it listke. Povabimo jih, naj nanje napišejo štiri vrednote (lahko tudi več), ki so zanje pomembne.

2. Vse zapisane vrednote zberemo in jih položimo na tla na sredino prostora. Udeleženci sedejo v krog okoli njih.

Preberemo posamezne zapise in udeležence pozovemo, naj za trenutek vstanejo, če se poistovetijo s prebrano vrednoto (tudi če ni tista, ki so jo napisali sami). Tako postane vidno, kdo se poistoveti z določenimi vrednotami ter pri katerih na primer stoji veliko ljudi in pri katerih le nekaj. Tako se pokažejo nove podobnosti in razlike med udeleženci.

3. Z udeleženci spodbudimo razpravo o naslednjih vprašanjih:

- katerim vrednotam se počutite bližje? Se res identificirate (samo) s tistimi, za katere ste vstali?
- Kako ste se počutili, ko ste vstali skupaj z mnogimi drugimi? Kako je bilo, ko ste vstali sami ali le z eno ali dvema drugima osebama?
- Je bilo težko izbrati štiri vrednote? Ste imeli v mislih veliko več vrednot ali morda le eno?
- Katere so najpogostejše vrednote v tej skupini? Kako jih lahko uresničimo?

Koraki za izvedbo, 2. del: Živa slika

1. Udeležence razdelimo v male skupine. Vsaka skupina izbere eno izmed vrednot, zapisanih na listkih, in jo predstavi v »živi sliki«, pri čemer s telesom izrazi vidik te vrednote. Vključiti morajo tudi morebitne napetosti, razhajanja in dileme.

2. Ko se udeleženci vrnejo v krog, vsaka skupina predstavi svojo živo sliko. Vsak član skupine pove en stavek o svojem položaju. Ostali udeleženci delijo svoja opažanja. Če je sprejemljivo, lahko eden ali dva udeleženca pristopita k živi sliki in predlagata fizično spremembo za nadaljnji razvoj koncepta vrednote.

Koraki za izvedbo, 3. del: Kje sem?

V sredino kroga postavimo stol.

Udeležencem pojasnimo, da stol predstavlja središče skupnosti, krog pa njene meje: glede na položaj, ki ga zavzamemo v odnosu do tega stola (v sredini, znotraj kroga ali popolnoma zunaj), smo bolj ali manj vključeni v skupnost ali popolnoma zunaj nje, kot opazovalci.

Vsi udeleženci so povabljeni, da vstanejo in se razporedijo po prostoru ter zavzamejo položaj glede na to, kako močno so vključeni v skupnost. Na ta način postanejo vidne razlike v pripadnosti med udeleženci.

Refleksija

Udeležence povabimo k pogovoru z nekaj vodilnimi vprašanji, na primer:

- Ali se počutite udobno tam, kjer ste? Bi radi spremenili položaj?
- Kako se počutite, ko stojite v sredini? Kaj vam je omogočilo, da ste prišli tja?
- Ali vidite druge zunaj? Ste presenečeni, da jih je tam tako veliko ali malo?
- Zakaj ste zunaj? Je to tudi dober položaj?
- Poznate koga zunaj ali iz sredine?
- Kakšne so prednosti vašega trenutnega položaja?
- Kako bi si lahko v tej skupini med seboj pomagali, da bi vsi našli zase udoben položaj?
- Kdo bi vam lahko pomagal kot osebni povezovalec znotraj te skupine ali širše skupnosti, če bi želeli spremeniti svoj položaj?
- Bi želeli biti bolj v sredini? Kakšne so ovire, kakšno pomoč bi potrebovali?

- Kako bi lahko povabili druge, da se približajo sredini?
- Ali morajo biti aktivni državljani popolnoma integrirani?
- Kakšen je vaš odnos do tistih, ki že živijo v skupnosti?
- Kako bi se lahko med seboj podpirali?
- Kako lahko s to skupino začnemo graditi demokratično skupnost z različnimi, a udobnimi stališči, pri čemer uporabimo vse svoje vire in moči?

Zadnje vprašanje: Kaj menite, kako lahko v skupnosti delujemo v skladu z vrednotami, ki smo jih opredelili v 1. delu te aktivnosti?

Različica

Uporabimo kocke Lego® Serious Play®. Fazi 1 in 2 izvedemo na naslednji način:

- Udeležence povabimo, naj vsak zase zgradijo skulpturo tistega, kar je zanje pomembno. Postavimo jim vprašanje: Katere so vsaj štiri vaše glavne vrednote?
- Deljenje modelov: vsak udeleženec predstavi zgodbo svoje skulpture drugim. Nato vsak napiše vrednote na post-it listke in jih prilepi poleg svoje skulpture.
- Sledi skupna refleksija o predstavljenih vrednotah, povezavah in mislih.
- Vsi udeleženci skupaj ustvarijo eno skupno skulpturo (če je udeležencev več kot 15, jih razdelimo v manjše skupine), v kateri so vrednote povezane in vključene. V skupni skulpturi postanejo povezave med vrednotami posameznikov očitne in konkretne.
- Katere ovire lahko omejujejo izvajanje, uporabo ali razvoj teh vrednot? Kaj lahko to spodbuja? Udeleženci lahko oblikujejo odgovore z novo skulpturo, jo predstavijo in skupaj razmišljajo.

B6. Dražba vrednot

Ta aktivnost spodbuja razmišljanje o tem, ali imajo vrednote ekonomsko vrednost in kako ravnati z njihovo omejenostjo, kadar niso vse na voljo. Udeleženci vstopijo na trg vrednot, kjer lahko vlagajo fiktivni denar v vrednote in se o njih pogajajo.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Dodeliti ekonomsko vrednost različnim vrednotam. Zavedanje • pomanjkanja pri obravnavanju raznolikosti vrednot. • Razmišljanje o gospodarskih in negospodarskih vrednotah. 	<ul style="list-style-type: none"> • Seznam vrednot, vsaka natisnjena na svojem listu papirja. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16 - 20 let • 8 do 15 udeležencev 	30 minut

Gradivo za pripravo

Na naslednji strani boste našli seznam vrednot za dražbo. Pripravljene so za tiskanje. Papir razrežite tako, da dobite posamezne lističe, na vsakem pa je zapisana ena vrednota.

Seznam vrednot za dražbo:

Svoboda prepričanja	Svoboda izbire	Osebna svoboda
Svoboda	Enakopravnost	Osebna lastnina
Verska svoboda	Državljanstvo	Volina pravica
Pravica do življenja	Pravice manjšin	Družbena pogodba
Pravičnost	Pravica do informacij	Skupno dobro
Raznolikost	Resnica	Integracija
Sodelovanje državljanov	Transparentnost	Odgovornost
Človekove pravice	Svobodne in poštene volitve	Toleranca
Sprejemanje volilnih rezultatov	Domoljubje	Ločitev oblasti
Neodvisnost sodne oblasti	Svobodni, neodvisni in pluralni mediji	Svoboda izražanja in mnenja

Koraki za izvedbo

1. Udeležence razdelimo v pare ali manjše skupine. Razložimo nalogo: zdaj ste na dražbi, kjer je na voljo 30 vrednot (glej gradivo). Vrednote natisnemo ali napišemo na liste in jih razporedimo po tleh.

2. Vsak pari ali skupina prejme 1.000 EUR namišljenega denarja (kovanci, bankovci ali žetoni) za dražbo vrednot. Vsak par se posvetuje, koliko želi ponuditi za posamezno vrednoto.

Udeležence spodbudimo k razmišljanju o vrednotah z naslednjimi vprašanji: Koliko je vredna posamezna vrednota? Kako je razdeljena in kakšna je vaša strategija? Na dražbenem trgu je veliko vrednot! Katere želite imeti?

3. Vsaka skupina izbere dražitelja. Dražba se začne pri 10 evrihoziroma enem kovancu in se nato zvišuje za 10, 20, 30, 40, 50 evrov. »Prvič, drugič, tretjič – vrednota gre skupini xyz.«

Po vsakem krogu mora vsaka skupina zapisati, koliko denarja ji je še ostalo.

Refleksija

Vprašanja se najprej osredotočajo na potek dražbe, nato pa se povežejo z vprašanji o demokraciji in tržnem gospodarstvu.

Kaj je bil vrhunec dražbe?

- Je bila vrednota res vredna svoje prodajne cene?
- Zdaj, ko ste lastniki vrednote – kakšna je vaša pravica do nje?
- Katere vrednote skoraj nimajo vrednosti?
- Ali kupljene vrednote res potrebujete?
- Kako bi bilo, če vaše vrednote ne bi bilo mogoče kupiti?
- Kaj se zgodi z demokratičnimi vrednotami, če postanejo del gospodarske igre?
- Kje v vsakdanjem življenju opazimo, da se vrednote »plačujejo« – kdaj ima to pozitivne in kdaj negativne posledice?

Ta aktivnost povezuje pomembne vrednote demokracije, ki jih predstavijo udeleženci, in procese, v katere se pri tem vključujejo. Razpravljalo se bo o usmerjenosti demokracije v rezultate in procese ter analiziralo konflikte, ki so vgrajeni v demokracijo. Ta pristop omogoča, da pri zagovarjanju demokracije ne gledamo le na prav in narobe ali dobro in zlo.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Povezovanje vrednot z dejanskim procesom v skupini. • Zavedanje konfliktov med racionalnimi odločitvami in dejanji v praksi. • Razumevanje dinamične in čustvene narave populizma in ekstremizma v vsakdanjem življenju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Listi papirja, • pisala. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ • 8 do 15 udeležencev 	30 minut

Koraki za izvedbo

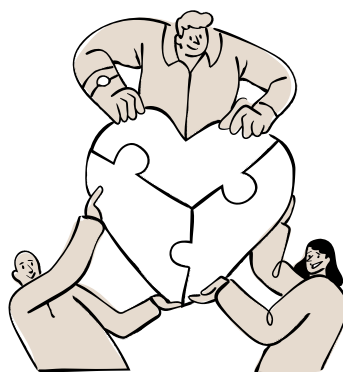
1. Udeležence povabimo, da vsak zase zapiše pomembne vrednote demokracije na list papirja in jih nato razvrsti po pomembnosti.
2. Nato se razdelijo v male skupine po 4–5 udeležencev. Damo jim nekaj časa, da se odločijo, katera je zanje pet najpomembnejših vidikov demokracije, ki jih zapišejo na listke papirja.
3. Rezultate dela male skupine na kratko predstavijo ostalim udeležencem. Pomembno: razprava se ne sme osredotočati na vsebino predstavljenih vrednot, ampak na proces odločanja.

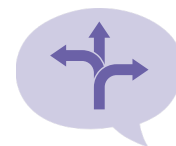
Refleksija

Osredotočimo se na proces skupinskega dela v povezavi z rezultati. Ali je v skupini potekal demokratičen proces, ali se v njem odraža pet vidikov demokracije? Kako ste doživeli ta proces?

Pomembno je, da se v razmislek ne vtihotapijo pojmi »prav« in »narobe«. Vsak udeleženec se lahko nekaj nauči o poteku procesa in iz tega potegne zaključke zase. Da bi to dosegli, je pomembno, da ne preidemo prehitro na širši družbeni kontekst, ampak ostanemo pri konkretnem skupinskem procesu, v katerem lahko udeleženci odkrijejo pomembne dileme demokracije, na primer: »Na splošno sem za svobodo izražanja, vendar sem jo v tem primeru ignoriral, ker sem menil, da je naloga, ki jo je treba opraviti, pomembnejša,« ali »Počutil sem se tako udobno v večini in mi je bilo tako všeč, da mi ni bilo mar za manjšino, niti nisem opazil njenih občutkov, čeprav je bila zaščita manjšine eden od naših pomembnih vidikov demokracije.«

Na koncu poudarimo, da demokracija pomeni uravnovežiti procese in rezultate ter se zavedati, da bodo vedno obstajale temeljne dileme med vrednotami, ki jih moramo upoštevati.

Udeleženci uporabijo metaforo »vzornega primera« za raziskovanje vrednot, ki so zanje pomembne. V tem procesu izmenjujejo mnenja z drugimi in se osredotočijo na razlike, napetosti in dileme med temi vrednotami. Eno od dilem vizualizirajo v telesni obliki, drugi pa jim nato pomagajo najti »rešitev«. Ta biografski pristop omogoča, da tudi v kontekstu antidemokratskih sloganov razumemo drugega.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Oblikovanje osebnih vrednot iz biografskih izkušenj. • Raziskovanje razlik in napetosti med vrednotami v skupini. • Razprava o načinih kreativnega obravnavanja raznolikosti vrednot, ki presegajo populizem in antidemokratske poteze. 	<ul style="list-style-type: none"> • Papir, 4 listi za vsakega udeleženca, • plakat za kvadrat vrednot, • pisala. 	<ul style="list-style-type: none"> • 14+ • 10 do 20 udeležencev 	30-45 minut

Koraki za izvedbo

1. Udeležence povabimo, naj pomislijo na osebo, ki je zanje pomemben vzornik. To je lahko nekdo iz družine, »junak« iz otroštva, lik iz fantazijske knjige, znana živa ali mrtva osebnost, resnična ali izmišljena oseba, nekdo iz filma in podobno. Vsi naj poskusijo to osebo ponazoriti na papirju, tako da jo na hitro skicirajo ali zanjo uporabijo simbol.

2. Udeležence povabimo, naj napišejo štiri pomembne vrednote, ki jih ta izbrani vzornik predstavlja. Te vrednote lahko napišejo okoli skice. Povabimo jih, naj izmed njih izberejo dve, ki se jim zdita najpomembnejši, in ju obkrožijo.

3. Nato v malih skupinah udeleženci predstavijo in izmenjajo svoje vrednote. Pri tem naj se osredotočijo na morebitna nasprotja ali razlike med vrednotami v skupini. Spodbudimo jih, naj razmislijo, kaj bi se zgodilo, če bi morali nekatere vrednote opustiti.

Refleksija 1

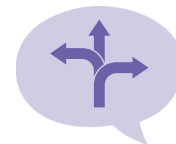
Ko udeleženci končajo delo v skupinah, rezultate razprav predstavijo ostalim. Skupaj poiščemo vrednote, ki so v konfliktu, in jih zapišemo v »kvadrat vrednot«, ki prikazuje, kako so državljanske vrednote pogosto medsebojno odvisne in povezane, hkrati pa tudi v napetosti. Kaj se zgodi, če eno vrednoto odvzamemo? Kaj pa, če smo aktivni državljani in to storimo v imenu velike ideje? Ko pogledate delo svoje skupine: ali vam manjkajo pomembne vrednote za celovito demokracijo? Kje so v naši družbi prostori za izmenjavo, kjer se lahko produktivno obravnavajo negotovost in napetosti?

Refleksija 2

Udeležence povabimo, naj vsak zase ponovno napiše eno ali dve najpomembnejši vrednoti svojega vzornika. Nato naj za vsako od teh vrednot poiščejo 3–5 primerov, kako jo uresničujejo sami in kako se ta vrednota odraža v njihovem vsakdanjem življenju.

Ugotovitve nato na kratko izmenjajo v parih.

V zadnjem krogu vsak udeleženec izreče en stavek: »Jaz sem (vrednota), ker ...« Kako ta vrednota velja za njegovo osebno življenje?

Udeleženci spoznajo raznolikost svoje notranje komunikacije in imajo priložnost videti svoje notranje glasove vizualizirane na odru. Naučijo se bolje obvladovati zapletenost notranjih konfliktov ter spoznajo, da je notranji monolog ogledalo večjih družbenih konfliktov in da imajo v sebi tudi številne populistične in antidemokratske glasove (navdihnjeno po Schulz von Thun 2008 in 2023).

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Razmislek o populističnih glasovih, ki jih nosimo v sebi. • Izpostavitve napetosti med različnimi vrednotami, ki jih posamezniki poskušajo vključiti v svoje življenje. • Iskanje demokratičnih rešitev za situacije notranjih konfliktov. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odprt prostor z nekakšnim »odrom«, • nalepke ali post-it listki. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16–20 let • 8 do 15 udeležencev 	60–120 minut, odvisno od števila primerov.

Koraki za izvedbo

1. Vsak udeleženec pomisli na konflikt iz osebnega ali poklicnega življenja, pri čemer naj gre za notranji konflikt, v katerem ni lahko sprejeti odločitve. Udeleženci predstavijo izbrane konflikte celotni skupini, nato izberemo en primer. Glede na raven zaupanja in intimnosti v skupini poskrbimo, da primer ni preveč intimen ali da se ne dotika določenih tabu tem. Dobro je začeti z »lahkim«, vsakdanjim primerom, s katerim se lahko identificira večina udeležencev, na primer konflikt glede odločitve, ali se odseliti od doma.

2. Osebo, ki je predstavila primer, vprašamo, katere notranje glasove »poslušá« v konfliktu (na primer: jeza, obup, upanje, veselje,

frustracija). Udeležencem lahko pomagamo najti te glasove tako, da jih vprašamo o različnih perspektivah konflikta. Pomembno je, da identificiramo tako »glasne« kot »tihe« glasove konflikta.

3. Ko je najdenih 5 do 7 glasov, oseba, ki je predstavila primer, izbere udeleženca, ki bodo predstavljali različne glasove. Udeleženci dobijo nalepko ali post-it listek z imenom glasu in stavkom, ki ga bodo izrekli na začetku konflikta.

4. Zdaj »glasovi« stopijo na oder: vsak igralec izreče svoj prvi stavek, nato vsi skupaj začnejo improviziran pogovor o konfliktu – vsak »glas« govori iz svoje specifične perspektive. Morda bodo nastale povezave, nekateri »glasovi« bodo zapustili oder, drugi bodo svoje trditve okrepili.

5. Po 5–10 minutah igre udeleženca povabimo, naj poiščejo rešitev konflikta in jo nato delijo z drugimi.

Refleksija

Najprej predstavnik primera deli svoja opažanja:

Ali je bilo realistično? Ali so se pojavile nove perspektive in koristni vpogledi?

Nato glasovi podelijo svoje uvide o tem, kako so se počutili med dialogom in ali so nove perspektive vplivale nanje.

Splošna razprava naj se osredotoči na vprašanje raznolikosti:

Kako je vprašanje notranje raznolikosti povezano z večjo družbeno strukturo? Kako naše notranje omejitve odražajo zunanje omejitve v družbi? Kje lahko slišimo populistične glasove ali celo protidemokratske izjave? V kolikšni meri dopuščamo, da se ti glasovi, ki potrebujejo usmeritev, jasnost in izključitev, pojavljajo v nas samih? Ali moramo razširiti svoje perspektive, preden spremenimo družbo, da postane bolj raznolika? Ali raznolikost v družbi vpliva tudi na naše osebno življenje?

Udeleženci vstopijo v izkušnjo in vrednostni sistem drugega udeleženca tako, da pozorno poslušajo njegovo zgodbo in se empatično vživijo v vlogo te osebe. Tako začnejo spoznavati raznolikost perspektiv, ki so lahko veljavne v njihovi ožji in širši skupnosti. Pri tem lahko občutijo nelagodje, ko se identificirajo s pogledi drugih, ki jih sicer sami ne bi sprejeli v svoj vrednostni sistem (prilagojeno po Ulrich 2006 in Cepin et al. 2025).

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Vstop v globoko osebno in intimno izmenjavo življenjskih izkušenj drugih oseb. Zavedanje obsega biografskih razlik med posamezniki iz podobne ciljne skupine. • Pridobivanje empatije do drugačnosti kot predpogoja za preprečevanje ekstremizma. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stoli v krogu. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ • 8 do 16 udeležencev. 	60–90 minut, odvisno od velikosti skupine.

Koraki za izvedbo

1. Udeleženci delajo v parih (po možnosti se razdelijo tako, da so v paru z osebo, ki je ne poznajo dobro ali prihaja iz drugačnega okolja). Najprej poiščejo prostor, kjer jih nihče ne bo motil, in poskrbijo, da jih med aktivnostjo ne bo motil telefon. Nato prvi udeleženec v paru sedem minut pripoveduje nekaj iz svojega življenja – drugi udeleženec v tem času ne sme govoriti, ampak se mora popolnoma osredotočiti na povedano. Nato drugi udeleženec v sedmih minutah prav tako deli kratko zgodbo iz svojega življenja. V tej aktivnosti udeleženci ne smejo delati zapiskov, kar tudi ni potrebno. Ko zaključijo s pripovedovanjem in poslušanjem, se pari vrnejo v skupino.

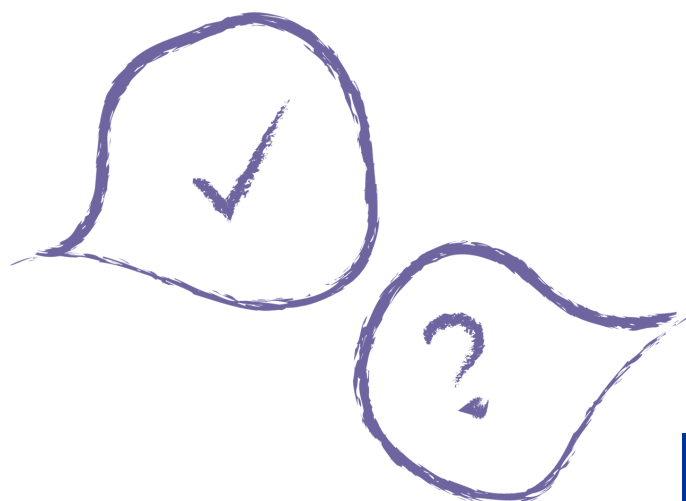

Pomemben nasvet

Glede na ciljno skupino lahko udeležencem svetujemo, naj ne delijo preveč osebnih vprašanj iz svojega življenja, ampak zanimive zgodbe ali izkušnje iz poklicnega ali družbenega okolja. To je pomembno pri delu s skupinami, ki niso navajene deliti zasebnih stvari v okviru učnega procesa.

2. Pare nato povabimo, da z ostalimi udeleženci delijo svoje prispevke na naslednji način. Eden od udeležencev v paru stoji za drugim, ki sedi, in mu položi roko na ramo. (Vajo lahko opravijo tudi brez dotika.)

Nato ponovi, kar je slišal, tako da zavzame ustrezno držo in govori, kot da je ta druga oseba – »stopi v čevlje« drugega. Na koncu sedeči partner pove, ali se je lahko poistovetil s povedanim. Nato drugi partner prevzame vlogo stoječega in deli svoje misli. Nato na enak način delijo misli še drugi pari.

Refleksija

Refleksija se osredotoča na naslednja vprašanja, na katera lahko vsak odgovori sam in nato deli odgovor s partnerjem. Alternativno lahko spodbudimo razpravo v skupini:

- Kako ste se počutili, ko vas je predstavljala druga oseba?
- Kako je bilo ponoviti, kar ste slišali, kot da ste druga oseba?
- Ste lahko začutili njegov/njen pogled («stopili v njegove/njene čevlje»)?
- Ste morda zgrešili »vlogo« svojega partnerja, ker ste ga interpretirali v skladu s svojim vrednostnim sistemom?
- Kako je bilo govoriti sedem minut brez prekinitve? Ali je to vplivalo na izbiro teme?
- Kako je bilo, če niste mogli govoriti sedem minut?
- Kaj ste se naučili od druge osebe? Na kaj v pogovoru ste se osredotočili?
- Kaj ste pri tej vaji izvedeli o sebi?
- Kako bi lahko tak način komuniciranja uporabili v vsakdanjem življenju?
- Kako vam ta izkušnja pomaga uravnotežiti empatijo in konfrontacijo pri soočanju z antidemokratskimi slogani?

B11. Bodi sprememba, ki jo želiš videti v svetu

Biti aktiven državljan pomeni tudi prizadevati si za izboljšanje stvari. Nevarnost je, da se ta želja po spremembi prenese na spreminjanje drugih, medtem ko svojega lastnega stališča nikoli ne postavimo pod vprašaj. Zlasti levi aktivisti so pogosto kritizirani, ker zagovarjajo moralne standarde, kot so strpnost, vključevanje in pluralnost, hkrati pa ne sprejemajo stališč drugih, ki ne ustrezajo njihovi predstavi o tem, kaj ti standardi pomenijo. Aktivnost je usmerjena tudi v samorefleksijo s konceptom dualnosti demokracije/dilemskega vrednotnega kvadrata (Schulz von Thun 2008 in 2023).

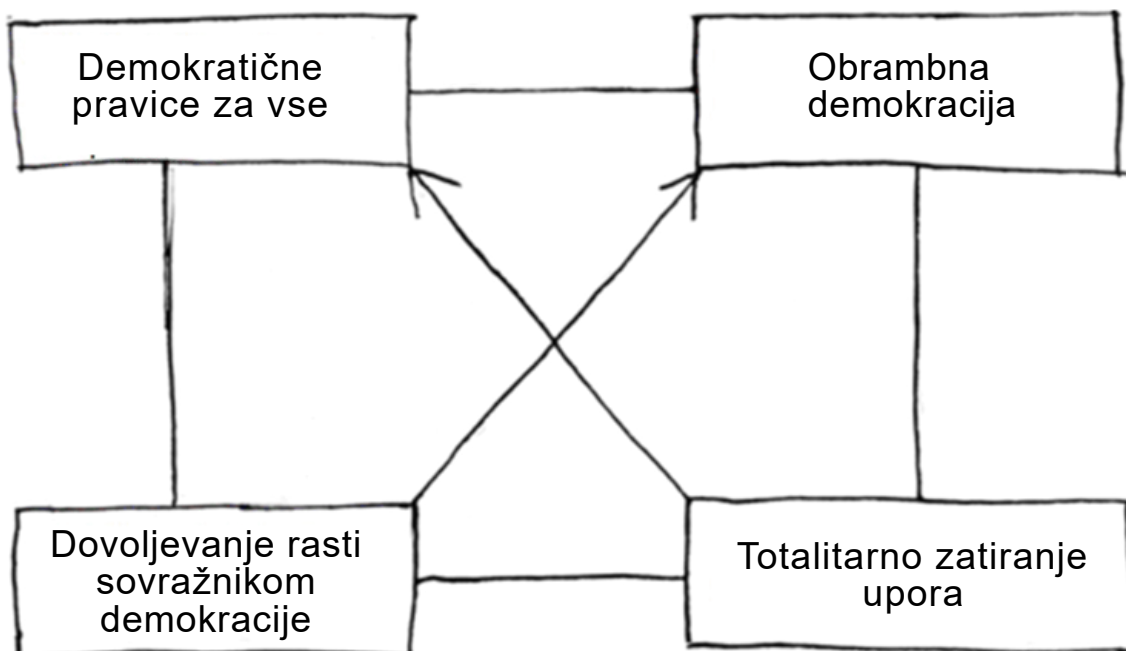
Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Kritično razmišljanje o učinkih absolutizacije pozitivnih in negativnih vrednot. • Razviti samozavest in kritičnost do lastnih vrednot ter analizirati njihove možne odtenke. • Skupinsko iskanje rešitev demokratičnih dilem. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veliko praznih vrednostnih kvadratov, natisnjenih na liste papirja, • Kemični svinčniki ali svinčniki, • Post-it listki, • Kocke Lego® • Serious Play® (neobvezno). 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ (prilagodljivo tudi za odrasle) • 8 do 15 udeležencev. 	120 minut

Gradivo

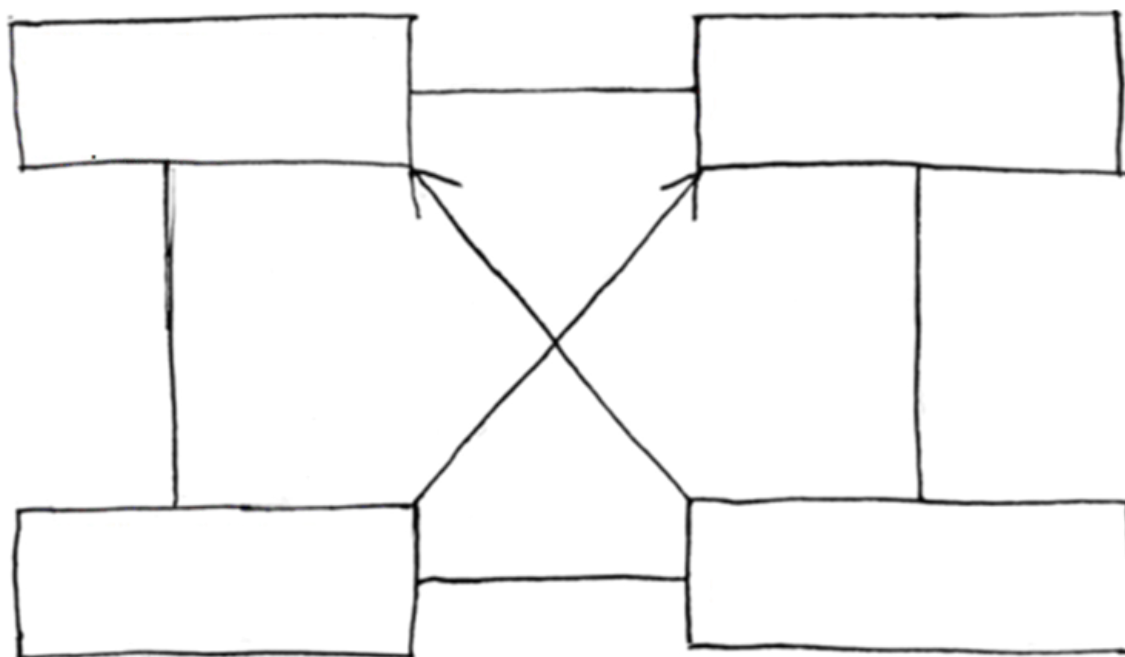
Več informacij o vrednostnem kvadratu (Schulz von Thun 2008 in 2023) najdete v poglavju o dru-žbenopolitičnem ozadju v 2. delu tega priročnika.

Splošna dilema demokracije

Prazna grafika za udeležence:

Seznam protidemokratskih sloganov

Tukaj je seznam protidemokratskih in populističnih sloganov, ki jih lahko uporabimo kot pomoč in za orientacijo. Uporabimo tiste, ki ustrezajo specifičnemu kontekstu skupine, po možnosti jih zberemo skupaj z udeleženci. V poglavju 5 je na voljo več primerov.

Pripravimo posamezne listke papirja s trditvami in jih razdelimo vsaki skupini. Bodimo pozorni, da ima lahko navajanje, vizualizacija in izgovarjanje protidemokratskih sloganov v okviru usposabljanja diskriminatorne učinke, saj ponavljamo tisto, s čimer se je treba soočiti; zlasti kadar so prisotni udeleženci, ki jih zaznamuje ena ali več teh trditev, moramo biti zelo občutljivi, da jih ne izrabimo kot »orodje za učenje« in jih s tem ponovno diskriminiramo.

Proti priseljencem je treba ukrepati. Priseljenci ogrožajo avtohtono prebivalstvo.

Romi niso pravi državljani naše države. So kriminalci in tatovi; mi jim damo vse, kar potrebujejo, medtem ko so Slovenci v stiski zapostavljeni.

Zelene politike in ideologije so norost in neuporabne. Evropa je proti »pravim ljudem in delavcem«.

Priseljevanje iz Afrike je invazija, katere namen je nadomestiti belo prebivalstvo s črnimi in rjavimi ljudmi. Naša nacionalna identiteta je v nevarnosti.

Če si nekje nov, se moraš najprej zadovoljiti z manj.

Večina dolgotrajno brezposelnih ljudi ni resnično zainteresiranih za iskanje zaposlitve.

Ženske bi se morale ponovno bolj osredotočiti na vlogo žene in matere.

Belci so upravičeno voditelji sveta.

Večina brezdomcev se izogiba delu.

Koraki za izvedbo

Ta aktivnost temelji na ideji kvadranta vrednot in razvoja (primerjaj Schulz von Thun 2008 in 2023).

1. Udeležence povabimo, naj začnejo osebno: na liste s shemo kvadranta naj napišejo problematično lastnost osebe, ki jo poznajo (na primer: nezanesljiv, neurejen, preveč zgovoren). To besedo zapišejo v spodnji desni kot. Nato naj razmislijo o pozitivni vrednoti, ki je nasprotna tej problematični, in jo zapišejo v zgornji levi kot (na primer: zanesljiv, urejen, dober poslušalec). To je verjetno tudi vrednota, ki jim je všeč. Tudi grafično je to vidno: jaz se počutim superiornega, medtem ko se drugi zdi, da je pod mano.

Nato udeleženci razmislijo, kaj bi pomenilo, če bi bila ta pozitivna vrednota pretirana in bi jo jemali kot absolutno. V primeru zanesljivosti bi to lahko bila neprilagodljivost/dogmatizem, v primeru urejenosti obsedenost z izgledom, v primeru poslušnosti pa pomanjkanje lastnega mnenja. To vrednoto napišejo na levo stran lista, pod pozitivno.

Na koncu manjka še ena vrednota: pozitivna nasprotna vrednota v desnem zgornjem kotu (na primer: prilagodljiv, usmerjen v proces, odkrit). S tem udeleženci razumejo, da vsaka pozitivna vrednota potrebuje nasprotno vrednoto, da ne postane pretirana in skrajna. Hkrati razumejo, da lahko negativna lastnost druge osebe vsebuje tudi nekaj pozitivnega, kar je treba ceniti.

To ne pomeni, da konflikt ne obstaja – verjetno nam lastnost druge osebe še vedno ni všeč. Vendar pa priznavamo, da ima tudi ta oseba pogled, ki je del dileme. Hkrati priznavamo, da nas lahko drugi dojemajo kot osebo, ki pretirava s svojimi osebnimi vrednotami.

Soočanje z drugim zato vedno pomeni soočanje s samim seboj. Na ta način ni več tako enostavno zavrniti osebo kot tako – vstopimo v dialog in poskušamo najti skupne rešitve, ki so lahko bolj ustvarjalne kot le črno-bela zmaga ali poraz.

V bistvu gre za dve vprašanji:

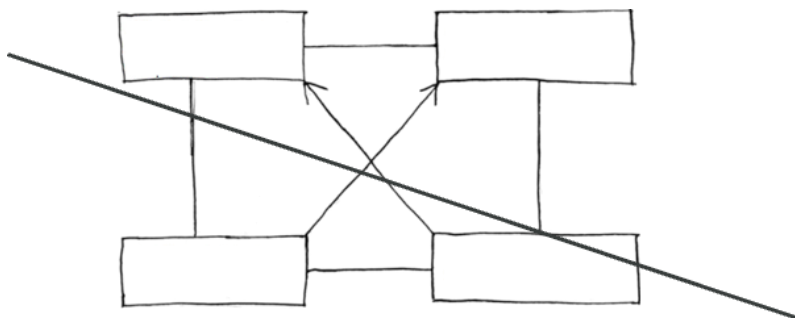
- Katero negativno in pretirano vrednoto vidiš v drugem?
- Katera je tvoja pozitivna vrednota, ki jo želiš braniti?

O teh dveh vprašanjih udeleženci govorijo v parih in tako izmenjajo različne perspektive!

2. Udeleženci zdaj to idejo pretvorijo v antidemokratske slogane. Izberejo populistične izjave, ki jih pogosto slišijo (ali uporabijo spodnji seznam). Povabimo jih, naj ustrezno dopolnijo shemo, ki poskuša najti demokratično dilemo, na primer: Populistična izjava: »Vsi politiki so korumpirani.« Pozitivna nasprotna vrednota: »Politiki so neodvisni.« Če zdaj to pozitivno vrednoto pretiravamo, pride do: »Politiki sprejemajo neinformirane odločitve.« Kot pozitivno nasprotno vrednoto izberemo: »Politiki imajo dobre mreže.«

Na najvišji ravni se v tem primeru pokaže demokratična dilema med neodvisnostjo in mreženjem. To dilemo je treba sprejeti, ni je mogoče rešiti. Demokracija kot proces pomeni, da se v različnih situacijah odločamo na novo.

Pomemben nasvet v zvezi z obrambo demokracije: paziti je treba, da ne pozabimo na morebitna neravnovesja moči med tistimi, ki se nahajajo v neki konkretni dilemi, ki jo obravnavamo. Na primer: moškim na vodilnih položajih je lažje sprejeti odločitev, ali se želijo mrežiti ali biti neodvisni, saj pogosto že imajo mreže (drugih moških); ženske so veliko bolj odvisne od mrež in se težje odločijo za neodvisnost – potrebujejo podporo, da so lahko uspešne, saj je v preteklosti v mnogih primerih niso imele.

Privilegij – možnosti za svobodno odločanje v dilemi.

3. Udeležence povabimo, da oblikujejo male skupine. Nato dva iz vsake skupine s telesom ponazorita eno od demokratičnih dilem, ki so jih v skupini obravnavali. Ko se skupine ponovno zberejo, udeleženci za vsako vizualizacijo povedo en stavek o svojem stališču. Ostali udeleženci opazujejo, podajo mnenje in po potrebi naredijo manjše spremembe, da bi morda našli »rešitev« dileme.

Za pripravo na to se lahko posamezni udeleženci postavijo zadaj ali na stran enega od dveh udeležencev, ki predstavljata dilemo s telesom, da tudi fizično izkusijo različne strani. Na koncu udeleženca, ki predstavljata vrednoti, povesta en stavek o tem, kako se počutita in ali menita, da je bila v dilemi sprejeta dobra odločitev.

Različica 1

Če je skupina že zgradila dovolj zaupanja in je v fazi sprejemanja raznolikosti članov, lahko preidemo na konkretnejšo raven: skupina naj zbere kontroverzna vprašanja, o katerih se udeleženci ne strinjajo.

Oblikujemo male skupine, v katerih so zastopana nasprotna stališča glede posameznih tem. V teh skupinah se po vrsti predstavijo različna stališča, ostali poslušajo 2–3 minute. Na tej podlagi udeleženci nato ustvarijo skupni kvadrant vrednot in sprejmejo odločitev, ki jo podpirajo vsi.

Refleksija

Refleksija se osredotoča na vprašanje, kako notranje in zunanje spremembe med seboj sovpadajo: Kakšen je bil občutek pri tem prehodu v negotovost in napetost? Kakšno »pravico« imamo kot aktivni državljani, da si prizadevamo za spremembe v družbi? Kako daleč lahko sega sodelovanje drugih? Kako sprejemamo dobre odločitve v dilemi? Kako se počutimo glede tega?

Različica 2: z Lego® kockami

1. Vsakemu udeležencu damo 5 minut časa, da iz Lego® kock sestavi skulpturo problematične lastnosti osebe, ki jo pozna (na primer: nezanesljiv, neurejen, preveč zgovoren). Vsak udeleženec svojo skulpturo postavi v spodnji desni kot svojega kvadranta, z drugimi deli zgodbo o njej in lastnost osebe zapiše na post-it listek poleg modela.

2. Nato ima vsak udeleženec 5 minut časa, da zgradi pozitivno nasprotno vrednost problematične značilnosti (na primer: zanesljiv, urejen, dober poslušalec) in jo postavi v zgornji levi kot svojega kvadranta. Na kratko predstavi svoj izdelek.

3. V 5 minutah udeleženci nato sestavijo tretjo skulpturo, ki prikazuje, kaj bi se zgodilo, če bi bila pozitivna vrednota pretirana in bi se jemala kot absolutna. V primeru zanesljivosti bi to lahko bila neprilagodljivost in dogmatizem, v primeru urejenosti obsedenost, v primeru poslušnosti pa pomanj-kanje osebnega stališča. Skulpturo postavijo v spodnji levi kot kvadranta.

4. Nazadnje udeležence povabimo, da v 5 minutah iz Lego® kock zgradijo skulpturo pozitivne nasprotne vrednosti zadnje vrednosti in jo postavijo v zgornji desni kot kvadranta (na primer: prilagodljiv, usmerjen v proces, odkrit).

Vsi udeleženci imajo svoje modele na dilemskem kvadrantu (Schulz von Thun 2008 in 2023) in lahko komentirajo ter razmišljajo o svojih scenarijih, jih primerjajo med seboj ter se osredotočajo na vrednote, ki so se pojavile, in z njimi povezane dileme.

Refleksija

Za zaključno fazo razmišljanja lahko skupini postavimo naslednja vprašanja:

- Kaj smo se naučili?
- Ali konflikt še obstaja? Kje ga vidite? Pokažite ga na skulpturah!
- Ali menite, da je negativna vrednota še vedno enako negativna kot prej?
- Kaj lahko sklepate iz grafičnega položaja okvirjev v shemi? Ali obstaja kakšna nadrejenost ali hierarhija? (Grafično lahko vidimo, da so vrednote na vrhu nadrejene drugim.)
- Ste se naučili kaj o svojih osebnih vrednotah?
- Kakšno rešitev je mogoče najti v teh vaših dilemah?

Koraki za spodbujanje razprave, 2. del: Preidimo na slogane!

1. Udeleženci lahko delajo v parih ali manjših skupinah – vsaki skupiniali paru damo prazen diagram dilemskega kvadranta. Pripravimo seznam antidemokratskih sloganov, s katerim pomagamo skupinam, če nimajo idej za začetek.

2. Vsako skupino povabimo, naj shemo uporabi za antidemokratske slogane. Udeleženci naj si izmislijo populistično in antidemokratsko izjavo ter jo z uporabo prej izdelanih skulptur preoblikujejo v štiri druge skulpture, po eno za vsako polje v skladu z dano shemo, in tako ustvarijo svoj dilemski kvadrant. Za to imajo na voljo 15 minut. Skupine povabimo, naj slogane in z njimi povezane nasprotne vrednote napišejo na listke, ki jih nalepijo ob vsak model.

Primer:

- Populistična izjava: »Vsi politiki so korumpirani.«
- Pozitivna nasprotna vrednota: »Politiki so neodvisni.«
- Če s to pozitivno vrednoto pretiravamo, dobimo: »Politiki sprejemajo neinformirane odločitve.«
- Pozitivna nasprotna vrednota je: »Politiki imajo dobre mreže.«

Na najvišji ravni se v tem primeru pokaže demokratična dilema med neodvisnostjo in mreženjem. To dilemo je treba sprejeti, saj je ni mogoče odpraviti, demokracija kot proces pa pomeni, da se v različnih situacijah vedno znova odločamo.

1. Vsaka mala skupina ima 10 minut časa, da razmisli o svojem scenariju, se pogovori o skulpturah, jih združi v večje skulpture, vključi povezave in doda elemente, hkrati pa razpravlja o demokratičnih dilemah posameznikov.

2. Vsako malo skupino povabimo, da razmisli o rešitvah za svojo dilemo tako, da dela na skulpturah, jih preoblikuje, združi, odstrani ali doda nove elemente (kocke) – to je faza globoke refleksije v vsaki skupini (10 minut).

3. Ko se skupine zberejo nazaj v krog, predstavniki skupin drugim predstavijo glavne točke svojega scenarija, rešitve, ki so jih našli, in skulpture, ki so jih ustvarili.

Refleksija

Udeležencem zastavimo naslednja vprašanja:

- Kakšen je bil občutek pri tem koraku v negotovost in napetost?
- Kakšno »pravico« imamo kot aktivni državljani, da si prizadevamo za spremembe v družbi?
- Kako daleč lahko sega sodelovanje drugih?
- Kako sprejemamo dobre odločitve v dilemi?
- Kako se počutite glede tega?

Dodatni korak

Ko je osnovna ideja dilem uveljavljena in s tem tudi zavest o izzivih demokracije, lahko pozornost usmerimo tudi na alternative temu pristopu, ki zgodovinsko in danes večkrat odražajo družbene trende.

Udeleženci v majhnih skupinah lahko razpravljajo o naslednjih alternativah za sprejemanje odločitev ter njihovih prednostih in slabostih:

- urejanje družbe s tržnimi mehanizmi (kot politični pristop, ki stranke, politike in volivce obravnava kot ponudnike in potrošnike v prosti konkurenci),
- urejanje družbe z zgodovinsko nujnostjo (socializem, komunizem),
- urejanje družbe s strokovnimi odbori (zaupanje v znanstveno objektivnost, strokovnjakokracija),
- urejanje družbe s strani oblasti (karizmatični voditelji, populist, diktatorji).

Zorni kot C

Soočanje z antidemokratskimi slogani

S tega vidika boste našli dva pristopa k soočanju: razvoj odnosa, ki omogoča ohranjanje stikov in pogovora, ter tehnike, ki ponujajo možnosti za obravnavo protidemokratskih sloganov. Konkretni scenariji bodo pomagali najti produktivne rešitve za spoštovanje raznolikosti mnenj v družbi ob hkratnem zagovarjanju demokracije.

C1. Zmenki mnenjskih nasprotnikov

Udeleženci spoznajo povezavo med demokracijo in dialogom ter razpravljajo o pomenu evropskih vrednot v realnih življenjskih situacijah. Raznolikost bodo prepoznali kot vir bogastva, ne kot oviro. Aktivnost podpira spletno orodje in aplikacija, ki jo naredita še posebej privlačno za mlade (prilagojeno po Cepin et al., 2025).

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none">• Zavedanje lastnega političnega stališča in vrednot.• Soočenje z različnimi političnimi stališči znotraj skupine udeležencev usposabljanja.• Razumevanje dodane vrednosti vodene razprave.	<ul style="list-style-type: none">• Stoli v krogu• Natisnjene kartice z navodili za dialog• Pametni telefoni; od udeležencev ali jih zagotovimo mi	<ul style="list-style-type: none">• 19–30 let (prilagodljivo tudi za mlajše, stare 15–19 let)• 10 do 20 udeležencev.	90-120 minut

Gradivo

Pred aktivnostjo se seznanimo z aplikacijo HardTopics, ki je na voljo na spletni strani <https://hardtopics.eu>. To orodje podpira strukturiran dialog med udeleženci z nasprotujočimi si mnenji s pomočjo naslednjih korakov:

Udeleženci odgovorijo na vprašanja, ki temeljijo na mnenjih.

- Algoritem združi posameznike z najbolj nasprotujočimi si mnenji.
- Udeleženci so povabljeni na individualna srečanja za izmenjavo mnenj.
- Po pogovorih udeleženci podajo povratne informacije.

Natisnemo tudi kartice Smernice za dialog, ki so na voljo na spletni strani <https://hardtopics.eu/dialogue-tools/>. Te kartice se uporabljajo v uvodni in refleksijski fazi delavnice.

Koraki za izvedbo

1. Predstavimo cilje aktivnosti in njen namen. Uporabimo spletno aplikacijo, ki udeležencem omogoča enostavno oblikovanje dialogov v parih.
2. Predstavimo načela dialoga z uporabo kartic s smernicami za dialog.
3. Z udeleženci gremo skozi vse korake v aplikaciji HardTopics (vprašanja, oblikovanje parov, dialogi, povratne informacije).

Refleksija

Skupina se ponovno zbere in oceni dialogični proces z uporabo kartic z navodili za dialog.

C2. Postaviti se v kožo drugega: tekmovalni pogovor

Ta dinamična igra vlog izziva udeležence, da se vživijo v vlogo likov s populističnimi in protidemokratskimi pogledi, ki lahko vodijo do sovražnega govora. Skozi serijo kratkih in tekmovalnih razprav udeleženci raziskujejo retoriko in taktike, uporabljene za promocijo teh ideologij, ter spodbujajo kritično mišljenje in ozaveščenost.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Razviti razumevanje retorike in taktik, ki se uporabljajo v populističnem in protidemokratskem diskurzu. • Spodbujati empatijo in razumevanje motivov za ekstremistična stališča. • Ustvariti varen prostor za raziskovanje in izzivanje težkih in kontroverznih idej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartice z liki (vsaka vsebuje kratek opis lika s populističnim ali antidemokratskim stališčem). • Kartice s temami (vsebujejo kontroverzne ali politično obremenjene teme za razpravo). • Štoparica. • Po želji: rekviziti ali kostumi za boljšo upodobitev vlog. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ • 15–30 udeležencev 	20 minut

Gradivo

Primeri iz resničnega življenja, ki predstavljajo ta stališča. Poskušajmo ustvariti kartice likov, povezane z resničnimi stališči. Uporabimo razprave in kontroverzna stališča, ki se nanašajo na mlade v vašem okolju; vključimo tudi družbene in politične konflikte v širšem regionalnem ali nacionalnem kontekstu, da zagotovimo raznolikost tem in likov.

Koraki za vodenje

1. Uvod: priprava

Udeležencem pojasnimo koncept »tekmovalnega pogovora« kot igranja vlog v obliki debate.

Določimo pravila: poudarimo pomen spoštljivega sodelovanja, tudi pri upodabljanju likov z neprimernimi pogledi.

Pojasnimo, da je cilj razumeti retoriko, ne podpirati ideje.

Udeležence razdelimo v pare ali majhne skupine, lahko pa celotno skupino razdelimo na polovico in izvedemo tekmovalni pogovor vsi skupaj.

2. Izbor likov in tem

En udeleženec v paru ali en del skupine prejme kartico z likom, vsi udeleženci pa prejmejo eno ali več kartic s temami.

Udeleženci imajo nekaj časa, da se seznanijo s temami in karticami z liki (tisti, ki jih prejmejo).

Nato oblikujemo dve vrsti: ena igra populistično in protidemokratsko stališče, druga pa nasprotno.

3. Tekmovalni pogovori

Pari ali skupine se vključijo v kratke razprave (na primer 5–10 minut na krog).

Vsi udeleženci ostanejo v vlogi svojega lika in uporabljajo retoriko ter argumente, navedene na karticah likov s populističnega in protidemokratskega stališča.

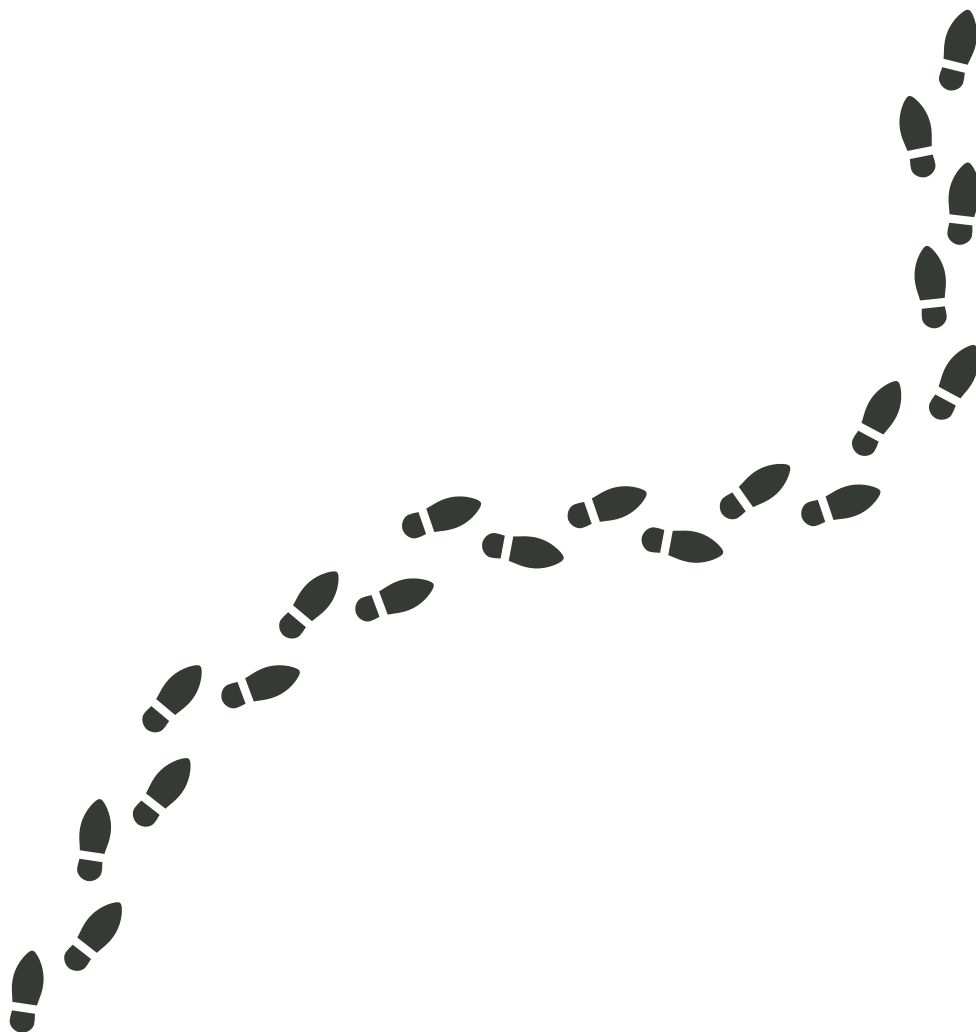
Udeležence spodbujamo k ustvarjalnosti ter živahni in dinamični razpravi.

Skrbimo za potek razprav, menjavo skupin in tem.

Refleksija

Z udeleženci spodbujamo razpravo o:

- izzivih in spoznanjih, pridobljenih pri igranju teh vlog,
- skupnih retoričnih prijemih in taktikah, ki jih uporabljajo populistične in protidemokratske osebnosti,
- čustvenem vplivu sodelovanja s temi stališči,
- načinih za učinkovito nasprotovanje tem argumentom v resničnih situacijah.

Antidemokratski slogani pogosto širijo lažne novice in dezinformacije. S to dejavnostjo lahko udeleženci raziskujejo svojo lastno nagnjenost k vsaj »okvirjanju« tega, kdo so, in se vključijo v razpravo o tem, kje se začnejo lažne novice in namerno laganje ter kaj je treba sprejeti kot mnenja, s katerimi se ne strinjamo. To se navezuje na vprašanje, kako si v družbi med seboj zaupamo.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Povezovanje »lažnih novic« z osebniimi zgodbami, ki jih udeleženci pripovedujejo o svojem življenju. • Zavedanje neposredne moči predsodkov in absolutizacije mnenj drugih. • Razmišljanje o tem, kako je zaupanje bistveno za demokratično sobivanje skupnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stoli v krogu. 	<ul style="list-style-type: none"> • 14–20 let • 5 do 15 udeležencev 	20 minut

Koraki za izvedbo

1. To aktivnost lahko izvedemo na samem začetku, še pred predstavitvijo sebe in vsebine. Povemo tri dejstva o sebi, od katerih sta dve resnični, eno pa laž. Udeleženci morajo ugotoviti, katero dejstvo je laž, in pojasniti, zakaj. Te izjave izberemo previdno:

- Lahko so dejstva, ki gradijo osebno zaupanje. Razkrijemo lahko nekaj osebnih podatkov, na primer: »Imam tri otroke« ali »Nimam srednješolske izobrazbe.«

- Biti morajo dejstva, ki so v nasprotju s pričakovanji, na primer: »Sem hindujka«, »Živim na podeželju.« Takšna dejstva lahko sprožijo reakcije, kot so: »Ne, hindujka ne bi nosila takega krila«, »Ne, moški s podeželja izgleda drugače!«
- Priporočamo tudi dejstva, ki sprožajo vprašanja, na primer: »Vozim ženski avto.« Udeleženci bi lahko vprašali: »Kaj je ženski avto?«, kar vodi do nadaljnjih vprašanj: »Kaj je tujec?«, »Kdo to določa in zakaj?«

2. Nato povabimo vse udeležence, da povedo dve dejstvi in eno laž, ostali pa naj ugibajo, katera je laž.

Refleksija

Najprej se osredotočimo na dejstva in ne na laž:

- Zakaj si izbral/-a ta dejstva in kako si z njimi »uokviril/-a« svoje življenje?
- Je to objektivno res ali le polepšana različica tebe?
- Kaj je legitimno oblikovanje zgodbe, ki se zdi koristno, kje se začne dezinformacija?
- Če se strinjamo, da do določene mere oblikujemo realnost, ali sploh obstaja resnica ali smo vsi ustvarjalci lažnih novic?
- Si pred in po poslušanju zgodb zaupal/-a drugim v skupini? Se je to spremenilo?
- Ko pogledamo družbo: ali lahko pomisliš na dobre razloge za širjenje dezinformacij ali lažnih novic v določenem kontekstu?
- Kako lahko zagotovimo, da obstaja nekaj takega, kot je resnica, ko se med seboj prepiramo?
- Je resnica objektivna ali potrebujemo zaupanje?
- Kako lažne novice vplivajo na zaupanje v družbi?

C4. Svoboda izražanja!?

Lažne novice!?

Kot nosilci odločitev morajo udeleženci določiti, kdo lahko sodeluje pri oblikovanju vsebine informativne brošure o vojni in katere informacije naj vključijo ali izpustijo. O tej temi razpravljajo v različnih podskupinah. Scenarij o vojni v Ukrajini je zgolj primer in ga je treba prilagoditi glede na družbene kontroverze v kontekstu, v katerem delamo. Udeležence spodbujamo, da prevzamejo odgovornost in se odločijo, kje potegniti mejo med informacijami, mnenji, dezinformacijami in lažnimi novicami. Soočili se bodo z dilemo med svobodo izražanja in potrebo po omejitvi te vrednote zaradi stabilizacije kolektivne resnice in zaupanja.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Delo s konkretnim političnim scenarijem, ki spodbuja odgovorno odločanje. • Prepoznavanje napetosti in dilem, s katerimi se soočajo odločevalci in politiki. • Zavedanje nevarnosti prehoda v populizem pri zapletenih temah in procesih. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartice s scenariji.. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ • 10–20 udeležencev 	90–120 minut.

Gradivo

Kartica scenarijev za vse udeležence

Imate tri naloge, ki bodo vnaprej vizualizirane:

1. Določite, katere osebe in/ali skupine naj bodo vključene v vašo razpravo (ključna vprašanja: vsi, ki želijo? Samo »zahodno usmerjeni« strokovnjaki ali državljani? Tudi tisti z ruskimi koreninami? Zlasti tisti, ki so zelo kritični do mnenja večine? Tisti, ki sumijo, da se za vojno in vlogo Rusije ter Nata skriva povsem drugačna agenda? Na primer: demokratično izvoljeni politiki ali študentski predstavniki?)
2. Odločite se, kateri naslov izbrati (ključna vprašanja: naj bo naslov nevtralen ali naj predstavlja kontroverznost? Naj deluje nevtravno in objektivno ali naj že propagira določene normativne vrednote?)
3. Razmislite, katere dileme glede demokratičnih vrednot so se pojavile. Za katero vrednoto ste se na koncu odločili tukaj in zdaj?

Kartice za tri različne skupine

Delovna skupina 1: Ministrstvo za izobraževanje

Ste član delovne skupine na Ministrstvu za izobraževanje, ki pripravlja informativno brošuro za šole o vojni v Ukrajini, da bi učiteljem in učencem zagotovili orientacijo. Minister je predlagal naslov: »Preobrat – kako zdaj branimo naše vrednote v šolah«. V delovni skupini poteka razprava o tem naslovu in zahtevi, da se v razpravo vključijo tudi »drugi glasovi«.

Razpravljajte o različnih perspektivah in se dogovorite o skupnem naslovu!

Delovna skupina 2: Šolski forum

Ste član šolskega foruma, ki želi izdati brošuro za učence o vojni v Ukrajini, usmerjeno v ukrepanje. Učni svet je predlagal naslov: »Ustavite Rusijo! Kako lahko ustavimo norost«. V šolskem forumu poteka razprava o tem naslovu in zahtevi, da se navedejo samo nevtralne informacije.

Razpravljajte o različnih perspektivah in se dogovorite o skupnem naslovu!

Delovna skupina 3: Mladi ruske narodnosti

Ste skupina mladih ruske narodnosti v izvenšolski mladinski skupini in želite v okviru projekta izdelati brošuro o vojni v Ukrajini. Dva pobudnika sta na spletni strani predlagala naslov: »Kako nas Zahod obrekuje – naša zgodba«. Ta naslov je sprožil spor v mladinski skupini, zlasti med socialnimi delavci, ki pozivajo, naj zgodba ne bo predstavljena enostransko in naj se vključijo tudi drugi, ki niso ruske narodnosti.

Razpravljajte o različnih perspektivah in se dogovorite o skupnem naslovu!

Koraki za izvedbo

1. Udeležence razdelimo v manjše skupine, ki si predstavljajo, da so odgovorni za šolsko brošuro o vojni v Ukrajini, bodisi kot zaposleni na Ministrstvu za izobraževanje, člani šolskega foruma ali mladi z ruskimi koreninami. Predstavimo jim splošen scenarij.
2. Vsaka skupina dobi svojo nalogo: Ministrstvo za izobraževanje, šolski forum ali mladi z ruskimi koreninami. Skupine razpravljajo o scenarijskih vprašanjih in se odločijo za naslov brošure.
3. Pri vodenju skupin poudarimo, da je cilj sprejeti demokratično odločitev. Tudi če odločitve ne sprejmejo in brošure ne izdajo, bi to imelo posledice, o katerih je treba razpravljati.

Refleksija

Udeleženci rezultate predstavijo ostalim, ko se ponovno zberejo. Spodbujamo razpravo o napetosti med svobodo izražanja in nujno omejitvijo te temeljne pravice v demokraciji. Hkrati razmišljajo o občutku odgovornosti in sprejemanju odločitev v tej situaciji.

Razpravljajo tudi o vprašanju sodelovanja v demokraciji: kako daleč naj sega sodelovanje? Katere skupine, vključno z manjšinami, so izključene iz odločanja? Katere skupine morajo biti izključene? Kje je meja svobode izražanja in kdo je odgovoren za označevanje sporočil kot »lažnih novic« ali njihovo brisanje, na primer na družbenih omrežjih?

Izberemo izjave, ki so v skupini udeležencev potencialno sporne, o katerih udeleženci izrazijo svoja mnenja. V majhnih skupinah predstavniki nasprotnih stališč izrazijo svoja mnenja, ostali pa zbirajo pozitivne vrednote za vsako stran. Tako odkrivamo pozitivno jedro vsake strani, kar omogoča sprejemanje kreativnih odločitev.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> Izpostaviti kontroverzne teme znotraj skupine udeležencev. Uporabiti pozitivne vrednote za raziskovanje področij soglasja in razlik. Analizirati temeljne demokratične dileme v kontroverznih vprašanjih. 	<ul style="list-style-type: none"> Vizualizirane ali natisnjene sprožilne točke. 	<ul style="list-style-type: none"> 16+ 8–15 udeležencev 	45–60 minut.

Gradivo

Sprožilne točke (glej tudi poglavje A2 v 2. delu – Poglobitev pristopa)

Steffen Mau (Mau et al. 2023) je opravil empirično raziskavo o pogosto obravnavani delitvi družbe. Ugotovil je, da dejansko obstajajo določene »spodbujevalne točke«, ki delujejo kot čustveni sprožilci in ljudi spodbudijo, da zavzamejo jasno stališče, od katerega se ne želijo zlahka oddaljiti. Vendar v družbi na splošno še vedno obstaja konsenz o mnogih stvareh in številni sivi odtenki med črnimi in belimi stališči.

Po njegovem mnenju je izziv predvsem v tem, da obstajajo določene skupine in stranke, ki delujejo kot »podjetniki del pipeline« in sprožilne točke čustveno škandalizirajo ter jih v javnem diskurzu povečajo in skrajno izpostavijo. Najdemo jih v populističnih strankah in gibanjih, ki temeljito nasprotujejo obstoječemu demokratičnemu sistemu in delitvi oblasti. Sprožilce uporabljajo za vzpostavitev močne opozicije med »nami« in »njimi« ter pogosto gradijo na teorijah zarote.

Aktivno spodkopavajo raznolikost mnenj in, kot je bilo že omenjeno, pogosto iz javnega diskurza izključujejo tiste, ki so že v šibkejšem položaju. Njihov cilj je vzpostavitev avtokratskega reda, v katerem sta nadzor in moč vodilni sili. Demokracija se tako obravnava kot nekaj »šibkega«, kar povzroča zmedo in negotovost. »Vrnimo si nadzor« je slogan, ki ga je prvotno uporabila kampanja za izstop iz EU, ki je pripeljala do brexita. V svojih številnih različicah od takrat predstavlja to željo in avtokratsko vizijo zagotavljanja moči, pogosto v nacionalistični viziji, v kateri se migranti štejejo za del problema, ker naj bi motili ta domišljjski nadzor.

Naslednje teme so zelo pogosto sprožilci, ki se aktivno uporabljajo za »ponovno prevzemanje nadzora« – razlikujejo se po Evropi glede na politični sistem, zgodovino in sedanje družbene diskurze.

- Institucija politike

Politiki so elita, ki želi ljudem odvzeti pravice in vzpostaviti nadzorno diktaturo, tako da ne dopušča različnih mnenj. Primeri: koronavirus kot izum za nadzor ljudi, namerno propadanje energetskega sistema po začetku vojne v Ukrajini, da bi se evropske države deindustrializirale.

- Mediji

Mediji so pod nadzorom države in so skupaj s politiki razvili zaprt sistem za nadzorovanje mnenj ljudi in uresničevanje svojih skritih načrtov, o katerih nihče ne sme vedeti.

- Integracija

Država načrtuje »veliko izmenjavo« ljudi z migranti. Uničenje prvotnega prebivalstva olajša nadzor ozemlja s strani elit.

- Spol

»Norost spola« želi razpustiti kategorije moški, ženska in družina; odprava vsega, kar je »moško«, povzroča družbeni kaos.

- Podnebje

Panika zaradi podnebnih sprememb služi ustvarjanju kaosa in utrjuje vladajoče elite kot rešitelje, ki dajejo jasno smer.

Osnovna ideja mnogih od teh stališč je, da obstaja nekaj »naravnega« v svetu, kar ogroža elita zarotnikov. Naša naloga kot ljudstva je, da branimo ta naravni red stvari: tradicionalne odnose med spoloma in hierarhije, zaščitimo svojo etnično pripadnost in neoliberalni kapitalistični način življenja, ne da bi postavljali pod vprašaj obstoječe privilegije, ki so večinoma doseženi na račun šibkejših v družbi (in okolja, ki se lahko uporablja neomejeno in brez vprašanj).

Koraki za izvedbo

1. Izvajalec zbere aktualne družbene teme, ki so kontroverzne; za usmeritev lahko predstavi seznam »spodbujevalnih točk«.

Možno je izbrati tudi druge kontroverzne teme in/ali teme iz lokalne skupnosti. Upoštevati je treba, da je cilj obravnavati kontroverzne in potencialno diskriminatorne izjave, vendar ne utrjevati obstoječe diskriminacije z neprimernimi primeri in s tem neposredno izpostavljati tistih, ki so tej diskriminaciji (ponovno) izpostavljeni.

2. Dva protagonista sedita drug ob drugem na stolah spredaj; vsak ima 2 minuti časa, da predstavi svoje mnenje. Brez razprav ali vprašanj. Ostali zbirajo pozitivne vrednote za vsako stran.
3. Vsi zbrane vrednote položijo pred oba protagonista in razpravljajo o podobnostih in razlikah.
4. Majhne skupine razpravljajo, kako bi se odločile med stališči protagonistov. Ali bi to bilo pomembno za nadaljevanje usposabljanja in vplivalo na sodelovanje v skupini?

Refleksija

V celotni skupini spodbudimo razpravo o izkušnjah in občutkih pri delu v majhnih skupinah.

- Kaj je prispevalo k medsebojnemu razumevanju?
- Kakšno vlogo so imeli argumenti, čustva, osebne izkušnje ali skrb?
- Je bilo lahko opustiti lastna prepričanja ali trditi absolutnost, ko ste videli pozitivne vrednote na drugi strani?
- Kako so bile podobne vrednote različno interpretirane?
- Kaj omogoča relativizacijo lastnega stališča, kaj ga dodatno utrjuje ali celo »radikalizira«?

Različica 1

Vprašanje disidentov je mogoče obravnavati tudi brez vnaprej določenih izjav. Udeleženci stojijo v dveh koncentričnih krogih, obrnjeni proti partnerju. O vsakem vprašanju razpravljajo 2–3 minute, nato preidejo k naslednjemu partnerju.

1. Kje običajno naletiš na (popolnoma) drugačna mnenja (v vsakdanjem življenju, na internetu)?
2. Kakšen je tvoj cilj pri soočanju z različnimi (absolutnimi) mnenji?
3. Kje si v razpravi izvedel/-a kaj novega?
4. Si kdaj verjel/-a v nekaj, kar se je izkazalo za lažno? Kaj je spremenilo tvoje mnenje?
5. Si kdaj kaj objavil/-a na spletu in kasneje obžaloval/-a? Zakaj?
6. Kako se počutiš, ko nekdo izpodbija tvoje mnenje? Obrambno? Radovedno? Jezno?
7. Poznaš koga, ki trdno verjame v teorije zarote? Kaj bi mu povedal/-a?

Nato udeleženci v manjših skupinah razpravljajo o svojih ugotovitvah. Refleksija se osredotoča na raziskovanje, v kolikšni meri udeleženci sploh pridejo v stik z ljudmi, ki mislijo drugače. To lahko vodi k razmisleku o sestavi skupine in lastnem filtru. Aktivno se lahko zbirajo ideje za dejanski začetek takšnega dialoga. Poleg tega lahko postane jasno, kako težko je opustiti lastne perspektive, vendar to morda zelo odločno zahtevati od tistih, ki mislijo drugače. Pri tem postane očitna lastna zahteva po absolutnosti in samopravnosti.

Različica 2

Na začetku vaje udeleženci oblikujejo pare in razpravljajo o naslednjih dveh vprašanjih:

- Kaj bi se zgodilo, če v naši družbi ne bi bilo več različnih mnenj, torej če se ne bi več prepirali?
- Kaj bi se zgodilo, če bi v naši družbi vedno obstajala sovražna nesoglasja?

Vodstvena ekipa poudari potrebo po demokratični razpravi, hkrati pa razpravlja o pozitivnih in negativnih izkušnjah udeležencev.

C6. Miti, v katere verjamemo

Udeleženci v majhnih skupinah pripravijo seznam teorij zarote ali lažnih novic, ki so jih slišali v lokalnem okolju ali na spletu. Analizirajo njihovo čustveno in psihološko privlačnost.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Kritično razmišljanje o popularnih lažnih novicah in zgodbah zarote z analizo s pomočjo strukturiranih vprašanj. • Ozaveščanje o čustveni privlačnosti, skritih sporočilih, dinamiki skupine in načinih posredovanja v primeru lažnih novic ter teorij zarote. 	<ul style="list-style-type: none"> • Natisnjene tabele z argumenti. 	<ul style="list-style-type: none"> • 15–20 let • 15 do 30 udeležencev. 	60 minut.

Gradivo

Kot pripravo moderator/-ka razišče aktualne teorije zarote iz lokalnega ali nacionalnega okolja. Druga možnost je, da eno do tri teorije raziščejo udeleženci sami.

Na naslednji strani boste našli tabelo vprašanj za argumentacijo, ki predstavlja osnovo te dejavnosti.

Tabela argumentov

Korak	Vodilno vprašanje	Odgovor skupine
1. Trditev	Kaj je glavna trditev ali prepričanje v tej teoriji zarote?	
2. Čustvo	Na katera čustva apelira (na primer: strah, jeza, ponos)?	
3. Ciljna skupina	Katera skupina je obtožena ali idealizirana?	
4. Ozadje	Katera družbena ali zgodovinska vprašanja ljudi prepričujejo v to?	
5. Dejstva	Katera dejstva ali resnice nasprotujejo tej trditvi?	
6. Strategija	Kako bi lahko odgovorili, če bi nekdo ponovil to trditev? (Ostani miren/-a, postavljalj vprašanja, navajaj dejstva itd.)	

Koraki za vodenje

Kot pripravo poiščemo nekaj aktualnih teorij zarote iz lokalnega ali nacionalnega okolja. Alternativno lahko udeleženci sami poiščejo eno do tri.

1. Udeležence razdelimo v pet manjših skupin. Vsaka skupina dobi primer lažnih novic ali teorij zarote (ali pa udeleženci sami poiščejo enega do tri primere in izberejo enega).
2. Vsaki skupini dodelimo tabelo z argumenti, ki jo skupaj izpolnijo vsi člani skupine.
3. Ko se udeleženci ponovno zberejo, vsaka skupina predstavi svoje ugotovitve.

Refleksija

Z udeleženci razpravljamo o splošnih vprašanjih, ki izhajajo iz analize in njihovih odgovorov:

- Kaj se zgodi, ko avtoritete, kot so učitelji ali zdravniki, javno delijo napačne informacije?
- Ali raven vpliva ali avtoritete spreminja etično odgovornost glede lažnih novic ali teorij zarote? Bi morale javne osebnosti ali vplivne osebe biti bolj odgovorne?
- Ali je sporočilo še vedno »svoboda izražanja«, če povzroči, da se nekdo vede na potencialno škodljiv način (na primer pri zdravljenju)?
- Kje je meja med raziskovanjem alternativnih pogledov in spodbujanjem zarot?
- Ali je mogoče dezinformacije v kriznih časih šteti za nevarne ali celo za sovražni govor?
- Kako lažne novice ali teorije zarote vplivajo na harmonijo v družbi ali na odnos do ogroženih manjšin?
- Kako lahko uravnotežimo spoštovanje prepričanj in potrebo po zaščiti ranljivih skupin?

C7. Populizem? Antidemokratski slogani? Sovražni govor?

Udeleženci zberejo slogane, ki jih poznajo iz svojega okolja in družbe. Skupaj razpravljajo o meji med populizmom, protidemokratskimi slogani in sovražnim govorom, kjer je morda potrebna cenzura. Ugotovijo, da je zelo težko določiti splošno veljavno mejo in da abstraktne definicije pri obravnavanju ljudi niso v veliko pomoč.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none">• Analizirati razpon od mnenja do stališča, od slogana do sovražnega govora.• Zavedanje različnih »rdečih črt« med udeleženci.• Razumevanje razlike med individualno izjavo in splošnim odnosom.	<ul style="list-style-type: none">• Lepilni trak,• barvne kartice,• pisala.	<ul style="list-style-type: none">• 12–20 let• 15 do 30 udeležencev.	45–60 minut.

Background material for preparation

Opredelitve populizma in protidemokratskih sloganov

V drugem delu tega priročnika boste našli številna razmišljanja o družbenopolitičnem ozadju populističnih in protidemokratskih gibanj v Evropi ter razširjeno različico opredelitev.

Jan-Werner Müller (2021) populizem razvršča v dve kategoriji:

- kritika elit (vključno s starimi elitami, če pripadaš eliti),
- zahteva, da govori v imenu ljudstva («drugi» ljudje ne pripadajo ljudstvu).

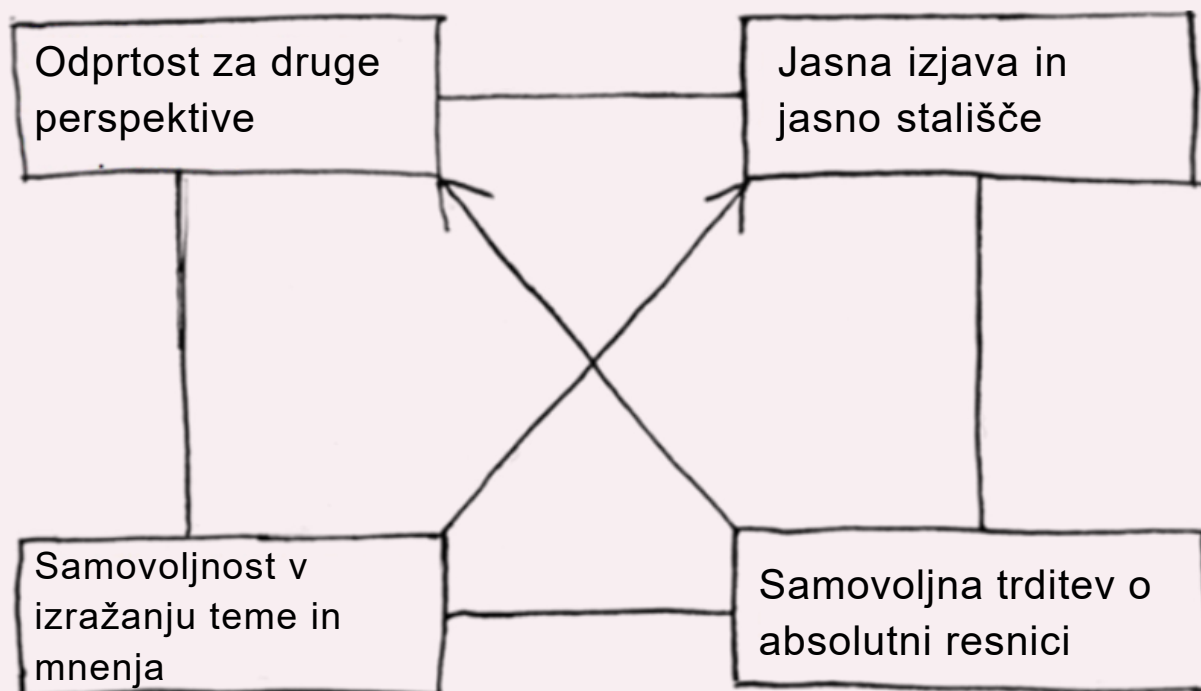
Klaus-Peter Hufer (2022) opredeljuje slogane kot:

- banalne izjave,
- agresivni dogmatizem,
- kategoriziranje na »ali/ali«,
- odločna samopravnost.

To je izziv pri obravnavanju populističnih sloganov: gre za izjave, ki so sicer enostranske, ploske, splošne in samopravne, vendar lahko vseeno vsebujejo kanček resnice ali relevanten vidik. To pa sproža vprašanje, kako lahko slogan dejansko ločimo od ostrih izjav, provokativnih izjav ali jasnega stališča; ali, če gremo še dlje, ali jasno stališče ni koristno ali celo nujno za politične razprave. Ali ostra provokacija ne ponuja priložnosti za globljo razpravo? Ali populistična kritika elit ni še vedno kritika in s tem sestavni del demokratične kulture? Ali ni legitimno iskati izjave, ki trdijo, da so relevantne za vse, tudi izven posameznih mnenj? In ali predvideni kompromis v lastnem stališču ni ovira za odprto razpravo?

Tudi tu je koristno uporabiti kvadrat vrednot in razvoja (prim. Schulz von Thun 2008, 2023): z njegovo pomočjo je mogoče pokazati, da se upošteva tako utemeljitev ostrih izjav kot tudi nujnost odprtosti do drugih stališč in perspektiv. Absolutizacija ene od dveh vrednot bi vodila bodisi k arbitrarni vsebini bodisi k samopravni trditvi absolutnosti, tj. populističnemu sloganu. S tega vidika ni pomembno le, kaj nekdo reče v posamezni izjavi, ampak tudi, kako se odzove, ko nekdo drug izrazi nestrinjanje in drugačno stališče, tj. ali obstaja temeljna odprtost do drugih stališč in perspektiv. Abstraktna definicija v medčloveških odnosih ne pomaga.

Splošna dilema, s katero se soočajo protidemokratski slogani

Populistične in protidemokratske parole lahko razumemo kot izjave, ki niso izrečene le enkrat, temveč se v pogovoru z različnimi protidemokratskimi slogani zagovarjajo samovoljno in nediferencirano. Te so problematične, ker preprečujejo resničen pogovor in so nevarne za politično kulturo ter demokracijo, ki je odvisna od diskurza. Pomembno je tudi vprašanje, kako sami reagiramo na slogane: s samovoljnimi trditvami o absolutni resnici ali z ravnovesjem med odprtostjo in jasnimi izjavami.

Koraki za izvedbo

1. V majhnih skupinah udeleženci poiščejo tipične izjave, ki jih opišejo kot populistične ali protidemokratske slogane, in jih zapišejo na list papirja. Izjave se prikažejo na tabli, ko se udeleženci vrnejo iz skupinskega dela. Po predstavitvi izjav se pojasnijo vprašanja za razumevanje. Sporna mnenja znotraj skupine («Je to res slogan? To opisuje realnost!») se lahko na flipchartu označijo s »simbolom strele«.
2. Nato udeleženci v parih zberejo, prikažejo in razpravljajo o značilnostih »sloganov« ter oblikujejo delovno definicijo.
3. Ko se udeleženci ponovno zberejo, predstavijo svoje rezultate. Predstavimo jim priznano definicijo populizma in protidemokratskih sloganov (glej gradivo).
4. Pojasnimo, da se v zadnjem času v povezavi z družbenimi omrežji manj govori o populističnih sloganih in več o sovražnem govoru. Zlasti žaljivi in sovražni komentarji, usmerjeni proti politikom, manjšinam in tistim, ki mislijo drugače, so velik problem, še posebej zaradi njihovega hitrega širjenja.
5. Udeleženci zberejo slogane in izreke iz svojih zasebnih ali poklicnih izkušenj z družbenimi omrežji. Vsak slogan se zapiše na kartico, udeleženci se razdelijo v skupine po tri, vsaka skupina prejme nekaj kartic.
6. Na tla narišemo črto s končnima točkama »ostra izjava« in »sovražni govor«. Vsaka skupina se odloči, kam na spektru uvrsti posamezne izjave. Nekatere izjave bodo nekateri želeli premakniti, za druge pa bo to bolj očitno.

Refleksija

Rezultate dela v malih skupinah predstavimo, ko se udeleženci vrnejo, posebej pa razmislimo o spornih stališčih. Uporabimo kvadrat splošnih vrednot (prim. Schulz von Thun 2008, 2023) iz vaje, da pojasnimo, da ne gre vedno za posamezno izjavo, temveč za stališče, ki stoji za njo. Zaradi avtonomije problematičnih izjav na družbenih omrežjih pogosto ni več mogoče prepoznati, kdo je izjavo prvotno podal in s kakšnim odnosom. Množenje in nenadzorovano širjenje takih izjav v kombinaciji z devalvacijo posameznih skupin vodi do »sovražnega govora«.

C8. Akcija! Tehnike posredovanja

Udeleženci zberejo vsakdanje situacije, v katerih bi želeli posredovati; spoznajo tri tehnike na področju napetosti med odprtostjo in pozicioniranjem ter v vlogah v skupini preizkusijo različne alternativne ukrepe. Pri tem razmislijo o svoji notranji nagnjenosti k samopravnosti in napetosti med tehniko in odnosom.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Delo na konkretnih primerih populizma, kjer je posredovanje nujno. • Zavedanje možnosti in omejitev različnih tehnik. • Razprava o nujnosti posredovanja, zlasti v javnem prostoru. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizualizacija intervencijskih tehnik. • Ločene sobe za vaje v majhnih skupinah. • Listi papirja. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ • 10 do 20 udeležencev 	90–120 minut.

Gradivo: Tri intervencijske tehnike

Na naslednjih straneh boste našli tri intervencijske tehnike s primeri. Uporabne bodo med koraki facilitacije.

Intervencijska tehnika 1: pojasnjevalna vprašanja in osredotočanje na odprtost

Kako se lahko vprašanja uporabijo za začetek pogovora

Ta intervencija se nahaja v kvadratu vrednot (prim. Schulz von Thun 2008, 2023) zelo daleč v smeri odprtosti in lastne pripravljenosti za učenje novih stvari. Če imam iskreno zanimanje za spoznavanje pogledov sogovornika in se resnično želim od njega in z njim učiti, je uporaba tako imenovanih pojasnjevalnih vprašanj lahko koristna. Ta ne postavljajo pod vprašaj splošne izjave, ampak so usmerjena v natančnejšo razlago.

Pojasnjevalna vprašanja služijo boljšemu razumevanju sogovornika; nanje ni mogoče odgovoriti z enostavnim »da« ali »ne«, ampak zahtevajo bolj zapleteno pojasnilo. Tukaj je nekaj primerov:

- To je sramota politikov. – Kaj točno se vam zdi sramotno?
- Leno delo politikov je vidno iz praznega plenarnega zasedanja parlamenta. – Zakaj menite, da je eno povezano z drugim?
- Politika je tukaj spodletela. – Kako bi po tvojem mnenju morali ravnati politiki?
- Politiki so nesposobni. – Katere sposobnosti bi moral imeti politik?
- To je nepravilno. – Kaj bi bilo po tvojem mnenju pravično?

Seveda je lahko problematično, da se uporaba pojasnjevalnih vprašanj razume kot inkvizitorsko zasliševanje, zaradi česar se druga oseba lahko počuti pod pritiskom, da se mora opravičevati, in se zato morda tudi počuti ogroženo. V takih primerih so lahko v pomoč tako imenovani »mehčalci«, ki izražajo naše zanimanje za misli druge osebe:

- Zanima me, zakaj tako misliš.
- Nisem povsem prepričan/-a, kako naj razumem, ko praviš: ... Kaj točno misliš s tem?
- Zanima me samo, kaj ti je tako všeč pri konkretnem ravnanju politikov?

Udeleženci pogosto menijo, da je tehnika brez argumentov v veliki meri zahtevna ali celo nemogoča. Vprašanja, kot je »Ali ne misliš, da ...?«, so lepo zavita argumenta. Tudi tu se lahko ponovno odkrije težnja, da vedno želimo v ospredje postaviti svoje ideje.

Intervencijska tehnika 2: analitična metoda, uravnoteženje odprtosti in pozicioniranja

Najprej razumi sogovornika, nato ga izprašaj in izzovi – kako se ljudje učijo novih stvari.

Ta intervencija (navdihnjena z Ulrichom 2006) ponuja dobro ravnovesje med odprtostjo in lastnim stališčem ter poskuša analitično ločiti področja soglasja in razlik.

Analitična metoda temelji na ločevanju treh ravni: analize situacije, cilja in strategije. V analizi situacije vprašam sogovornika, kako vidi situacijo, torej kakšen je osnovni problem. Na primer, sogovornik lahko opiše, zakaj je davčni sistem nepravičen. V drugem koraku vprašamo o cilju, torej o tem, kaj je pomembno za sogovornika, kakšne osebne interese ima v tej zadevi. V idealnem primeru lahko razumemo njegovo razumevanje davčne pravičnosti (na primer: zahteva po večji pravičnosti glede uspešnosti ali po večji pravičnosti glede potreb). V tretjem koraku vprašamo, kako želi doseči svoj cilj, torej katera politična strategija bi bila tukaj primerna in katera konkretna politična odločitev bi se uporabila za dosego tega cilja.

Prednost te analitične ločitve je, da lahko ugotovimo, kje točno obstaja morebitno nesoglasje: že v analizi situacije, v ciljih ali šele na ravni strategije.

Intervencijska tehnika 3: potrebno distanciranje, osredotočenje na jasno pozicioniranje

Stop! – Kdaj se distancirati in kako to storiti učinkovito

Kljub razumevanju obstajajo izjave, ki jim ne želimo le nasprotovati, ampak jim izrecno nočemo dati prostora. Vprašanja za pojasnilo bi bila v tem primeru neprimerna, saj bi drugi osebi omogočila nadaljevanje z nečloveškimi izjavami. V takih primerih je priporočljiva strategija potrebnega distanciranja. To je še posebej pomembno v javnih prostorih, kjer so prisotne osebe, ki so žrtve diskriminacije. Posredovanje ne ščiti le posameznika, ampak ohranja javni prostor odprt kot demokratični prostor raznolikosti.

Na primer, izjava »Vsi politiki sodijo v delovno taborišče« je tako neprimerna, da je potrebno jasno distanciranje.

Ko je distanciranje potrebno, izvedem tri korake:

1. Ponovim, kar mi je druga oseba povedala, s svojimi besedami, in ji dam možnost, da pojasni. V zgornjem primeru: »Ali sem vas pravilno razumel, da bi želeli zapreti politike? V delovnem taborišču?« Druga oseba lahko zdaj stvar relativizira in preprosto reče, da je razočarana nad politiki. Če je to potrebno, lahko stvar pustim pri tem. Morda pa bo druga oseba potrdila svojo izjavo ali pa se bomo strinjali, da takšnih izjav ne bi smeli izreči zlahka. V obeh primerih sledi drugi korak.
2. Drugi osebi povem, kako se počutim zaradi te izjave. Svoje stališče izrazim jasno: »Motijo me takšne žaljive izjave o skupini ljudi. In menim, da je zahteva po delovnih taboriščih popolnoma neprimerna.«
3. Distanciram se od izjav in povem, kaj bi si želel: »Ne želim več slišati ničesar takšnega. O politiki in politikih lahko govorimo, vendar takšnih izjav nikoli ne bom sprejel in jih pustil brez odziva.«

Koraki za lažje izvajanje, 1. del

1. Izvajalec udeležence prosi, naj posamezno zapišejo vsakdanje situacije iz svojega zasebnega ali poklicnega življenja, v katerih bi želeli posredovati na podlagi izjave ali pripombe, vendar tega niso storili ali pa niso bili zadovoljni z rezultatom. Alternativno lahko opišejo prihodnje scenarije, na katerih bi želeli delati kot študije primerov. Poudariti je treba, da morajo biti situacije čim bolj konkretne in resnične, da jih lahko obravnavamo kot primere. Vsi primeri se vizualizirajo na flipchart plakatu z izjavami in ključnimi točkami.

2. Nato udeleženci v parih 10 minut razpravljajo o svojih ciljih pri obravnavi teh primerov. Nato se vrnejo v krog, kjer te cilje zberemo na drugem flipchart plakatu.

3. Pregledamo cilje in udeležence vprašamo, ali so namenjeni spreminjanju drugih ali so povezani tudi z njimi samimi. Pogosto se izkaže, da obstaja velika pripravljenost za spreminjanje drugih (na bolje), ko gre za cilje, vendar lastnih stališč in perspektiv ne želimo postaviti pod vprašaj. Tu gre za odkrivanje malih populistov v nas samih: fraze, kot so »povabite k razmišljanju«, »razširite perspektive«, »spodbudite k razmišljanju«, so pogosto zelo vpljudne ali pedagoško korektne formulacije za izjavo: »Postani tak kot jaz, potem bo šlo!«

Skupino opomnimo na temeljne vrednote odprtosti in jasnih stališč ter skupaj z njimi razmišljamo o tem, v kolikšni meri je mogoče eno od opisanih situacij zapustiti s popolnoma drugačnim pogledom na svet.

Koraki za spodbujanje razprave, 2. del

1. Udeležencem predstavimo naslednje tri intervencijske tehnike (gradivo spodaj). Izraz »intervencijska tehnika« pomeni, da želimo nekaj doseči. To je legitimno, vendar teh tehnik pogovora ne smemo uporabljati tako, da zamegljujejo, kaj dejansko želimo doseči; to bi bila manipulacija.

2. Udeležencem pojasnimo, da kljub tem tehnikam ni samoumevno, da bodo ljudje ukrepali. Prvi korak k konstruktivni razpravi je tudi najtežji: najti moramo pogum, da sploh reagiramo, ko smo soočeni z drugačnim mnenjem. In to ni samoumevno. Mnogi danes menijo, da je politično stališče tvegano. V zapletenem in zmedenem svetu, kjer se nesoglasja pogosto pojavljajo ne le glede pravega načina za dosego cilja, ampak že pri analizi situacije in še bolj na ravni ciljev, razprave o politiki za mnoge niso prijetna tema, ampak so daleč izven njihove cone udobja. Razširjen je »strah pred izražanjem mnenja«.

Nekateri menijo, da je izražanje mnenja upravičeno le, če temelji na čim večjem znanju, zavedanju problemov in analitičnih sposobnostih. Komaj kdo pa izpolnjuje te zahteve – vsaj ne na vseh področjih. A kaj je dejansko mogoče ugovarjati izjavam, ki niso nepremične pozicije, ampak izrazi interesa, iskanja in prizadevanja za razumevanje? To je lahko tudi izraz ustreznega odnosa, s katerim se lahko soočimo s populističnimi izjavami. Slednji se ne bojijo izjave, ampak morda nasprotovanja.

3. Udeležence povabimo, da z manjšimi igrami vlog in tremi tehnikami obdelajo izbrane študije primerov. Najprej skupina obdela enega ali dva primera. Pogosto oseba, ki predstavi študijo primera, prevzame tudi vlogo tistega, ki izreče izjavo ali slogan. Vedno je pomembno pojasniti cilj intervencije. Nato udeleženci skupaj razmislijo, kakšen odziv in katera tehnika bi bila v danem primeru primerna.

Glede na skupino lahko vlogo prevzamemo tudi mi, udeleženci pa lahko ostanejo na svojih mestih – v tej zahtevni situaciji je pomembno, da se izogibamo pomensko obremenjenim situacijam in kreativno preizkušamo, kaj bi lahko šlo narobe in kaj bi lahko pomagalo obema nasprotnikoma. Kratke vaje, ki jih izvajamo s celotno skupino, se osredotočajo na vsaj dve različni tehniki v dveh krogih, da razširimo področje delovanja. Po vsaki igri vlog najprej spregovorijo igralci, nato opazovalci.

Iz razprave o alternativnih možnostih se običajno razvijejo nadaljnje igre vlog. Po vsakem krogu se lahko pridružijo tudi drugi udeleženci, ki so kot opazovalci zaznali dodatne možnosti za ukrepanje.

4. Pomembno je, da se udeleženci po vsaki igri vlog osvobodijo svojih vlog in da se posebej poudari, da se ne smejo več nagovarjati v vlogah, niti v neformalnih prostorih – kar se lahko zgodi predvsem v zabavnih vlogah in skupinah študentov, vendar vodi v stereotipizacijo. Nato so udeleženci povabljeni, da v ločenih prostorih v skupinah po tri pripravijo nadaljnje izjave. Ena oseba v vsaki skupini je opazovalec in po končani igri vlog lahko iz zunanje perspektive poda svoje mnenje o učinku posamezne strategije. Majhne skupine prejmejo vizualizirana navodila za delo z naslednjimi koraki:

1. Katero izjavo želimo obdelati?
2. Kakšen je cilj intervencije?
3. Katera tehnika je primerna?
4. Izvedba vaje in refleksija udeležencev ter opazovalcev: kaj je delovalo, kaj ni delovalo, katera čustva so se pojavila, kateri argumenti so bili pomembni?
5. Skupaj zberemo pomembne dejavnike uspeha iz procesa.
6. Odpoved vlogi in nov krog z drugo zasedbo in tehniko.
7. Glede na razpoložljivi čas lahko obdelamo dodatne izjave.

Refleksija

Ko se celotna skupina zbere v krogu, zberemo pridobljene izkušnje. Udeležence povabimo, da individualno odgovorijo na naslednja vprašanja:

- Kaj me je spodbudilo k razmišljanju (o čem moram še razmisliti)?
- Kaj me je presenetilo (o sebi, drugih, procesu)?
- Kaj se mi zdi pomembno (v smislu vredno omembe)?
- Kateri konkreten ukrep bi rad kdaj poskusil?

Skupaj zberemo vse dejavnike uspeha, ki so bili vidni v procesu igranja vlog, in jih vizualiziramo kot smernice za skupino.

Dodatni korak

Da bi usposabljanje s tehnikami razširili prek besedila delavnice, udeležence povabimo, naj razmislijo o svojem vsakdanjem življenju.

Vsakdanje življenje je izpostavljeno poplavi informacij, osebnim in poklicnim srečanjem, formalnim in neformalnim priložnostim za pogovor, naključnim srečanjem ter spontanemu, avtomatskemu toku misli. Potekajo različni notranji in zunanji dialogi. Zavedanje tega in odločitev, kje zastopati svoje stališče in kje je smiseln dialog z drugimi stališči, prispevata k demokratični kulturi.

Udeleženci naj individualno razmislijo o svojem običajnem dnevnem ritmu in na levi strani zabeležijo srečanja ter možnosti za dialog. Na desni strani papirja lahko zapišejo, katere kontroverzne teme, plodne razprave in tudi slepe ulice bi lahko nastale, če bi te komunikacijske priložnosti izkoristili bolj aktivno.

Udeležence vodimo skozi razmišljanje o možnostih za razpravo o političnih temah: Koga si srečal/-a, na katerih mestih, v katerih situacijah, kjer bi lahko obravnavali politično temo? Ali si bil/-a v situaciji, ko si pri sebi razmišljal/-a o tem, vendar tega nisi izrazil/-a? Kaj te je v družbenem življenju motilo ali prijetno presenetilo? S kom bi lahko o tem govoril/-a?

Udeležence spomnimo, naj ne razmišljajo samo o »ta pravi« politiki – srečanja v pisarni, s hierarhijami, v vrtcu in šoli, na javnem prevozu so lahko tudi priložnosti za oblikovanje družbenega življenja. Tudi srečanja v družini sodijo sem.

Ko udeleženci zapišejo nekaj primerov, naj razmislijo, kako bi lahko takrat konstruktivno vstopili v dialog, da bi na podlagi svojega predznanja razpravljali o političnih temah. Kaj bi konstruktivno povedali, kako bi oblikovali prvi stavek? Naj zapišejo tudi, kakšne slepe ulice bi lahko nastale v tem dialogu – te so lahko posledica treme, časa ali situacije.

Zdaj naj udeleženci razmislijo o priložnostih in možnostih – ugotovili bodo na primer, da je bilo v enem dnevu veliko priložnosti za dialog. Na koncu naj zapišejo eno do tri možnosti za aktivno izkoriščanje teh priložnosti v prihodnosti.

Ta dodatni korak služi bolj zavestnemu razmišljanju o tem, kako »politika« oblikuje vsakdanje življenje. Zavedanje tega in njegova aktivna uporaba sta pomemben korak k aktivnemu sodelovanju v demokraciji in aktivnemu državljanstvu.

C9. Pet korakov demokratičnega odločanja

Soočanje z antidemokratskimi slogani pomeni vstop v konfliktno situacijo. Udeleženci razmišljajo o svojem soočanju s konflikti na različne načine in se seznanijo s petimi koraki demokratičnega odločanja, ki presegajo kompromis in odločanje z večino (navdihnjeno po Fisher/Ury 2012 in Maroshek-Klarmann 2001). Te korake uporabljajo v konfliktnih situacijah, ki so jih doživeli.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none">• Spoznavanje različnih vrst konfliktov v družbi prek biografskega raziskovanja.• Preizkus praktičnega instrumenta za demokratično odločanje v konfliktih.• Spoznavanje nujnosti združevanja odnosa, zaupanja in tehnike v konfliktih.	<ul style="list-style-type: none">• Natisnjene različice petih korakov.• Pomaranča.	<ul style="list-style-type: none">• 16+• 8 do 15 udeležencev	120 minut.

Gradivo

Pet korakov demokratičnega odločanja

Demokracijo se običajno učimo z odločanjem večine in nas spodbujajo, da popuščamo in sklepamo kompromise. To so funkcionalni in na rezultate usmerjeni mehanizmi demokracije. Vendar pa lahko pogosto vodijo do frustracij, zlasti če so tisti, ki vedno »izgubijo« nekaj, ljudje v šibkejšem položaju, kar jih lahko naredi agresivne in jih odvrča od demokracije. Zato je kakovost osredotočenosti na potrebe, vrednote in vzajemni proces demokracije pomembno sredstvo proti protidemokratskim sloganom (naslednji koraki so navdihnjeni in prilagojeni po Fisher / Ury 2012 in Maroshek-Klarmann 2001).

Korak 1: Razjasnitev potreb in vrednot

Na začetku vsakega odločanja je proces zavedanja lastnih potreb in vrednot ter potreb in vrednot drugih. Pogosto se odločamo, ne da bi vedeli, kaj resnično hočemo in potrebujemo. Vključeni smo v procese hitrega sprejemanja stališč in vstopanja v igro zmaga-ali-poraz.

Potrebe in vrednote morajo biti spoštovane kot enako veljavne na eksistencialni ravni. Temeljne potrebe so med drugim priznanje, varnost, avtonomija, stabilnost. Prehajamo v skrite razsežnosti tega, kar nas resnično giblje in motivira, onkraj tehničnih in dejanskih pojavov.

Mnogi konflikti v demokratičnem odločanju izhajajo iz pomanjkanja priznanja: želim biti priznan in cenjen tak, kot sem, z mojim pogledom na svet. Izražanje očitnega – osnov, temeljev – se običajno ne dogaja. Očitno ni problem – in rojeva se nov konflikt. Demokratične dileme postanejo eksplicitne.

Če so potrebe združljive, se konflikt razreši in doseže se soglasje.

Če potrebe niso združljive, preidimo na drugi korak.

Korak 2: Biti ustvarjalen

Po prehodu od nasprotujočih si potreb in tveganja »zmaga ali poraz« k priznavanju in sprejemanju razlik in različnih možnosti znotraj skupnosti, sledi ustvarjalni del: postavljamo pod vprašaj okvir, kontekst in pogoje, v katerih je treba sprejeti odločitev. Poiščemo alternativne načine za izpolnitev potreb, ne da bi kdor koli moral popustiti.

Če smo uspešni, se konflikt razreši in doseže se soglasje.

Če konflikt ostane, šele takrat preidemo na naslednji korak.

Korak 3: Kompromis

Ta korak je namenjen enakomernemu zmanjšanju izpolnjevanja potreb.

V tem procesu je pomembna razlika. Pravičen kompromis enako zmanjša izpolnjevanje potreb vseh. Neprimeren kompromis zmanjša izpolnjevanje nekaterih potreb bolj kot drugih.

Prav tako je pomembno razlikovati med količinskimi in kakovostnimi kompromisi. Cilj je razmisliti o načinih, kako lahko vsi enakovredno in pravično zmanjšajo svoje potrebe.

Če je kompromis mogoč, se konflikt razreši in doseže se soglasje.

Če kompromisa ni mogoče doseči, preidemo na naslednji korak.

Korak 4: Odločitev večine

Šele zdaj pride do klasičnega koraka odločanja, kot ga poznamo: glasovanje. Vsi glasovi se štejejo enako, večina pa odloči, kaj se bo storilo.

Če je mogoče doseči večinsko odločitev – ker manjšina sprejme glasovanje –, je konflikt rešen in dosežen konsenz.

Če večinski sklep ni mogoč, preidemo na zadnji korak.

5. Legitimno vodstvo

Odloči oseba z legitimno avtoriteto ali močjo.

Pomembno je razumeti, da je ta korak, tako kot vsi drugi, prav tako temeljito demokratičen. V naši družbi razdeljujemo mandate in imamo predstavnike s hierarhično avtoriteto.

Koraki za vodenje

1. Kot pripravo na delo s konflikti in odločitvami udeleženci stojijo v prostoru in se razporedijo na lestvici od »zelo« do »sploh ne« glede na naslednja vprašanja:

- Kako udobno se počutite, ko pride do konfliktov?
- V kolikšni meri se strinjate, da je treba konflikte izogibati?

Nato podajo izjave o svojem stališču. Vprašani so o vzrokih in možnih osebnih ter kulturnih ozadjih, ki vplivajo na njihov odnos do konfliktov. Ta aktivnost pokaže, da ima naše dožemanje konfliktov pomembne biografske korenine. Določene izkušnje in vzorci vplivajo na to, kako se odzivamo na konflikte in kako jih rešujemo. Udeleženci z drugimi delijo primere srečanj z različnimi »konfliktnimi liki« v svojem vsakdanjem življenju in kako so se počutili glede svojega pristopa h konfliktom.

2. Za poglobitev biografskega razmišljanja udeležence povabimo, naj si vsak zase vzame nekaj časa za razmislek o (pozitivni ali negativni) vlogi konfliktov v svojem življenju in jih na hitro narišejo. Z barvnimi flomastri naj simbolično označijo, katere situacije in točke v življenju so bile problematične in katere so bile na koncu produktivne. To lahko oblikujejo na kakršen koli način želijo, na primer kot drevo, črto, spiralo, korenine, shemo ali diagram. Nato se o tem pogovorijo z enim partnerjem.

Glede na ciljno skupino lahko udeležencem svetujete, naj ne delijo preveč osebnih konfliktov iz svojega življenja, ampak konflikte iz poklicnega ali družbenega okolja. To je pomembno pri delu s skupinami, ki niso navajene deliti zasebnih zadev v okviru učnega procesa.

3. Pri sprejemanju odločitev na nenasilen način pogosto hitro pomislimo na glasovanje, da bi našli večino. Ko je treba sprejeti odločitev o različnih možnostih za izvedbo projekta, se dvignejo roke in izvede se »večinski projekt«. Včasih te možnosti niso izvedljive in enako hitro ponudimo kompromise ter od drugih pričakujemo, da se bodo prilagodili. Na ta način dosežemo rešitve, ki niso najboljše, vendar se z njimi vsi strinjajo. Če to ne deluje, ljudje in celotne družbe hitro zahtevajo močnega voditelja, ki naj odloči in poenostavi stvari.

Ta pristop ima številne težave:

- Kako ravnati z manjšino, ki je izgubila na glasovanju? Pozneje lahko povzroči težave.
- Kako vemo, ali je podlaga za glasovanje povezana s temo? Morda gre bolj za nasprotovanje določenim ljudem, stališčem ali vrednotam in ne samemu projektu.
- Kako lahko zagotovimo, da kompromisi dolgoročno ne vodijo v povprečne oblike demokracije? Nenehno iskanje kompromisov je lahko izčrpavajoče ter zmanjšuje motivacijo in navdušenje. Kako vemo, da avtoritarni voditelj ne bo zlorabil svoje moči?
- Avtoriteta omogoča hitre rešitve, vendar lahko dolgoročno vodi do ukinitve resnih oblik sodelovanja. Naslednja alternativa, ki temelji na »harvardskem konceptu pogajanja« (Fisher et al. 2012) in naših dopolnitvah, vključuje skrite razsežnosti človeškega življenja in omogoča nenasilno reševanje konfliktov.

4. Tri prostovoljce povabimo, naj sedejo v sredino. Na sredino postavimo pomarančo in jim povemo, da so v vlogi igralcev. Vsi želijo to pomarančo. Preostali udeleženci so »svetovalci« in zbirajo ideje, kako bi lahko rešili ta konflikt. Zelo pogosto se predlaga kompromis, da se pomaranča razreže na tri dele. Postavimo jim vprašanje, ali imajo še druge, ustvarjalne in nore ideje.

Nato tri prostovoljce v sredini vprašamo, kako jim je všeč posamezen predlog, in jih prosimo, naj med seboj rešijo konflikt. Vedno se sklicujemo na predloge, ki so jih podali njihovi »svetovalci«.

5. Predstavimo pet korakov reševanja konfliktov (dodatno gradivo) in jim povemo, katere od teh korakov so uporabili v konfliktu zaradi pomaranče. Osredotočimo se na korak 2 (postati ustvarjalni) in ga povežemo s konceptom gradnje naroda, ki se začne pri nas in naši odgovornosti.

6. Udeležence povabimo, naj opišejo konfliktno situacijo; ne sme biti nekaj velikega ali obsežnega, ampak nekaj iz vsakdanjega življenja. Razdelimo jih v pare, kjer se posvetujejo, kaj bi pomenilo reševanje konflikta s petimi koraki. Skupina se nato zbere v krogu, kjer pari rezultate predstavijo ostalim in z njimi delijo nove perspektive demokratičnega reševanja konfliktov.

Refleksija

Razpravljamo, kako lahko ta pristop ponudi dodatno vodilo pri soočanju z antidemokratskimi slogani:

- Ali je mogoče korake izvajati tako, kot so predstavljeni zgoraj?
- Kakšen odnos je pri tem potreben?
- Ali smo odvisni od pripravljenosti drugih, da sprejmejo te korake?
- Kje v družbi lahko najdete primere, ko so bili nekateri od teh korakov izvedeni?

Zorni kot D

Strukture moči, privilegiji in diskriminacija

Ta vidik se osredotoča na pogosto spregledane elemente pri obravnavi protidemokratskih sloganov. Zlasti pri daljših usposabljanjih, kjer udeleženci sedijo v krogu, se zdi, da so vsi enaki. Vendar smo vsi, tudi mi, vpeti v družbene strukture moči, privilegijev in diskriminacije. To vprašanje bomo obravnavali z različnimi pristopi, da bi razumeli, da so protidemokratski slogani povezani s strukturnimi in zgodovinskimi pojavi.

D1. Toleranca in njene meje

Ta aktivnost je namenjena spoznavanju lastnih meja tolerance in meja tolerance drugih. Pomembno je tudi priznati, da se različne meje tolerance lahko med seboj izključujejo. Udeleženci bodo razmišljali o čustvih, ki so jih doživeli, ko je bila prekoračena njihova osebna meja tolerance. V majhnih skupinah bodo poskušali najti skupno mejo tolerance za svojo šolsko skupnost (navdih in prilagoditev: Ulrich 2006).

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Zavedanje osebnih meja v interakciji z drugimi. • Naučiti se spoštovati različne rdeče črte znotraj skupine udeležencev. • Razmišljanje o čustveni razsežnosti sprejemanja in zavračanja stališč drugih. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lepilni trak, • listi papirja, • barvice. 	<ul style="list-style-type: none"> • 14+ • 15 do 30 udeležencev 	45–60 minut.

Koraki za izvedbo

1. Udeleženci raziskujejo situacije in dejanja, v katerih je pojem tolerance zanje omejen. Mlajšim udeležencem lahko zastavimo vprašanje, kaj jim je težko sprejeti in česa ne morejo prenesti. Za vizualizacijo jim ponudimo različne slike, fotografije ali jih spodbudimo, da sami narišejo svoje.

2. Na tla narišemo črto, ki predstavlja »mejo tolerance«. Udeleženci svoje listke postavijo bližje ali dlje od obeh strani črte. Ena stran predstavlja »prek tolerance/sprejemljivosti«, druga pa »toleranco/sprejemljivost«.

3. Udeležencem postavimo vprašanja o listkih na črti tolerance. Izrazijo lahko željo po spremembi položaja nekaterih listkov, položaj pa se lahko spremeni, če se oseba, ki ga je napisala, s tem strinja.

4. Oblikujejo se skupine, ki predstavljajo različna stališča o podobnih vprašanjih v zvezi z mejo tolerance za njihovo skupnost. Njihova naloga je opisati, česa v skupnosti ni več mogoče tolerirati ali sprejeti. Najprej pozorno prisluhnejo argumentom drugih, nato poskušajo razrešiti vprašanja. Celotni skupini nato predstavijo svoje rezultate in potek razprave v majhnih skupinah.

Refleksija

Osredotočimo se na naslednja vprašanja:

- Ali skupnost potrebuje skupno mejo?
- Ali je enako v družini?
- Kaj storimo, če nekdo preseže meje tega, kar lahko toleriramo?
- Kakšna je prednost neomejenega sprejemanja in kakšna je nevarnost?
- Kdo bo imel strukturno korist od te meje? Kdo bo zaradi te meje izključen zaradi svoje identitete?

Z udeleženci razpravljajmo o tem, da so meje tolerance tesno povezane s strukturami moči, privilegijev in diskriminacije. V zgodovini so pogosto tisti na oblasti odločali, kaj je v družbi sprejemljivo in kje je meja. Naj udeleženci poiščejo primere iz družbe in zgodovine, kjer je bilo tako.

D2. Ali sploh potrebujemo politične stranke?

Udeleženci najprej izpolnijo vprašalnik na temo vaje, nato prejmejo pismo bralca, o katerem razpravljajo in oblikujejo odgovor. Aktivnost je osredotočena na ozaveščanje, da živimo v individualiziranih družbah, vendar potrebujemo kolektive, ki nas zastopajo. Te strukture so močne, lahko ustvarjajo izključevanje, a imajo tudi možnost produktivno oblikovati družbeno realnost.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Razmišljanje o nujnosti in nevarnosti kolektivnih identitet v demokraciji. • Odziv na populistične izjave o politikih in političnih strankah. • Razmišljanje o lastni vključenosti v kolektivne identitete v vsakdanjem življenju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Natisnjen list za refleksijo, • natisnjeno pismo uredniku, • papir za flipchart. 	<ul style="list-style-type: none"> • 14+ • 10 do 20 udeležencev 	60 - 90 minut.

Gradivo

List za refleksijo o »strankah«

Ko slišim besedo »stranka«, pomislim:

Kaj se mi zdi pozitivno pri obstoju strank:

Kaj se mi zdi negativno pri obstoju strank:

Zakaj sploh potrebujemo stranke?

Če bi lahko kaj spremenil v obstoječem strankarskem sistemu, bi ..

Pismo uredniku

Razpravljajmo o pismu uredniku časopisa z naslovom »Če bi bil predsednik«, ki ga je napisala 57-letna samozaposlena ženska iz:

Spoštovani urednik,

če bi bila predsednica, bi bilo moje prvo uradno dejanje odprava strankarskih klik. Moji sodelavci, torej vsi izvoljeni predstavniki ljudstva, bi delovali povsem neodvisno od strank in izključno v korist ter dobro ljudi. Pripadnost strankam ali drugim združenjem, vključno z verskimi skupnostmi, ne bi igrala nobene vloge. Ne bi bilo leve in desne, ne opozicije – vsi bi imeli enake pravice in dolžnosti ter bi bili sposobni skupaj voditi državo.

Koraki za izvedbo

Udeležence povabimo, naj razmislijo, v kolikšni meri so politične stranke potrebne v demokraciji. Nato razmislijo o kritičnih točkah strank, njihovi utemeljitvi in možnih alternativah. Nato jih povabimo, da individualno odgovorijo na vprašanja iz delovnega lista (glej gradivo).

Ko zaključijo z individualnim delom, v celotni skupini zberemo, združimo in vizualiziramo različna stališča. Nato oblikujemo majhne skupine (4–6 udeležencev). Skupinam razdelimo pismo (gradivo). Majhne skupine dobijo čas za branje in obdelavo pisma ter so pozvane, da na flipchartu vizualizirajo diferenciran odgovor na pismo, ki ga kasneje predstavijo celotni skupini. Če je majhnih skupin več, lahko ena skupina oblikuje zelo ostro stališče, druga pa zelo odprto in pozitivno.

Različica

Udeleženci naj v majhnih skupinah sami poiščejo aktualen komentar na družbenih omrežjih proti »strankarski kliki« na internetu, na katerega lahko napišejo odgovor ali komentar.

Refleksija

Rezultate dela po malih skupinah udeleženci predstavijo, ko se ponovno zberejo skupaj. Po eni strani razpravljajo o poenostavljenih izjavah iz pisma uredniku, po drugi pa upoštevajo upravičene skrbi, ki jih izražajo. Temo je mogoče uporabiti za razpravo o temeljnem vprašanju individualnosti in kolektivnega vključevanja v skupine:

- Kdaj želim govoriti zase?
- Kdaj sem odvisen od drugih, od skupin, ki zastopajo moje interese?
- Ali bi v demokraciji morali vsi imeti glas, ki neposredno šteje?
- Kaj se zgodi z manjšinami ali tistimi, ki se ne znajo dobro izražati?
- Katere kolektivne strukture moči so smiselne v demokraciji in kje lahko zatirajo raznolikost posameznikov ali manjšin?
- Kakšno zaščito ponujajo skupna združenja šibkejšim članom družbe? Koliko »strank« bi bilo koristno imeti?

To aktivnost je mogoče prenesti na obstoječe skupnosti udeležencev:

- Kdo koga zastopa?
- Kakšna napetost nastane med tem, da »vsi vedno imajo besedo« (demokratski proces), in nujnostjo zastopanja skupnih stališč ter njihovega »močnega« uveljavljanja (demokratsko odločanje)?

D3. Ni nobene razlike, kajne?

Udeleženci v parih izmenjujejo ideje o individualnih in družbeno relevantnih razlikah med njimi. Razmislijo, v kolikšni meri je v teh primerih mogoče doseči pravičnost z enakim ali neenakim obravnavanjem. Dotaknili se bodo strukturnih komponent, ko dajemo prednost enakosti za vse kot posameznike ali pa raje neenakosti (pozitivni diskriminaciji), da bi odpravili obstoječo diskriminacijo.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Zavedanje, kako lahko individualne razlike prinesejo strukturne privilegije ali diskriminacijo. • Skupno razmišljanje o priložnostih in nevarnostih »pozitivnih ukrepov« (npr. kvote). • Razprava o strukturnih razsežnostih populizma in protidemokratskih sloganov. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odprt prostor za izmenjavo v parih. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ • 10 do 20 udeležencev 	30–45 minut.

Koraki za vodenje 1. del

1. Povežemo osnovno temo družbene raznolikosti in ravnanja s kontroverznimi mnenji ter vrednotami. Pojasnimo, da družbena raznolikost pogosto ni le individualna, temveč je povezana tudi z vprašanjem kolektivne pripadnosti določenim skupinam.

2. Skupina se razdeli v pare, vsaka para pa najde dve razliki med seboj:

- razlika, ki ni pomembna niti individualno niti družbeno (npr. ali raje pijem vodo ali zeliščni čaj)

- razlika, ki vpliva na položaj v družbi in s tem kolektivno na identiteto (npr. razlika v plačilu med moškimi in ženskami)

3. Pari predstavijo svoje razlike ostalim udeležencem, ko se skupina ponovno zbere. V večjih skupinah je priporočljivo, da se pomembne družbene razlike vizualizirajo, da se lahko obravnavajo povezave med njimi.

Refleksija 1

Z udeleženci delimo razmislek o primerih: Komu in zakaj je bilo lažje ali težje najti primere družbeno relevantnih razlik? Kaj to pove o privilegijih ali lastni zaskrbljenosti? Kdo se je v tej vaji naučil kaj novega? Kako se to navezuje na lastno pripadnost večini ali manjšini? Kako teme oblikujejo ali postavljajo pod vprašaj naše identitete? Kako se »mi« in »oni« dojemajo z vidika privilegijev ali diskriminacije? Kaj se spremeni v dojemanju skupine kot celote, ko se obravnavajo ta vprašanja? Kdo ima od tega korist, kdo si lahko privoščiti, da se ne zaveda strukturne diskriminacije? Kako se to navezuje na našo predstavo o tem, kaj je »normalno«?

Udeležencem razložimo, da so moč in privilegiji v družbi pogosto nevidni in se štejejo za »normalne«; po drugi strani pa so tisti, ki jih (strukturna) diskriminacija prizadene, pogosto označeni kot sporni v svoji identiteti, vlogi in možnostih v družbi. Kot metaforo lahko uporabimo podobo »ribe v vodi«, ki se brez truda giblje po družbi, kot da je nevidna, ne da bi bilo sredstvo, v katerem se giblje, posebej opazno. Ljudje, ki tega ne morejo, se srečujejo z nevidnimi stenami ali jih aktivno ustavljajo ovire v vodi, ki jim preprečujejo gibanje v zeleno smer in jih tudi sprašujejo.

Vsi ti dejavniki so pomembni, ko se ukvarjamo z antidemokratskimi slogani: poleg individualne ravni razprave je vedno pomembno upoštevati lastno in družbeno pozicijo drugega.

Koraki za spodbujanje razprave, 2. del

Pare povabimo, da se ponovno združijo in razmislijo, kateri ukrep bi lahko uporabili za doseganje večje družbene pravičnosti za demokratično sobivanje na podlagi njihovega primera:

1. z enakim obravnavanjem vseh ali
2. z neenakim obravnavanjem (pozitivna diskriminacija) za odpravo obstoječe diskriminacije

Refleksija 2

Pari predstavijo svojo odločitev ostalim udeležencem in z njo povezane posledice za družbeno sobivanje. Poudarimo, da so različne možnosti legitimne in da se tudi tu pojavi dilema, ki jo je mogoče vizualizirati v vrednostnem kvadratu (prim. Schulz von Thun 2008 in 2023): preveč enako obravnavanje v smislu individualistične liberalne demokracije ne upošteva posledic strukturne diskriminacije in vodi k zaostrovanju obstoječih neenakosti ter utrjevanju privilegijev »močnih«.

Hkrati je mogoče videti, da preveč neenako obravnavanje v primeru diskriminacije lahko vodi do birokratizirane in segmentirane ter s tem potencialno sovražne družbe, ki ne priznava več skupnega okvira.

To kaže tudi, zakaj domnevno »nevtralno« zastopanje vseh mnenj v družbi pogosto daje prednost tistim, ki so glasni in v večini ter se lahko izražajo; pri tem je pomembno, da se vedno znova jasno zavzamemo za glasove in perspektive tistih družbenih skupin, ki so bolj izpostavljene diskriminaciji in nadzoru.

The so-called 'framing' with metaphor-rich words creates a powerful reality in discourses that needs to be analyzed and questioned in terms of power structures. The participants explore the advantages and disadvantages as well as the consequences of the framing on the basis of current social examples (inspired by Seberich / Wenzel 2001 and Ulrich / Wenzel 2006).

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Zavedanje, da se populizem pogosto skriva za pozitivnimi metaforami. • Raziskovanje izključevalnih tendenc absolutističnega okvirjanja. • Iskanje novih načinov za »demokratsko okvirjanje« pomembnih besed. 	<ul style="list-style-type: none"> • Flipchart papir 	<ul style="list-style-type: none"> • 14+ • 10 do 20 udeležencev 	30–45 minut.

Koraki za izvedbo

1. Udeležencem predstavimo temo: »Okvirjanje« poenostavlja ali namerno nadzira razlago določenih izrazov. To zmanjšanje kompleksnosti je na prvi pogled koristno zaradi obilja informacij in ponuja kontekste, ki jih je mogoče razumeti.

Vendar to vodi tudi do močnih interpretativnih vzorcev, ki lahko pogosto namerno ali nenamerno izpolnjujejo usmerjevalne, moralno ocenjevalne ali izključevalne funkcije. V demokratični razpravi je pomembno, da se zavedamo lastnih konceptov in konceptov drugih ter da neodvisno presodimo, kje so te

konstrukcije koristne in kje jih je treba postaviti pod vprašaj. Vedno gre tudi za to, kdo ima moč, da kategorizira situacijo in s tem oblikuje realnost in posledice dejanj. Aktualni primeri so: »korona diktatura«, »odlagališče«, »val beguncev«, »tujji agenti«, »spalci«, »jezni državljani«, »tisti na vrhu«, »provincialni politiki«, »stranka prepovedi«, »podnebna katastrofa«.

Splošen primer je kozarec, ki je napolnjen do polovice in se lahko, odvisno od »okvira«, vidi kot poln ali prazen. Na primer, ko gre za dosežke na določenem področju politike, se iz tega lahko sklepa, ali je treba zadevno vlado obravnavati kot nesposobno in jo odstaviti ali kot progresivne politike, ki se spopadajo s težavami in jim je mogoče zaupati.

2. V majhnih skupinah udeleženci zberejo 2–3 jedrnate izraze iz svojega osebnega, akademskega ali družbenega okolja, ki jih podpirajo močne podobe ali metafore. Pri tem moramo paziti, da za aktivnost izberemo izraze, ki po možnosti ne diskriminirajo določenih posameznikov, predvsem tistih, ki so prisotni v skupini.

Ko se udeleženci zberejo skupaj, se izrazi zapišejo na polovico flipchart plakata. Vsi udeleženci so povabljeni, da v krogu nanje z dvema različnima barvama napišejo asociacije:

- Kakšne so negativne konotacije izraza?
- Zakaj se izraz uporablja in komu koristi?

3. Skupina se razdeli v enake majhne skupine in vzame izraze ter asociacije s seboj, pri čemer poskuša najti nov izraz, novo »okvirjanje«, ki izpolnjuje zahteve demokratične raznolikosti in je koristno za nadaljnji družbeni razvoj. Pri tem je koristno predstavljati si konkretno situacijo, v kateri bi se lahko odzvali na izraz.

Refleksija

Udeležence povabimo, da razmislijo o svojem skupinskem delu na podlagi naslednjih ključnih vprašanj:

- Kaj je bilo posebej zahtevno?
- Kakšne realnosti ustvarjajo izrazi v vsakem primeru?
- Za koga so pozitivna usmeritev in koga morebiti izključujejo?
- Kakšno »moč« imajo posamezni izrazi in kdo ima interes za to moč? Kakšne posledice za ukrepanje lahko iz tega izpeljete v resničnem življenju?
- Zakaj obstajajo posplošitve v svetu? So vedno slabe? Bi obstajalo »dobro« okvirjanje? Kako splošno ali kako diferencirano bi moralo biti?
- Kakšen bi bil alternativni »okvir« za posamezne izraze? Kaj bi se spremenilo in komu bi to koristilo?
- Bi bilo mogoče brez »okvirjanja«? Koliko kompleksnosti si lahko privoščimo demokratična družba in kdaj jo ta preobremeni?

D5. Zaupanje, čustva in pripadnost: duševno zdravje in demokracija

Skupina razmišlja o kakovosti svojega sodelovanja kot modelu demokratične družbe, ki uspešno obvladuje raznolikost. Skupina se obravnava kot »laboratorij demokracije«. Udeleženci se zavedajo struktur in dinamike, ki potekajo znotraj skupine na ravni, ki presega individualno. Kot variacija in poglobitev se lahko osredotočimo na vprašanja moči in diskriminacije.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Razviti zavest o tem, kako čustvene potrebe vplivajo na vedenje v družbenem okolju. • Doživljanje stilov navezanosti skozi interaktivne, telesne aktivnosti. • Razmišljanje o osebnih in skupnih strategijah za spodbujanje čustvene odpornosti ter bolj vključujoče in skrbne skupnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Natisnjen list za refleksijo, • natisnjeno pismo ured, • velik odprt prostor za telesne aktivnosti, • preveze za oči (ena na par ali trojico), • vrvi/vrvice (približno 1,5 metra, ena na par), • natisnjene kartice z opisom stilov navezanosti, • flomastri in lepljivi listki, • štoparica ali zvonec. • Izbirno: zvočnik za glasbo za ustvarjanje vzdušja niku, papir za flipchart. 	<ul style="list-style-type: none"> • 15–18 let • 8 do 15 udeležencev 	90 minut.

Gradivo

Scenarij 1 – Mobbing v šoli:

»X je učenec, ki ga v šoli že več tednov ustrahujejo. Drugi se mu smeji zaradi njegovih oblačil ali naglasa. Poskuša se obnašati samozavestno, vendar se v sebi počuti osamljenega. Kako bi se čustveno ali socialno odzval?«

Scenarij 2 – Podoba telesa in družbena omrežja:

»X objavi sliko na spletu, vendar ljudje negativno komentirajo tvoje telo. Začneš se primerjati z vplivnimi osebami, preskakuješ obroke in se počutiš, da nisi dovolj dober. Nehaš deliti stvari na spletu.«

Scenarij 3 – Tesnoba zaradi šolskih rezultatov in prihodnosti:

»X je v stresu zaradi bližnjih izpitov na univerzi. Prijavil si se za štipendijo, a je nisi dobil. Stanovanje v tvojem kraju je predrago. Čutiš pritisk družine, bojiš se neuspeha in se pogosto izoliraš.«

Tabela slogov navezanosti

Več informacij o konceptualnem ozadju je v poglavju A3 v 2. delu tega priročnika.

Vzorec navezanosti	Pogled na sebe	Pogled na druge	Udobje z intimnostjo	Zaupanje v odnose
Varen	Pozitivno	Pozitivno	Visoko	Visoko
Anksiozen (zaskrbljen)	Negativno	Pozitivno	Visoko (vendar preveč odvisno)	Nizko
Izogibajoč (zavračevalen)	Pozitivno	Negativno	Nizko	Nizko
Nereden	Negativno	Negativno	Nizko (prestrašeno, a hkrati hrepeneče)	Nizko

Koraki za izvedbo

1. del: Hoja z zavezanimi očmi – raziskovanje zaupanja in čutov (20 minut)

Udeleženci se v parih izmenjujejo v vlogi vodje, medtem ko ima eden zavezane oči. Oseba z zavezanimi očmi se zanaša na verbalna ali fizična navodila partnerja. Po zamenjavi vlog udeleženci poročajo o svojih občutkih, ko so prevzeli ali predali nadzor. To gradi zavest o zaupanju in čustveni varnosti.

Udeleženci predelajo naslednje štiri točke (20 minut):

- Udeleženci poiščejo mesto v naravi, kjer se počutijo varno. Sedejo z zaprtimi očmi in se osredotočijo na svoje čute: sluh, dotik, vonj.
- V parih eden od partnerjev nosi prevezo za oči. Drugi ga vpraša, kako želi biti voden, nato ga tiho vodi. Poudarek je na gradnji zaupanja brez vida.
- Partner z zavezanimi očmi tipa neznane predmete in po občutku ugiba, kaj so. Nato se vlogi zamenjata.
- V majhnih skupinah udeleženci izumijo in preizkusijo lastno gibalno igro z uporabo naravnih materialov.

Refleksija, 1. del

Udeležencem postavimo vprašanja za skupno razpravo ali individualno zapisovanje:

- Kako ste se počutili, ko niste mogli videti? Ste se počutili ranljivo, mirno ali nervozno?
- Kako je bilo voditi nekoga drugega? Ste se počutili odgovorne, previdne, samozavestne?
- Ste zaupali svojemu partnerju? Zakaj ali zakaj ne?
- Kaj vam je med aktivnostjo dajalo občutek varnosti ali negotovosti?

Po tej refleksiji podrobneje razložimo pomembne ideje iz izkušnje:

Zakaj smo to naredili?

- Da bi razumeli, da zaupanje in čustvena varnost nista le ideji, ampak ju občutimo fizično in čustveno.
- Da se zavemo, kako se obnašamo, ko se zanašamo na druge ali ko moramo skrbeti za druge.
- Da izkusimo, kako je izgubiti nadzor in še vedno poskušati vzpostaviti stik ali sodelovati – kar je bistven del duševnega blagostanja in družabnega življenja.

Kako je to povezano z duševnim zdravjem in demokracijo?

- V resničnem življenju se ljudje čustveno počutijo »slepi«, ko so zaskrbljeni, izključeni ali ne-podprti. Od tega, kako jih obravnavajo drugi, je odvisno, ali se zaprejo ali odprejo.
- Če se ne počutimo varne – doma, v šoli ali v družbi –, se lahko izoliramo, prenehamo zau-pati ali sledimo glasnim glasovom, ki obljublajo nadzor ali gotovost (tudi če so škodljivi).

Varna čustvena vez in medsebojno zaupanje sta bistvena ne le za osebno dobro počutje, ampak tudi za zdravo demokracijo, v kateri se ljudje poslušajo, vključujejo in podpirajo.

Koraki za lažje izvajanje, 2. del: Igre z vrvjo – komunikacija, nadzor in empatija (25 minut)

1. Ta del aktivnosti je izhodišče za raziskovanje stilov navezanosti in osnovnih čustvenih potreb v kontekstu duševnega zdravja in demokracije. Vrnemo se k 1. delu aktivnosti: »V zadnji aktivnosti ste izkusili, kako se počuti zaupanje – tako fizično kot čustveno.

Zdaj bomo raziskali globlji vzorec, ki stoji za tem, kako se odnosimo do drugih – kako vodimo, sledimo, se upiramo ali poskušamo nadzorovati. Te reakcije pogosto izhajajo iz tega, kako čustveno varni ali negotovi se počutimo – nekaj, kar so oblikovale naše pretekle izkušnje, odnosi in tudi družbene razmere, v katerih živimo.«

2. Udeležencem predstavimo štiri osnovne potrebe (Klaus Grawe), ki jih ima vsak človek za duševno blagostanje:

- Pritrjenost – občutek povezanosti in čustvene varnosti z drugimi.
- Usmerjenost in nadzor – razumevanje svojega okolja in občutek, da imamo nadzor.
- Samozavest – občutek, da si cenjen in samozavesten.
- Užitek/izogibanje nelagodju – iskanje veselja, izogibanje škodi.
- Med temi je posebej močna pripadnost, saj oblikuje način, kako zaupamo, sodelujemo in rešujemo konflikte (več informacij je na voljo v poglavju A3 v 2. delu tega priročnika).

3. Udeležencem predstavimo aktivnost z vrvjo: »Sedaj, ko smo fizično občutili, kaj pomenita zau-panje in vodstvo, bomo v naslednji aktivnosti raziskali napetost, nadzor in tiho sodelovanje. Vrv do-da novo dinamiko: moč, potiskanje in vlečenje ter izziv, da ostanemo povezani brez sile ali besed – tako kot v resničnih odnosih in dinamiki skupine.«

Udeležence povabimo, daraziskujejo to dinamiko:

1. del: Igrivo odkrivanje:

V parih raziskujta, kakšne gibe ali igre je mogoče izvajati z vrvjo.

- Povežita se z drugim parom in združite ideje.

2. del: Tiho komuniciranje z napetostjo:

V paru primita oba konca vrvi in se tiho premikajta skupaj.

- Eden začne nežno voditi brez besed, drugi sledi.
- Zamenjajta vlogi.

3. del: Divji konj (gradnja zaupanja):
Ena oseba je »divji konj« (uporna, kaotična).

- Drugi mora zgraditi zaupanje, da konja počasi približa in mu vrv ovije okoli pasu.
- Po umiritvi partnerja zamenjata vlogi.

Refleksija, 2. del

Udeležencem postavimo vprašanja za skupinsko razpravo ali individualno zapisovanje:

Razumevanje navezanosti skozi dejanja:

- Kako ste se počutili, ko vas je nekdo vodil ali se vam je nekdo upiral?
- Je bilo težko predati nadzor? Zakaj?
- Kaj vas je med igro »divji konj« pomirilo ali vam dalo zaupanje v partnerja?

Povezovanje z navezanostjo:

- Kateri del igre te je spominjal na odnose v resničnem življenju – v šoli, doma ali na spletu?
- Kako reagiraš, ko se počutiš nerazumljenega ali izgubljenega?
- Ali se prepoznaš v katerem od vzorcev navezanosti, ki smo jih predstavili?
- Zakaj tisti, ki se počutijo odrezani ali negotovi, včasih zavračajo sodelovanje ali širijo krivdo?
- Povezava z duševnim zdravjem in demokracijo:
- Kako se vedejo ljudje v družbi, v kateri se čutijo čustveno varni in povezani?
- Kaj se zgodi, ko se ljudje počutijo osamljene, neslišane ali nespoštovane?

- Kateri okvirni pogoji in strukture naše družbe in politike vplivajo na naše duševno zdravje?
- Kako nam razumevanje čustvenih potreb pomaga graditi bolj demokratično in skrbno skupnost?

Koraki za izvedbo, 3. del: Moj notranji glas (30 minut)

1. Štiri kote v sobi označimo kot: varen, zaskrbljen, izogiben in neorganiziran.

2. Na glas preberemo enega od scenarijev (prilagodimo glede na nacionalni kontekst). Po poslušanju scenarija udeležence povabimo, da stopijo v kot, ki po njihovem mnenju najbolje predstavlja, kako bi oseba s tem vzorcem navezanosti odreagirala.

3. Ko so udeleženci postavljeni v kote, na post-it listke napišejo:

- Pogled na sebe: pozitiven ali negativen.
- Pogled na druge: pozitiven ali negativen.
- Udobje v intimnosti: visoko ali nizko.
- Zaupanje v odnose: visoko ali nizko.

4. Nekaj prostovoljcev povabimo, naj povedo, zakaj so izbrali svoj kot in kako se počutijo v tem vzorcu.

5. Aktivnost lahko ponovimo z dodatnimi scenariji. Na koncu udeležence povabimo, naj razmislijo, s katerim vzorcem se najbolj identificirajo in ali se to sčasoma lahko spremeni.

Refleksija, 3. del

Udeležencem postavimo vprašanja za skupinsko razpravo ali individualno zapisovanje:

- V katerem kotu ste se najpogosteje znašli?
- Vas je kateri od vzorcev navezanosti presenetil ali vam je bil neprijeten?
- Menite, da se lahko ljudje premaknejo iz enega vzorca navezanosti v drugega? Kaj pomaga pri prehodu k varni navezanosti?
- Kateri pogoji in strukture naše družbe ter politike vplivajo na naše duševno zdravje?
- Kako čustvena varnost in podpora vplivata na to, kako se vključujemo v šolo ali družbo?

D6. Preverjanje demokracije v naši skupini

Skupina odraža kakovost svojega sodelovanja kot model demokratične družbe, ki uspešno obvladuje raznolikost. Skupina velja za »laboratorij demokracije«. Udeleženci se zavedajo struktur in dinamike, ki potekajo znotraj skupine na ravni, ki presega individualno. Kot variacija in poglobitev se lahko osredotočimo na vprašanja moči in diskriminacije.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Določiti pomembna merila za demokratično sobivanje. • Razmišljati o skupini za usposabljanje kot »laboratoriju demokracije«. • Razmišljati o osebni odgovornosti pri ustvarjalnem prispevanju k demokraciji kot obliki življenja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Majhni listi papirja, • pisala. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ • 8 do 15 udeležencev 	45 minut.

Koraki za izvedbo

1. Udeleženci naj posamezno napišejo, kako si predstavljajo demokratično sodelovanje v skupini. Naj zapišejo konkretna merila in kazalnike, po katerih bi to lahko preverili.

2. Nato se razdelijo v skupine po 4–5 udeležencev. Določimo jim čas, da se dogovorijo o petih najpomembnejših vidikih demokracije, ki jih zapišejo na listke. Pet meril vsake skupine se predstavi, ko se skupina ponovno zbere v krogu.

Pet meril vsake skupine se predstavi, ko se skupina ponovno zbere v krogu. Nato se celotna skupina dogovori o treh najpomembnejših merilih.

3. Udeleženci dobijo list papirja in napišejo oceno od ena do deset (ena = zelo malo demokracije; 10 = popolna demokracija), ki predstavlja njihovo oceno demokracije v delavniški skupini. Nato vsi položijo svoje liste na tla.

Dodatni korak

Kot razširitev aktivnosti se lahko oblikujejo skupine, v katerih so udeleženci z nižjimi in višjimi ocenami. Ti lahko podrobneje pojasnijo svoje ocene in tako bolje razumejo različne perspektive.

Refleksija

Začne se krog izjav, v katerem lahko vsi pojasnijo svojo oceno in predlagajo možnosti za izboljšanje demokracije v delavnici. Udeležence vprašamo, kako se različne ocene povezujejo z različnimi položaji moči v skupini.

- Kako tisti z nižjimi ocenami gledajo na tiste z višjimi ocenami glede tega vidika in obratno?
- Kdo je odgovoren za doseganje »več demokracije« v tej skupini?
- Tisti z nižjimi ocenami ali tisti, ki menijo, da vedo, kaj je za to potrebno?

Skupino spodbudimo k razmisleku o konkretnih in praktičnih korakih za spremembo obstoječih struktur moči, privilegijev in

D7. Razprava o dinamiki skupine

Ta aktivnost v praksi uresničuje idejo produktivnega dela z dinamiko skupine. Pri tej aktivnosti se izrecno osredotočamo na vprašanja, ki zadevajo skupino kot celoto. Skriti vidiki, kot so čustva, skrbi, konflikti in želje, postanejo del učnega procesa. Vidne postanejo strukture moči in izključevanja znotraj skupine (navdih in prilagoditev: Schneider-Landolf et al. 2017, Ulrich 2006).

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> Izpostaviti vprašanja skupinske dinamike znotraj skupine Razmišljati o izključevalnih in populističnih potezah v skupini z različnih zornih kotov Doživeti varen in zaščiten prostor za individualno izražanje in poslušanje 	<ul style="list-style-type: none"> Stoli v krogu, flipchart plakati, žogica ali predmet za podajanje v krogu. 	<ul style="list-style-type: none"> 14+ 8 do 15 udeležencev 	45–90 minut, odvisno od potreb skupine.

Gradivo

Pravila za varen prostor za izražanje in poslušanje

Med aktivnostjo je treba na flipchart plakatu vizualizirati naslednja pravila. Dodatne informacije so na voljo v 2. delu tega priročnika.

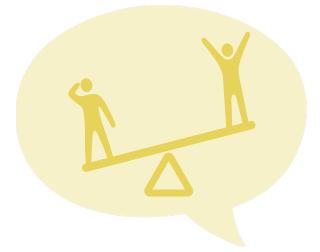
- Načelo zaupnosti – kar je povedano, ostane v tej sobi.
- Odločitev, ali bom spregovoril ali molčal, je moja.
- Motnje imajo prednost.
- Lahko govoriš o čemerkoli, vendar deli svoj osebni pogled.
- Najpomembnejše teme so na prvem mestu.

Koraki za izvedbo in refleksija

1. Vsak udeleženec dobi list papirja in napiše nekaj, kar ga v skupini moti ali vznemirja. Na drugo stran napiše željo ali upanje za sodelovanje v tej skupini.
2. Udeležencem predstavimo pet pomembnih pravil za naslednjo aktivnost (glej ozadje).
3. Nato le podpiramo ta pravila, sicer aktivnost poteka sama. V sredini je žoga, ki jo vzame tisti, ki želi začeti, nekaj pove in jo poda naprej. Žoga kroži in vsak, ki želi kaj povedati, to stori, ko dobi žogo. Pri aktivnosti lahko sodelujemo kot enakovreden član skupine.
4. Po nekaj časa udeležencem nakažemo, da je morda čas, da preidejo na drugo stran listka, da se aktivnost usmeri v prihodnost.

Ko žoga enkrat obkroži vse udeležence, ne da bi kdo kaj rekel, je aktivnost končana. Dodatnega razmišljanja ali razprave ni, saj se vprašanja rešijo sama s to aktivnostjo.

D8. Produktivno ravnanje z močjo

Ta aktivnost pomaga ozavestiti produktivno plat moči, ki je v civilni družbi pogosto zanemarjena in »nadomeščena« s sodelovanjem. Raziskovanje pozitivnih in negativnih vidikov moči je ključno za doseganje trajnostnih družbenih sprememb in pridobivanje zaupanja pri branjenju demokracije na ne naiven način (navdihnjeno in prilagojeno po Powercube 2009).

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Spoznavanje pozitivnih vidikov moči v civilni družbi • Osebna inventura pozitivnih virov moči za družbene spremembe • Zavedanje, da je moč skupna lastnost vseh ljudi 	<ul style="list-style-type: none"> • Listi za refleksijo, • listi za flipchart. 	<ul style="list-style-type: none"> • 16+ • 15 do 30 udeležencev 	60 minut.

List za refleksijo o moči za aktivne državljane

Vir moči	Podpira družbene spremembe (Zakaj? Navedi primer!)	Preprečuje družbene spremembe (Zakaj? Navedi primer!)
Moje stališče		
Moj kapital		
Moj socialni razred		
Moja kultura		
Moj spol		
Moj kraj bivanja		
Moja družina		
Moja socialna mreža		
Moja telesna prisotnost		
Moja čustba		
Moje znanje		
Moje ravnovesje med delom in osebnim življenjem		
Moje...		

Katera je vaša najbolj produktivna moč

Katera je vaša najbolj preventivna moč?

Ozadje moči

Moč se pogosto obravnava kot negativen pojem, vendar ni nujno represivna, prepovedujoča ali izključujoča (čeprav je lahko vse to); moč je lahko tudi pozitivna. Francoski filozof Michel Foucault pravi: »Enkrat za vselej moramo prenehati opisovati učinke moči v negativnih izrazih: da 'izključuje', 'represira', 'cenzurira', 'abstrahira', 'maskira', 'skriva'.

Dejansko moč ustvarja; ustvarja realnost; ustvarja področja predmetov in rituale resnice. Ni posameznik in znanje, ki ga je mogoče pridobiti o njem, sodijo v to produkcijo« (Foucault 1997, 194). Moč se torej lahko uporablja v bolj pozitivnem smislu, ko se nanaša na moč, da dosežemo želeno spremembo v osebni življenju ali v strukturah, ki nas obdajajo.

Moč sama po sebi ni pozitivna ali negativna, lahko ima različne funkcije:

1. Notranja moč – posameznik

Notranja moč je sposobnost, da si zamislimo nekaj drugačnega in oblikujemo želje po spremembi. Gre za samospoštovanje in samozavest. Je predpogoj za ukrepanje. Raziskovanje tega izraza moči je predpogoj za izražanje moči do, moči nad in moči z.

2. Moč do – posameznik

To je osnovni izraz moči, ki ga ima večina od nas: morda je majhen in omejen z različnimi pogoji, vendar imamo skoraj vedno vsaj nekaj sposobnosti, da delujemo po lastni volji.

3. Moč nad – lahko je odprta, skrita (individualna) ali nevidna (na primer strukturna)

To je možnost, da nekoga prisilimo, da neprostoovoljno spremeni svoje vedenje. Kdor ima takšno moč, ima očitno potencial, da spremeni situacijo v določeno smer. Vendar je treba s to obliko moči ravnati previdno. Da bi dosegli trajne spremembe, mora biti moč nad drugimi legitimna, na primer izvršena ali podeljena s strani izvoljenega organa.

4. Moč z – kolektivna, demokratična – nastane »med ljudmi«

To je sposobnost deliti sinergijo in zavezništva z drugimi ter združevati moči s skupnim delovanjem ali združevanjem znanja, virov in strategij, na primer v demonstracijah in mirnih akcijah civilne družbe. Lahko zmanjša konflikte v družbi in ustvarjalno gradi mostove med različnimi interesi.

Koraki za izvedbo

1. Udeležencem predstavimo različne funkcije moči. Obravnavanje moči je bistveno, zlasti v civilni družbi, kjer se o njej pogosto ne govori, jo dojemajo kot nekaj negativnega, vendar kljub temu implicitno deluje v vsaki organizaciji. Vidike moči je treba izrecno opredeliti, da jih je mogoče nadzorovati in produktivno uporabljati.

2. Udeležence razdelimo v majhne skupine in jih spodbudimo, da poiščejo primere iz svojega vsakdanjega življenja, organizacij ali skupnosti, kjer obstaja »moč do«, »moč nad«, »moč z«, »moč znotraj«.

3. Ko se udeleženci ponovno zberejo v krogu, male skupine predstavijo svoje rezultate, zapisane na karticah. Dodamo še eno dimenzijo moči, »tri obraze« moči:

- Odprta, na primer jasno vidna prevlada nad nekom drugim.
- Skrita, na primer pravila, ki vodijo k izključevanju oseb, ki ne govorijo angleško.
- Nevidna, na primer globoke kulturne norme, ki moškim in ženskam dodeljujejo določene vloge.

Skupina se vključi v razpravo, v kateri ugotovi, kateri obraz moči je prisoten v njihovi skupnosti in kako lahko nevidne ter skrite obraze moči naredijo bolj vidne in jih pozitivno spremenijo.

4. Nato se osredotočimo na to, kako uporabiti moč (zlasti notranjo moč) za ustvarjanje družbenih sprememb v civilni družbi. Vsak udeleženec razmisli o svojih virih moči in sestavi seznam, kako bi ti viri lahko podpirali ali ovirali doseganje sprememb. V nekaterih primerih lahko vir moči hkrati podpira in preprečuje spremembe. Udeleženci lahko uporabijo list ali sami pripravijo miselni zemljevid.

5. Po individualnem razmišljanju udeleženci v parih izpostavijo svoja dva najbolj produktivna in dva najbolj ovirajoča vira moči.

Refleksija

V zadnjem krogu udeleženci delijo svoje najbolj produktivne vire moči in se medsebojno navdihujejo.

D9. Nosilec sprememb

Ta aktivnost udeležencem omogoča, da pri spodbujanju demokracije vzpostavijo povezave med različnimi strukturnimi elementi v družbi. S simbolizacijo najdejo oporne točke, kjer in kako lahko postanejo aktivni posamezniki in skupnost.

Cilji	Prostor in material	Starost in velikost skupine	Časovni okvir
<ul style="list-style-type: none"> • Razumevanje demokracije kot neprekinjenega procesa. • Celostni pogled na demokratične procese sprememb. • Pridobitev motivacije za začetek procesov sprememb za spodbujanje demokracije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Papir za flipchart, • barvna pisala, papir, škarje in lepilo 	<ul style="list-style-type: none"> • 15+ • 5 do 20 udeležencev 	60 minut.

Koraki za izvedbo

1. Oblikujemo skupine po 2–4 udeležence. Skupine povabimo, da vzamejo list papirja in pisala različnih barv ter narišejo naslednje oblike v poljubni velikostiali izvedbi.

Za vsako od naslednjih oblik imajo 30 sekund časa:

- trikotnik, pravokotnik, krog, še en krog, polkrog, dolg pravokotnik.

2. Skupine nato uporabijo te oblike za sestavo »inovativnega« vozila, ki lahko leti, skače, se premika ... Nato poiščejo ustvarjalen naslov za svoje vozilo. V kratkem krogu vsi pokažejo (brez pojasnjevanja) svoje vozilo z naslovom.

3. Udeleženci so povabljeni, da svoje vozilo obravnavajo kot metaforo za »biti na poti«, na poti k spodbujanju demokracije v Evropi. Posamezno razmišljajo o naslednjih vprašanjih s pomočjo te metafore:

- Kaj poganja vozilo? Ali ima motor ali obstajajo zunanji vplivi?
- Kdo je za volanom? Voziš sam ali skupaj z drugimi?
- Kateri del je najpomembnejši, brez katerega vaše vozilo ne bi več delovalo? Kateri del je morda breme in bi ga bilo treba odstraniti?
- Ali je določena smer? Sta cesta in cilj vidna? Obstajajo ovire?
- Kako veš, da je potovanje uspelo? Ali obstaja končni rezultat preobrazbe?

4. Nato udeleženci o teh točkah izmenjajo mnenja z dvema drugima udeležencema in si zabeležijo najpomembnejše ugotovitve o možnostih in omejitvah soočanja z antidemokratskimi tendencami ter spodbujanja demokracije v Evropi.

Refleksija

Vsaka mala skupina predstavi in vizualizira svoje rezultate vsem ostalim udeležencem. Razprava naj se osredotoči na vprašanje, kdaj in kako lahko strukture sodelovanja kot skupnost postanejo uspešne in kdo lahko k temu prispeva.

Part 3

Kako organizirati usposabljanje?

Priprava usposabljanja po temah

Zaporedje 40 aktivnosti je uravnoteženo med razmišljanjem o sebi in soočanjem z drugimi, med znanjem, vrednotami in reševanjem dilem. Pri načrtovanju usposabljanja z uporabo teh aktivnosti – lahko tudi v kombinaciji z vašim obstoječim gradivom – lahko uporabite naslednji grafični pregled, ki prikazuje vse aktivnosti iz štirih zornih kotov s pripadajočimi podkategorijami. To omogoča načrtovanje konkretnih ciljev in osredotočanje na tisto, kar želite poudariti.

Pogled A: Identiteta in vrednote

Pogled B: Obravnavanje konfliktov in dilem

Podkategorija: Dileme

B1. Idealni aktivni državljani in politik

B9. Populistični glasovi v meni

B8. Moje vrednote, tvoje vrednote

B2. Od pomanjkljivosti do aktivnega državljanstva

B3. Oblikovanje aktivnega državljanstva z Lego® kockami

B10. Pozorno poslušanje

B6. Dražba vrednot

B5. Jaz sem tukaj: umestitev v skupnost

B11. Bodi sprememba, ki jo želiš videti v svetu

B4. Moja in naša hiša Evrope

B7. Nasprotujoče si vrednote

Pogled C: Soočanje z antidemokratskimi slogani

Podkategorija: Kaj so antidemokratski slogani, lažne novice itd.?

C2. Vstop v njihovo kožo: konkurenčni pogovor

C3. Dve resnici, ena laž

C7. Populizem? Antidemokratski slogani? Sovražni govor?

C4. Svoboda izražanja!? Lažne novice!?

C6. Miti, v katere verjamemo

Podkategorija: Pristopi in tehnike za aktivno udejstvovanje

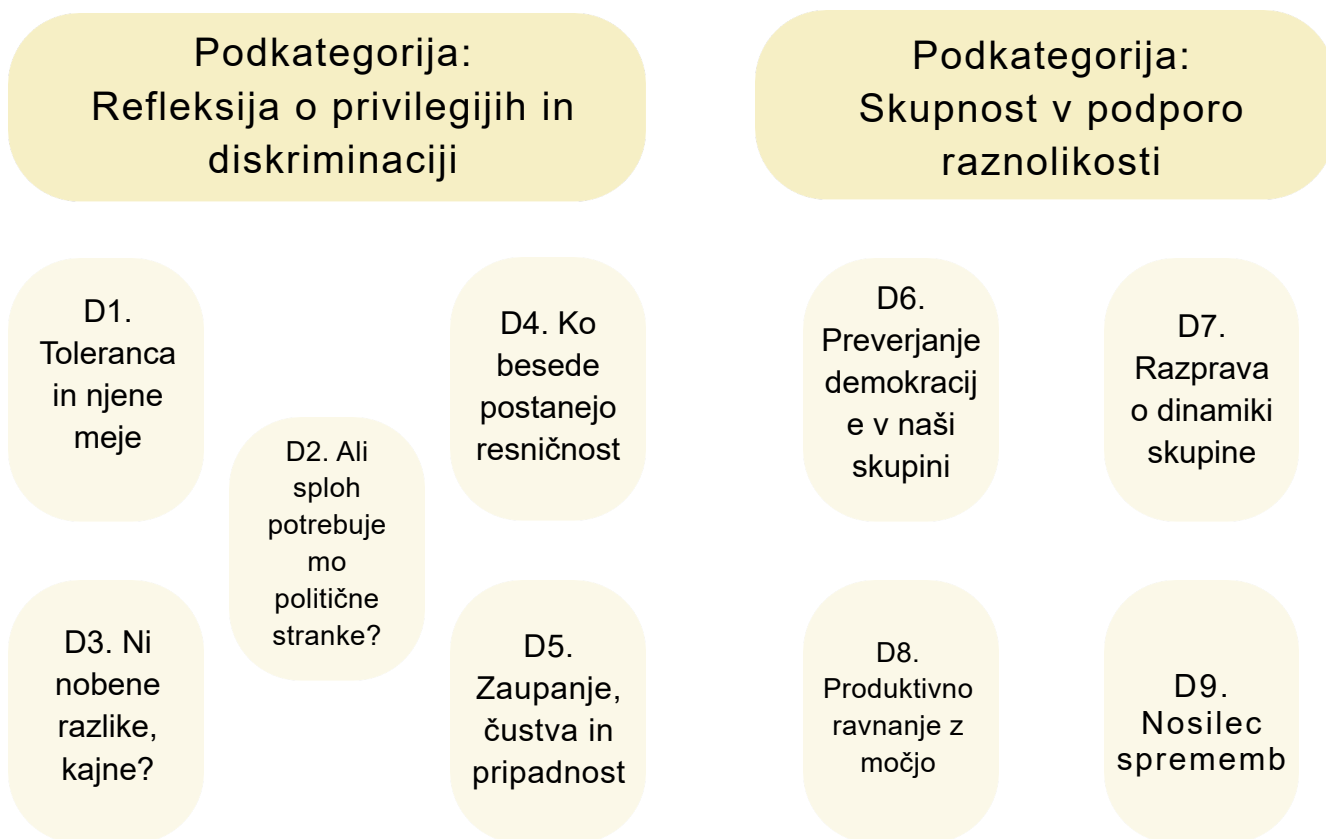
C1. Zmenki mnenjskih nasprotnikov

C5. Mnenja zunaj mojega sveta

C8. Akcija! Tehnike posredovanja

C9. Pet korakov demokratičnega odločanja

Pogled D: Strukture moči, privilegiji in diskriminacija

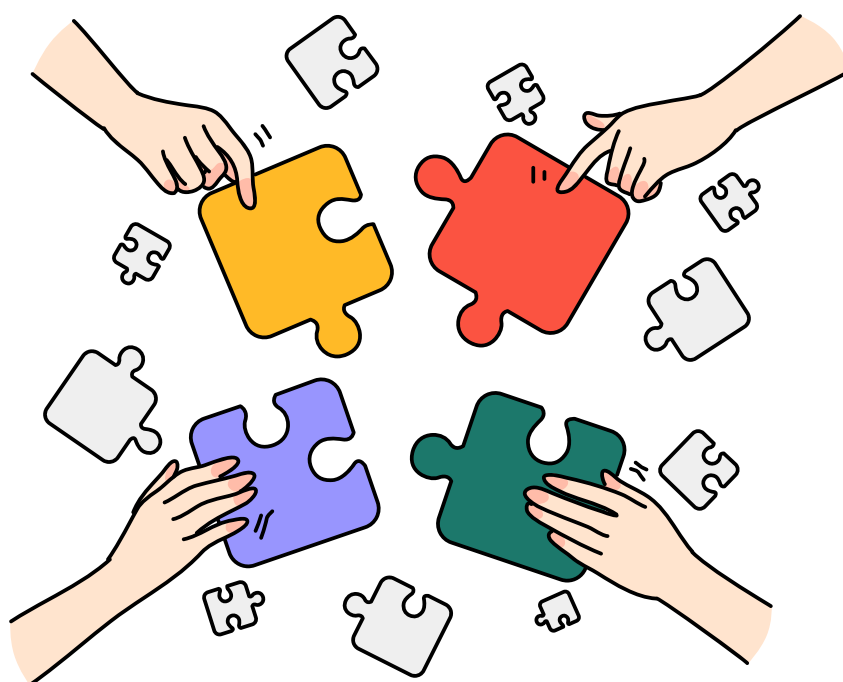

Za ponazoritev konkretnjših primerov po temah navajamo nekaj vzorcev, skladnih s posebnimi temami, na katere se želite osredotočiti. Ti primeri ne zajemajo vseh možnih aktivnosti ali tem, vendar lahko služijo kot smernice za razvoj lastnega tematskega usposabljanja.

Konkretni primeri za različne časovne okvire in ciljne skupine

Za še večjo konkretizacijo najdete tukaj nekaj primerov delavnic evropskih partnerjev, ki vas lahko navdihnejo in opogumijo za aktivno delovanje v vašem okolju. Trajajo od treh dni do zelo kratkih intervencij, ki trajajo le 60 minut.

Vse aktivnosti omogočajo prilagajanje in kombiniranje z vašimi obstoječimi aktivnostmi.

Primer 1: Trije dnevi v šoli

Naslov

1. dan: Moja identiteta in vrednote

Ciljna skupina

Mladina, študenti, mladinski voditelji, mladinski delavci, izobraževalci mladinskih voditeljev, učitelji, izobraževalci učiteljev.

Mladostniki od 16 do 30 let / mladi odrasli nad 30 let.

Cilji

- Razmišljanje o pojmu skupnosti, izhajajoč iz individualnih identitet in vrednot.
- Oblikovanje skupinskega koncepta demokracije na podlagi citatov in osebnih razmišljanj, povezanih z življenjem udeležencev.

Prostor in material

- Flipchart,
- prazni listi papirja,
- Post-it listki,
- flomastri in barvice,
- stoli v krogu.

Načrt

Trajanje	Aktivnost	Vsebina
15 minut	A1. Kdo sem?	Identiteta in vrednote
30 minut	B5. Jaz sem tukaj: umestitev sebe v našo skupnost	Nasprotujoče si vrednote, skupnost in aktivno državljanstvo
30 minut	A11. Citati o demokraciji	Uvedba pojma demokracije: demokracija v očeh drugih
50 minut	B2. Od pomanjkljivosti do aktivnega državljanstva	Posameznikova pričakovanja od družbe in demokracije
50 minut	A7. Kaj mi daje demokracija?	Prednosti demokracije: individualna perspektiva
10 minut	Končna refleksija	Kaj smo se naučili iz današnjih aktivnosti?

Naslov

2. dan: Srečanje z drugimi: demokracija in dileme

Cilji

- Razvijanje zavesti o dilemah, povezanih z nasprotujočimi si vrednotami in individualnimi pričakovanji družbe.

Prostor in material

Kocke Lego® Serious Play® (če niso na voljo, lahko aktivnosti prilagodimo s post-it listki in flipchart plakati),

- prazne tabele za dileme,
- flipchart,
- prazni listi papirja,
- post-it listki,
- pisala, barvice in flomastri,
- odprt krog stolov,
- velika slika anonimnega aktivnega državljana.

Domača naloga za naslednji dan: iskanje in sestavljanje seznama populističnih in protidemokratskih sloganov v njihovih skupnostih, v tradicionalnih medijih, na družbenih omrežjih in v vsakdanjem življenju.

Načrt

Trajanje	Aktivnost	Vsebina
20 minut	B10. Pozorno poslušanje	Empatično in aktivno poslušanje zgodb in vrednot drugih
120 minut	B11. Bodi sprememba, ki jo želiš videti v svetu / različica z gradnjo dilem z Lego kockami®	Nasprotujoče si vrednote, sodelovanje pri reševanju dilem
50 minut	B3. Oblikovanje aktivnega državljana z Legom®	Idealizacija, nasprotujoče si vrednote, sodelovanje pri reševanju dilem, aktivno državljanstvo in konkretni ukrepi
10 minut	Končna refleksija	Kaj smo se naučili iz današnjih aktivnosti?

Naslov

3. dan: Nenasilni pristop k sporom

Cilji

- Opredeliti protidemokratske slogane, populistične predpostavke in sovražni govor ter načine ravnanja z njimi v vsakdanjih pogovorih.
- Osvojiti konkretne tehnike za konstruktivno obravnavo protidemokratskih sloganov.
- Delo na lastnih ciljih in prednostnih nalogah ob soočanju z antidemokratskimi in populističnimi slogani.

Prostor in material

- Zemljevid vrednot,
- Flipchart plakat,
- Prazni listi papirja,
- Post-it listki,
- Flomastri in barvice,
- Slike znanih oseb,
- Kartice z liki,
- Štoparica.

Načrt

Trajanje	Aktivnost/Sklic	Vsebina
35 minut	A6. Zemljevid vrednot	Zavedanje kognitivnih pristranskosti pri vizualizaciji sebe in drugih ter iskanje rešitev za premostitev vrzeli.
30 minut	C7. Populizem? Antidemokratski slogani? Sovražni govor?	Opredelitev, prepoznavanje in razlikovanje populističnih trditev, protidemokratskih sloganov in sovražnega govora
30 minut	D4. Ko besede postanejo realnost	Refleksija o vplivu jezika sovraštva na realnost in razvoj zavesti za preprečevanje ponavljanja diskriminacije
60 minut	C8. Akcija! Tehnike posredovanja	Osvojiti in vaditi tehnike argumentiranja v vsakdanjih situacijah
20 minut	C2. Vstop v njihovo kožo: tekmovalni pogovor	Naučiti se vživeti v vlogo populistov, razumeti razloge za protidemokratska stališča in razviti empatijo ter konstruktiven pristop k razpravi.
10 minut	Končna refleksija	Kaj smo se naučili iz današnjih aktivnosti in delavnice?

Primer 2: Kratka usposabljanja z različnimi starostnimi skupinami mladih

Naslov

Različica 1: Mlajši udeleženci: Demokracija – o čem govorimo?

Cilji

- Prepoznavanje in razumevanje demokracije ter aktivnega državljanstva na osebni ravni.
- Izražanje in razprava o različnih mnenjih in mislih.

Prostor in material

- Člani skupine se dobro poznajo, saj obiskujejo isti razred ali se tedensko srečujejo in tvorijo skupnost,
- odprt krog stolov v učilnici ali skupnostnem prostoru,
- listi za flipchart (10 kosov),
- barvni flomastri.

Ciljna skupina

Osnovnošolci, stari 14–15 let.

Načrt

Trajanje	Aktivnost	Vsebina
10 minut	Uvod in pravila skupine – 5 minut Energizer – Kako se počutite	Zakaj smo tu? Kakšen je cilj te aktivnosti? V kater projekt aktivnost spada?
20 minut	1. del: Demokracija kot oblika življenja	Utrjevanje demokracije kot nekaj, kar je pomembno tukaj in zdaj
15 minut	A2. Hitro spoznavanje o demokraciji	Spoznavanje drug drugega in poglobitev poznavanja teme v neobičajnem komunikacijskem okolju.
15 minut	A11. Citati o demokraciji	Spoznavanje zgodovinskih in sodobnih mislecev ter kontroverznih stališč o demokraciji.
15 minut	A9. Pripadnost skupnosti – koraki približevanja	Prepoznavanje nujnosti skupnega gradnje demokracije in razprava o temi integracije.
15 minut	3. del: Vključevanje demokratičnega vrednotenja	Participativno ocenjevanje učinkov delavnice.

Različica 2

Starejši udeleženci: Aktivno državljanstvo in vrednote

Ciljna skupina

Srednješolci, stari 16–19 let.

Načrt

Trajanje	Aktivnost	Vsebina
10 minut	Uvod in pravila skupine – 5 minut Energizer – Kako se počutite	Zakaj smo tu? Kakšen je cilj te aktivnosti? V kater projekt aktivnost spada?
15 minut	4. del: Deset tez o aktivnem državljanstvu	Razprava o pomembnosti različnih področij delovanja v povezavi z vsakdanjimi izkušnjami.
20 minut	B6. Dražba vrednot	Razmišljanje o tem, ali imajo vrednote ekonomsko vrednost in kako ravnati v primeru pomanjkanja, ko niso na voljo vse vrednote.
15 minut	B1. Idealni aktivni državljan	Razprava o idealih aktivnega državljana in kje lahko najdemo primere zanj/zanjo.
15 minut	B8. Moje vrednote – tvoje vrednote	Biografsko raziskovanje pomembnih osebnih vrednot, njihovih skupnih točk, predvsem pa nasprotij med njimi.
15 minut	3. del: Vključevanje demokratičnega vrednotenja	Participativno ocenjevanje učinkov delavnice

Primer 3: Kratka intervencija s klubom upokoencev

Naslov

Razširi sporočilo demokracije v svojo družino!

Ciljna skupina

Upokoenci, stari 65 let in več.

Cilji

- Povečati znanje o demokraciji.
- Spodbujati razprave o demokraciji z mladimi v družinah in soseskah.

Prostor in material:

- Člani skupine se dobro poznajo kot člani pokojninskega kluba.
- Na mizah v skupnostni kavarni.
- Listi za flipchart (10 kosov),
- barvni flomastri.

Načrt

Trajanje	Aktivnost/sklic	Vsebina
5 minut	Uvod in pravila skupine – 5 minut	Zakaj smo tu? Kakšen je cilj te aktivnosti? V kater projekt aktivnost spada?
15 minut	A2. Hitro spoznavanje o demokraciji	Spoznavanje drug drugega in poglobitev poznavanja teme v neobičajnem komunikacijskem okolju.
15 minut	A11. Citati o demokraciji	Spoznavanje zgodovinskih in sodobnih mislecev ter kontroverznih stališč o demokraciji.
15 minut	3. del: Vključevanje demokratičnega ocenjevanja	Participativno ocenjevanje učinkov delavnice

Primer 4: Poldnevno usposabljanje z mladimi

Naslov

Stand Up for Europe

Ciljna skupina

Mladostniki od 14 let do mladih odraslih.

Cilji

- Ozaveščanje o vrednotah in demokraciji.
- Razprava o evropskih demokratičnih vrednotah.

Prostor in material

- učilnica ali večji prostor,
- odprt krog stolov,
- flipchart, plakati in papirji,
- projektor.

Načrt

Trajanje	Aktivnost/sklic	Vsebina
75 minut	Pozdrav in uvod	Pozdravimo udeležence in podamo uvodna pojasnila in razlago.
15 minut	A2. Hitro spoznavanje o demokraciji	Udeleženci se aktivirajo z medsebojnim dialogom.
60 minut	B4. Moja in naša evropska hiša	Udeleženci na velikih listih papirja pod naslovom »Moja evropska hiša« narišejo svojo skupno predstavo o Evropi. Razpravlja se o podobnostih in razlikah med plakati skupine.
30 minut	ODMOR	
90 minut	C7. Populizem? Antidemokratski slogan? Sovražni govor?	Udeleženci bodo delali v majhnih skupinah. Vsaka skupina bo imela edinstveno nalogo, ki bo vključevala različne oblike, svoje izdelke pa bodo umestili v kontekst z razpravo o izzivih posamezne teme.
30 minut	Predstavitev	Seminarski prostor se spremeni v »gledališče«, kjer majhne skupine slovesno predstavijo svoje rezultate.
30 minut	Ocena, prenos v prakso in povratne informacije	Hiša Evrope se razstavi in se pripravi prenos v prakso.

Primer 5: Popoldansko usposabljanje z mladimi v nogometnem klubu

Naslov

Konflikti za demokracijo!

Ciljna skupina

Člani lokalnega športnega kluba – mladi odrasli, stari od 18 do 29 let.

Cilji

- Refleksija o obstoječih konfliktih v športnem klubu.
- Spoznavanje vrednotno usmerjenega odnosa do razlik med člani.
- Tehnike posredovanja pri sloganih na nogometnem igrišču.

Prostor in material

- Sejna soba športnega kluba.
- Uporaba miz kot običajnega in pričakovanega okolja, da se udeleženci počutijo varno.
- Projektor za spodbude.
- Pinboardi za vizualizacijo.
- Po delavnici skupno pečenje na žaru.

Načrt

Trajanje	Aktivnost	Vsebina
30 minut	C9. Pet korakov demokratičnega odločanja – 1. del	Konflikti in njihov pomen za sobivanje. Zbiranje primerov iz športnega kluba na »lahkoten način«
60 minut	A9. Pripadnost skupnosti – koraki približevanja	Povezovanje vsakdanjih izkušenj v zvezi z integracijo v športnem klubu – kdo je zraven, kdo je zunaj?
15 minut	ODMOR	
45 minut	B11. Bodi sprememba, ki jo želiš videti v svetu	Zbiranje konfliktnih situacij in sloganov iz športnega kluba. Delo z njimi v skupinah.
60 minut	C8. Akcija! Tehnike posredovanja	Razprava o ciljih, ki jih imamo, ko se želimo soočiti z drugimi in njihovimi slogani. Spoznavanje treh tehnik posredovanja. Izvajanje vzorčnih vlog
30 minut	C5. Mnenja zunaj mojega sveta – različica 2	Refleksija o tem, kaj bi se zgodilo, če bi se v našem športnem klubu odločili za popolno harmonijo – ali pa za to, da bomo od zdaj naprej v primeru konfliktov zelo jasni in celo sovražni.
30 minut	D6. Preverjanje demokracije v naši skupini	Osebna refleksija o tem, kako lahko nogometni klub izboljša svojo notranjo demokracijo.

Primer 6:

Enodnevno usposabljanje za študente

Naslov

Razkrivanje resnice: Lažne novice in teorije zarote v digitalni dobi

Ciljna skupina

Srednješolci, stari od 15 do 17 let.

Cilji

- Ozaveščanje o širjenju in posledicah lažnih novic ter teorij zarote.
- Razumevanje čustvenih in psiholoških dejavnikov, ki privlačijo teorije zarote.
- Krepitev mladih za odgovorno prepoznavanje, razmislek in odzivanje na dezinformacije v svojem okolju.

Prostor in material

- Učilnica ali soba, opremljena z:
- stoli v krogu (za dialog in gradnjo empatije),
- flipchart plakati in flomastri,
- post-it listki,
- projektorjem in zvočniki,
- natisnjenimi primeri lažnih novic in naslovov z družbenih
- omrežij,
- velikimi listi papirja za skupinsko delo.

Načrt

Trajanje	Aktivnost	Vsebina
30 minut	C3. Dve resnici, ena laž	Udeleženci povedo dve resnici in eno lažno trditev o sebi; ostali ugibajo, katera je lažna. Uvod v lažne in resnične informacije.
60 minut	Impulz in razprava: Poglavje A2, zvezek 2 – Poglobitev pristopa	Kratka predstavitev o tem, kako se lažne novice širijo in zakaj jim posamezniki verjamejo. Primeri sprožilcev iz nacionalnega konteksta.
20 minut	ODMOR	
40 minut	C6. Miti, v katere verjamemo	Udeleženci v majhnih skupinah naredijo seznam teorij zarote ali lažnih novic, ki so jih slišali v lokalnem okolju ali na spletu. Analizirajo čustveno/psihološko privlačnost.

Trajanje	Aktivnost	Vsebina
60 minut	ODMOR ZA KOSILO	
60 minut	C4. Svoboda izražanja!? Lažne novice!?	Skupinska razprava: Kdaj svoboda izražanja postane škodljiva? Vloga družbenih medijev, vplivnih oseb, botov.
40 minut	C5. Mnenja zunaj mojega sveta – različica 1	Udeleženci razpravljajo o vprašanih, kako ravnati z alternativnimi mnenji in kdaj bi spremenili svoje mnenje.
20 minut	Tiho razmišljanje in zaključek	Krog vtisov. Kaj ste se naučili? Kaj boste od zdaj naprej gledali bolj kritično? Pisna refleksija ali krog izmenjave mnenj.

Priporočila za izvajalce: proces je pomembnejši od rezultatov

Naslednjih 15 priporočil lahko služi kot usmeritev, ko se kot izvajalci soočamo z zahtevnimi situacijami. Razvita so bila ob upoštevanju dejstva, da je celotno usposabljanje izziv, če poteka resnično participativno, interaktivno in odprto, kar omogoča raziskovanje demokracije in demokratičnih vrednot v samem okolju.

Da bo jasno: ta navodila niso in ne morejo biti »recept« za ravnanje. To bi bilo v nasprotju s pristopom, predstavljenim v tem priročniku za usposabljanje. Lahko pa jih uporabimo kot usmeritev, okvir ali podlago za razpravo z drugimi izvajalci, ki bodo nato našli praktične »prevode« v svoje izkušnje z usposabljanjem.

Več o didaktičnem ozadju, vlogi trenerjev kot izvajalcev, dinamiki skupine, odprtih učnih procesih, teoretičnih vidikih poučevanja in učenja ter prenosu vsega tega v spletno okolje najdete v 2. delu – Poglobitev pristopa, ki je priložen temu priročniku za usposabljanje.

1. Kozarec je napol poln. Uporabimo vire in spoštovanje kot pomemben okvir za učne procese.
2. Delajmo z udeleženci na enakopravni ravni, vendar se ne smemo pretvarjati, da obstaja enakopravnost moči.
3. Upoštevajmo potrebe posameznih udeležencev in se zavedajmo, da pripadajo družbenim skupinam z različno močjo.
4. Ko menimo, da vemo, kaj je najbolje za udeležence, je pravi trenutek, da jih zaprosimo za povratne informacije in preverimo, ali so še vedno na svoji individualni poti učenja.

5. Delajmo, kar govorimo. Bodimo najboljši vzor za participativni pristop. Udeležence redno vabimo k podajanju povratnih informacij.
6. Najdimo ravnovesje med prožnostjo in zanesljivostjo.
7. Bodimo pozorni na dinamiko skupine in jo izkoristimo za participativni pristop.
8. Poiščimo ravnovesje med potrebami posameznikov, skupine kot celote in teme ter zagotavljajmo podporno učno okolje.
9. Zaupajmo v sposobnost udeležencev, da prevzamejo odgovornost za svoj učni proces.
10. Bodimo transparentni pri sprejemanju odločitev in vključujmo udeležence v proces.
11. Udeležencem omogočimo, da se učijo iz izkušenj in ne le s pridobivanjem novega znanja.
12. Skupino uporabimo kot model za družbo in izvajajmo aktivnosti, ki bodo prinesle resnične spremembe v skupini in družbi.
13. Izražanje je pomemben del globokih in celovitih učnih procesov. Poskrbimo, da to ne postane grožnja, ki preprečuje učenje.
14. Zaupajmo v raznolikost vsake skupine in izpostavljammo vprašanja neenakosti in diskriminacije; ne stremimo k (lažni) harmoniji, ampak se aktivno spoprijemajmo s konflikti.

15. Trava ne raste hitreje, če jo vlečemo. Preizkusimo nove načine in sprejmimo, da učnih procesov ni mogoče prisiliti. Učenje zahteva ponavljanje in čas.

Vključevanje demokratičnega ocenjevanja

Problem ocenjevanja

Pri številnih usposabljanjih se pogosto uporabljajo obrazci za povratne informacije ali kratke spletne ankete. Strokovnjaki za ocenjevanje jih pogosto nekoliko podcenjevalno imenujejo »obrazci zadovoljstva« – in res je, da je njihov cilj pogosto ugotoviti, kako zadovoljni ali srečni so udeleženci ob koncu usposabljanja. V okviru našega projekta se postavlja vprašanje, ali sta »sreča« ali »zadovoljstvo« edini relevantni kategoriji za spremljanje uspešnosti. Poleg tega so standardizirane ankete za povratne informacije in ocenjevanje pogosto oblikovali strokovnjaki – besedilo in vrsta vprašanj sta pogosto oddaljena od konkretne realnosti usposabljanja. Zaradi kvantitativnega štetja in primerljivosti so abstraktne in niso zakoreninjene v izkušnjah udeležencev. Nazadnje, udeleženci pogosto ne vedo, kaj se bo zgodilo z njihovimi podatki po izpolnitvi teh anket – kako bodo uporabljeni ali zlorabljeni.

Sreča, abstrakcija in netransparentnost – tri vrednote, ki ne ustrezajo demokratični ideji izvajanja usposabljanja za spodbujanje demokracije v Evropi. Poleg tega, če ocenjevanje izvajamo na ta način, ali ne delujemo kot družbena omrežja? Osrečujemo ljudi, zbiramo njihove podatke in jih z algoritmi manipuliramo (tj. jim prikazujemo ciljno usmerjene oglase).

Ocenjevanje je dober primer, kako se lahko naš dober namen spremeni v nasprotje tega, kar želimo doseči. Zato je treba samo ocenjevanje spremeniti v demokratični prispevek k splošni izkušnji učenja.

Če želite izvedeti več o tem pristopu in njegovem ozadju, je več zapisano v 2. zvezku tega priročnika. Tukaj bomo predstavili praktično metodo za demokratično vključevanje evalvacije v učni proces usposabljanja.

Praktično demokratično ocenjevanje v usposabljanju

V idealnem primeru začnete proces demokratičnega ocenjevanja že kot sestavni del na začetku usposabljanja s koraki 1–3. Če ni na voljo dovolj časa, se pragmatično osredotočite le na korake 4–6.

1. Udeležencem predstavimo štiri temeljne vrednote demokratičnega ocenjevanja (več v 2. delu priročnika). Poudarek je na razumevanju, da gre pri ocenjevanju za vrednote in da ocenjevanje samo po sebi predstavlja določene vrednote.

2. Nato naj majhne skupine razvijejo »simbole uspeha«. Ocena se nanaša na vrednost, ki jo ima nekaj – kako bi simbolizirali to pozitivno vrednost in uspeh usposabljanja? Za simbolizacijo lahko uporabimo barvna peresa in papir ali kocke Lego®. Udeležence povabimo, naj svojemu simbolu dajo navdihujoče ime.

3. Vse skupine predstavijo svoje simbole in to, kar menijo, da je bistvo uspeha usposabljanja. Tukaj se takoj pokaže demokratični impulz: ne (samo) izvajalci usposabljanja, ampak tudi udeleženci odločajo, kaj je uspeh; poleg tega postanejo (delno) odgovorni za to, kar opisujejo, in bodo navdihnjeni, da to dosežejo.

4. Vsako skupino povabimo, naj razmisli o dobrih vprašanjih, ki bi jih želeli videti v vprašalniku za povratne informacije, da bi ugotovili, ali je bil njihov opis uspeha dosežen. To so lahko strokovna, osebna, da/ne ali kvantitativna vprašanja ali poizvedbe o nekaterih biografskih podatkih ali pripovedovanje zgodb.

5. Skupine predstavijo vprašanja in skupaj odločijo, katera naj se vključijo v vprašalnik ob koncu usposabljanja. Da bo to praktično, uporabimo različne flipchart plakate za zapisovanje vprašanj. Idealno bi jih bilo med 5 in 7.

6. Na koncu usposabljanja udeležence prosimo, da na flipchart plakate odgovorijo na vprašanja posamezno ali v parih. Damo jim nekaj časa, da si ogledajo vse odgovore, nato pa začnemo zadnji krog izjav.

Ta način ocenjevanja v usposabljanju kaže, kako lahko sodelovanje, spoštovanje, preglednost in ustvarjalnost postanejo del nove izkušnje v postopku povratnih informacij.

Četrto poglavje

Smernice za evropske državljane

Tukaj povzemamo doslej obravnavano. Ta del lahko po delavnici uporabite kot povzetek in kot pregledno orodje za zainteresirane partnerje za sodelovanje. Presega okvir konkretnega usposabljanja in družbenopolitičnega ozadja ter konceptualno teorijo prevaja v konkretne nasvete in korake.

Nujnost ukrepanja

Zakaj bi morali ukrepati?

Usodno bi bilo, če bi se ustvaril vtis, da ni potrebe po resničnem posredovanju, temveč da je dovolj le poskušati doseči sporazum na sprejemljiv način. To bi bilo napačno iz več razlogov. Osnovno pravilo je: če molčimo, se šteje, da se strinjamo. To lahko spodbuja situacijo, v kateri se ekstremistični diskurz okrepi, saj je po naravi glasen in čustven. V javnih situacijah so prisotni tudi opazovalci, neodločeni poslušalci. Ti so dejanski naslovniki, ki jih je najverjetneje mogoče prepričati ali odvrniti od strinjanja z lažnimi izjavami. Pozorno bodo opazovali, kako se odzivamo na protidemokratske slogane. Posredovanje jasno pokaže, da »zračna suverenost«, na primer na blagajnah supermarketov, v tramvajih, vlakovnih kupejih, ob vrtnih ograjah, v menzah, na družinskih praznovanjih in med prijatelji, ne sme biti prepuščena tistim, ki brez zadržkov razglašajo svoje slogane. Pomembno je, da se zavzamemo za demokracijo in civilizirano civilno družbo, zlasti v času, ko ju ogrožajo izključevalno mišljenje, stranke, ekstremistične skupine in širjenje njihovih stališč. Pogovor ni končan, ko se formalno zaključi.

Kar je bilo izrečeno, še naprej učinkuje, lahko se po določenem času ponovno pretehta in poveže z izkušnjami, ki so se medtem zgodile. Takrat lahko razvije svoj učinek. Protidemokratski slogani se ne izražajo le z besedami. Prehod od besed k dejanjem je nemoten. Tisti, ki so verbalno ponižani, lahko postanejo žrtve nasilnih napadov. Tisti, ki posredujejo ob izjavah, ščitijo ogrožene in preganjane.

Kaj lahko storimo?

Kljub temu spoznanju mnogi, ki se soočajo z antidemokratskimi slogani, reagirajo z razočaranjem ali celo resignacijo. Ali ne bi bilo bolje, da se takšnim pogovorom izognemo? Saj tako ali tako nimamo nobene možnosti, le razburimo se in tvegamo, da težava eskalira. Odvisno je od našega odnosa in strategije. Seveda je odvisno tudi od stopnje tveganja, ki je prisotna v družbi, v kateri živimo: »Stopnja tveganja posameznika je odvisna od stopnje avtokratije, v kateri živi, ter od osebnih in kolektivnih dejavnikov. Ti dejavniki vključujejo državljanstvo (vizumski status), ranljivost družinskih članov, spol, raso, etnično pripadnost, delovno dobo in druge lastnosti, ki posameznika naredijo bolj ali manj ranljivega za samovoljno ravnanje. Na primer: starejši belec, ki je državljan, je manj ogrožen kot ženska barve kože z začasnim vizumom. To velja celo v delujočih demokracijah, še toliko bolj pa v avtokratskih režimih.« (Lewandowsky et al. 2025, 12).

Tukaj je nekaj splošnih namigov, ki bodo podrobneje razloženi v praktičnem delu z usposabljanjem in splošno oceno tveganja:

Prezemimo pobudo

Izkušnje kažejo, da tisti, ki izgovarjajo slogane, hitro preidejo v ofenzivo. Zato morajo tisti, ki se ne strinjajo, prevzeti pobudo in voditi razpravo. Svoje stališče je treba utemeljiti s sklicevanjem na človekove pravice, temeljne zakone, humanitarna načela krščanstva ali drugih religij, filozofsko etiko, politična prepričanja ali podobno. S tem pokažemo, katere vrednote zastopamo in branimo. To nam zagotavlja trdno podlago za lastne argumente.

Določimo pravila pogovora

Če postane preglasno in se vse pomeša – kar se v takih situacijah pogosto zgodi –, je pomembno določiti pravila in zahtevati, da se jih upošteva, na primer: vztrajati, da drug drugemu pustimo dokončati misel. Slogani za redne obiskovalce niso namenjeni resničnim pogovorom. Da bi omogočili vsaj osnovno izmenjavo mnenj, moramo vztrajati, da drug drugemu prisluhnemo.

Ena tema naenkrat

Ne preskakujmo med različnimi slogani. Protagonisti sloganov pogosto prehajajo z ene teme na drugo in en slogan za drugim uporabljajo kot modne besede. To je treba po možnosti preprečiti. Če želimo posredovati, vztrajajmo pri eni temi.

Bodimo pozorni na neodločene

Pogovor je redko tako strukturiran, da bi obstajali le dve strani: odločni zagovorniki in jasno prepoznavni nasprotniki. Med njima so običajno še drugi: ravnodušni, čakajoči, neodločeni, oklevajoči in odlaševalci. Prav ti – in ne trdno jedro tistih, ki le izgovarjajo svoje slogane – so pravi naslovniki razprave. Ti so najpomembnejši: še vedno so odprti in dostopni, še vedno jih je mogoče navdušiti z odločnostjo, s katero se izražajo nasprotja sloganom, in prepričati z argumenti.

Zastavimo konkretno vprašanje

Tisti, ki brez zadržkov razglašajo slogane, se prepuščajo splošnostim. Zato jih je treba prositi, naj konkretno pojasnijo, kaj mislijo, torej z vprašanji: »Kaj točno to pomeni?«, »Katere ljudi imaš v mislih?«, »Kakšne primere lahko navedeš?«

Razrešimo splošni »oni«, vendar ne poučujmo in ne moralizirajmo

»Tujci«, »Judje«, »geji«, »politiki« ... Za splošne slogane rednih gostov je značilno, da ljudi zelo grobo razvrščajo. Zato moramo vprašati, kdo točno je mišljen: na primer, ali »tujci« vključujejo tudi italijanskega gostilničarja, turškega zelenjavarja, špansko sošolko vaše hčere, avstrijskega, danskega ali nizozemskega soseda, iranskega inženirja, maroškega dostavljavca paketov, indijskega IT-strokovnjaka, japonskega menedžerja, sirskega strokovnjaka? Tisti, ki poučujejo, izzovejo odpor. Kdo rad prostovoljno sprejema poučevanje? Poučevanje deluje arogantno, vsemogočno in vodi v osamitev. Tisti, ki moralizirajo, torej z ogorčenjem dvigajo kazalec, želijo pokazati svoje globlje, torej boljše znanje. To ni dobro sprejeto.

Obravnavajmo čustva

Agresija je izraz čustev; veliko pove o življenjski situaciji in potrebah osebe, ki izreka jedrnate pripombe in nepremišljene slogane. Morda ostrost izjave razkriva strah, občutek ogroženosti ali krivico. Kljub temu je miza rednih gostov izredno neprimerno mesto za poskuse terapije. Na primer, kdor postane oseben in z izrazito nežnim glasom vpraša: »Česa se bojiš?« ali »Kakšen problem imaš z ...?«, je že izgubil. Konec koncev, kdo si želi, da mu nekdo neprošen pogleda v dušo in mu celo diagnosticira psihološki problem? Poleg tega bi bil to napačen pristop: rasizem je preprosto nečloveški in nikakor ni opravičljiva izjava, četudi je simptom strukturnih pomanjkljivosti. Taka čustva pa je vsekakor treba vzeti resno. Morda bo nekoliko drugačno vprašanje »Zakaj si tako razburjen?« odprlo povsem novo perspektivo.

Gradimo mostove, vendar postavimo meje

Za mnogimi slogani se skriva subjektivno doživeta resnica. Namesto da gradimo zidove, je v takih primerih smiselno graditi mostove. Rešitev bi bila: »Tudi ti imaš prav, ampak poglej ...« To ustvari odnos z drugo osebo in prekine trdno soočenje. Tudi pri gradnji mostov je treba postaviti meje. Kompromis ni mogoč, ko gre za odkrito preziranje človeštva, odkritega ekstremizma ali čistega rasizma. Takrat je treba pogovor čim prej končati, kar pomeni: vstanimo in odidimo.

Spremenimo perspektivo

Zakaj je toliko obrambne drža do tistih, ki so drugačni, živijo drugače, izgledajo drugače, imajo drugačen izvor ali vero? Ali je morda vključena tudi zavist? To domnevo lahko obravnavamo, vendar v »mi« obliki (ker je cilj graditi mostove): »Morda smo samo ljubosumni na njihov način življenja in njihov odnos do življenja?« Lahko pa opozorimo na drug scenarij: »Kaj če bi morali sami prositi za azil?«

Ostanimo pristni

Prepričljivost, odločnost, jasnost, neposrednost in avtentičnost so impresivne, zlasti za tiste, ki imajo težave z avtoriteto (kar se pogosto skriva za jedrnimi slogani). Tisti, ki imajo to moč, lahko naredijo vtis nanje.

Uporabimo humor in ironijo

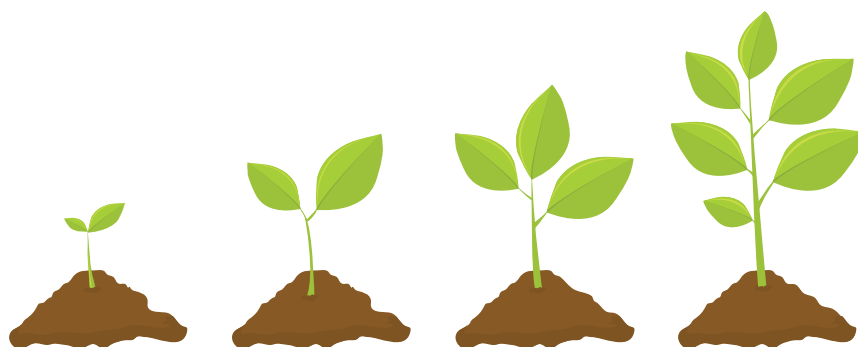
Ironija razkriva absurdnosti, pojasnjuje protislovja in lajša napetost. Primer: »Vsak prejemnik socialne pomoči ima psa in mobilni telefon.« – Možni odgovor 1: »Naj ustrelj svojega psa?«; možni odgovor 2: »To je super – kdaj greš na socialno?« Drugi primer: »Ponovno potrebujemo nacionalno zavest.« – Odgovor: »Vsako jutro razobešate zastave v svojem vrtu?« Naslednji dialog spominja na dadaizem: »Nemčija Nemcem.« – Odgovor: »In pizza pici.« Vendar je potrebna previdnost: tu ne gre za cinizem, ki boli in poslabša situacijo.

Zmanjšajmo zahteve

Zavedati se je treba, da so stališča, ki vodijo do sloganov, del življenjske zgodbe. Ti posamezniki so si skozi leta pridobili izkrivljene predstave. Soočanje z nasprotnim stališčem na začetku pogosto ne spremeni veliko. Pogosto velja: »Kar se verjame brez argumentov, ni mogoče ovreči z argumenti.« Ta stavek ima verjetno jedro resnice. Temelji na spoznanju, da slogani izhajajo tudi iz določenih psihosocialnih pogojev in dejavnikov. Tisti, ki jim nasprotujejo, zanje niso odgovorni.

Upoštevajmo dolgoročni učinek

Pogovor ni končan, ko se srečanje formalno konča. Kar je bilo rečeno, ima trajen učinek, še posebej če je – glej zgoraj – nasprotnik prepričal z avtentičnostjo. Zaradi različnih razlogov (na primer strah pred izgubo ugleda ali prestiža) med pogovorom pogosto ni popuščanja. Vendar se lahko slišane besede tedne ali mesece kasneje povežejo z izkušnjami, pridobljenimi v tem času, in na koncu učinkujejo.

Deset tez o aktivnem državljanstvu

Krepitev evropskih vrednot pomeni priznavanje demokracije kot oblike življenja, v kateri prevzemamo odgovornost. Na koncu se vse zreducira na vprašanje, kaj pomeni biti aktiven državljan, ki prispeva k skupnemu dobremu Evrope. Aktiven državljan razume svojo odgovornost za sodelovanje v tekočem projektu demokracije; to držo živi v svoji družini, soseski in skupnosti ter navdihuje druge k ustvarjalnemu sodelovanju. Naslednjih deset točk lahko razumemo kot smernice za sprejetje odnosa aktivnega državljana in za »pogum za ukrepanje« (Hufer 2024) v celovitem smislu.

1. Biti aktiven državljan je več kot le udeležba na volitvah

Demokracija ne temelji le na institucijah, ampak sega do vsakega izmed nas osebno. Ne mislimo le na »veliko politiko« ali je ne krivimo za to, kar v naši okolici ne deluje. Kadar se v družinah, na delovnem mestu ali v soseski sprejemajo odločitve, je od nas odvisno, da prispevamo k nadaljnjemu razvoju naše družbe. Naša strast, navdih in državljanske vrednote bodo odločili, kako bomo lahko mirno živeli skupaj. Dober primer demokracije se pogosto oblikuje v soseskah, kjer ljudje neposredno in čustveno doživljajo, kako lahko družbeno sodelovanje in medsebojna odgovornost močno vplivata na oblikovanje prihodnosti.

2. Biti aktiven državljan je povezano z odgovornostjo in raznolikostjo kot obliko življenja

Demokracija ni preprosta tehnika, ki bi jo bilo treba le upoštevati. Ne obstaja absolutna usmeritev za »prav« ali »narobe«. Demokracija pomeni opustiti idejo, da bo za vse odgovorna centralizirana oblast. Pomeni biti pogumen in izkoristiti svojo svobodo, da se odzoveš na pomembna vprašanja. Ta odgovornost vključuje tudi previdnost, da ne poskušaš z lastnimi idejami prevladati nad drugimi. Demokracija potrebuje moč – vendar ne moč nad drugimi, temveč moč z drugimi. Druge ne smemo videti kot sovražnike, temveč kot tiste, ki lahko kritično postavljajo pod vprašaj naše ideje in prispevajo k boljšim rešitvam. To pomeni, da moramo v osebnem življenju čim bolj sprejemati raznolikost.

3. Biti aktiven državljan pomeni ustvarjalnost v mirnem sobivanju

Demokracija ni le alternativna smer; ne more se zanašati le na dobre primere drugod. Ima ustvarjalno komponento in potrebuje raznoliko sodelovanje vseh, kar vključuje sprejemanje konfliktov in potrebo po spoštljivih odločitvah. Sodelovanje je mogoče v uradnih državnih institucijah, lokalnih odborih, raznoliki civilni družbi in spontanih oblikah državljanskega delovanja. V vsakem primeru lahko aktiviramo svoj potencial, da razširimo meje danega in povabimo druge k izboljšanju skupnega življenja za vse.

4. Biti aktiven državljan pomeni biti radoveden

Dobro je biti strokovnjak na svojem področju. Za demokracijo pa je še bolj dragoceno, če smo odprti za perspektive drugih. To nam daje priložnost, da razumemo vrednostne sisteme in usmeritve drugih v skupnem svetu. Poglejmo onkraj stališč, argumentov in dejstev ter poskusimo razumeti upanja, želje in strahove tistih, ki so popolnoma drugačni od nas. Cenjenje lastnega potenciala in potenciala drugih je pomemben vir navdiha za ustvarjalno delovanje.

5. Biti aktiven državljan pomeni biti pripravljen na razpravo

Demokracijo spodbuja sprejemanje razprave – med vlado in opozicijo, med civilno družbo in državo, med različnimi interesnimi skupinami, med nami in našimi nasprotniki. Odprta razprava preprečuje radikalizacijo in ekstremistične »resnice«. Lastne vrednote lahko uresničujemo le na podlagi okvira človekovih pravic, ki so zagotovljene vsem. V tem okviru moramo vedno najti ravnovesje med svojimi stališči in aktivno ohranjati prostor za stališča drugih. Hkrati pa biti pripravljen na razpravo pomeni tudi varovati meje, ko skrajneži želijo uničiti odprt dialog in sprejeti nasilna sredstva za uveljavljanje svojih interesov.

6. Biti aktiven državljan pomeni sprejeti dileme

Demokracija ni linearna preobrazba temeljnih pravic nacionalne ustave. V ustavi s temeljnimi pravicami obstajajo dileme med vrednotami, kot so individualizem in varnost, svoboda govora in zaščita dostojanstva, enakost in različnost. Sprejemanje teh dilem prispeva k razumevanju demokracije kot nenehnega procesa uravnavanja nasprotujočih si vrednot v različnih situacijah. Sprejeti moramo, da ni mogoče vsake od njih popolnoma uresničiti; naša odgovornost je, da poiščemo, kaj je v danem trenutku koristno in kaj manj koristno.

7. Biti aktiven državljan pomeni produktivno uporabljati moč

Moč se pogosto obravnava kot negativna kategorija, zlasti v civilni družbi in skupnostnih projektih. To je problematično, saj takšen odnos prispeva k razvoju nevidnih struktur diskriminacije in privilegijev. Privilegirane večine nato »naravno« uporabljajo svojo moč nad drugimi. Bodimo zavestni moči in jo izrecno izpostavimo, kadar pomeni nadvlado nad drugimi (predvsem manjšinami). Moč uporabljajmo produktivno, da skupaj z drugimi dosežemo cilje, in združimo moči na pregleden in odprt način.

8. Biti aktiven državljan pomeni ceniti napake

Tako v znanosti kot v tehnologiji je strpnost do napak pomembna za iskanje ravnovesja med popolnostjo in nepopolnostjo. Pogosto se politične odločitve kritizirajo, ker ne izpolnjujejo prvotnih idej in vizij. To vodi do frustracije, poslabšanja politične kulture ter razočaranja nad političnimi procesi v demokraciji. Participativna demokracija je mogoča le na podlagi sprejemanja odločitev, ki vsebujejo napake in so lahko vir nadaljnjih izboljšav. Sprejemajmo svoje napake in napake drugih kot poskuse skupnega oblikovanja prihodnosti.

9. Biti aktiven državljan pomeni biti pripravljen na dolgotrajne procese

Pogosto si želimo hitro spremeniti stvari, da bi takoj izpolnili interese vseh. Zavedajmo se, da je demokracija težak, dolgotrajen in neskončen proces, v katerega so vključeni zgodovinski okvirni pogoji, mednarodni konflikti, nasprotujoče si skupine ter razlike v lastništvu in bogastvu. Potrebno je odprto oko za omejitve tega, kar je mogoče storiti tukaj in zdaj. Bodimo pripravljeni, da se umaknemo od takojšnjega uspeha in hitre uresničitve dobrih idej ter poiščemo, kaj je mogoče doseči z močjo in energijo, ki ju imamo v svojem okolju.

10. Biti aktiven državljan pomeni osredotočiti se na trajnostno kulturo demokracije

Politične odločitve niso le tehnična sredstva za zagotavljanje storitev državljanom, ampak so del državljanske kulture, ki kaže, katere vrednote so pomembne za družbo in katere ne pridejo do izraza. »Družbeno klimo« in javno mnenje moramo upoštevati kot pomemben kazalnik demokracije kot trajnostnega projekta ter prispevati k trajnosti v ekološkem, gospodarskem in družbenem smislu.

Ta celostni pristop nam pomaga razumeti, da je kultura v širšem smislu lepilo za delovanje družbe. Aktivni državljanji morajo ohranjati in braniti dragocene vrednote mirnega sobivanja. Bodimo pozorni na celostni pogled, ki združuje in vključuje potrebe ekologije, ekonomije in človeškega dostojanstva.

Peto poglavje

Ozadje protidemokratskih sloganov

Pristop prof. dr. Klaus-Petra Huferja

Prof. dr. Klaus-Peter Hufer opredeljuje protidemokratske slogane (Stammtischparolen) kot pretirane, rasistične, populistične, diskriminatorne in seksistične izjave, ki temeljijo na polresnicah in širijo negativne predsodke. Ti slogani kategorizirajo skupine ljudi, delijo svet na »njih« in »nas« ter ponujajo preproste odgovore na zapletena družbena vprašanja. Pogosti primeri krivijo tujce, begunce, Jude, muslimane, EU, politike za probleme v družbi. Antidemokratski slogani širijo rasizem, diskriminacijo, ksenofobijo in avtoritarne poglede. Primeri krivijo tujce, manjšine ali politike za družbene probleme.

Hufer trdi, da so slogani na mizah sicer preprosti, vendar jih je težko spontano ovreči, saj imajo dvojno funkcijo – so agresivni in hkrati vir samopotrditve za tiste, ki jih izražajo. Poleg tega je logična argumentacija pogosto neučinkovita, saj slogani niso utemeljeni z razumom, ampak s temeljnimi vrednostnimi sodbami, prepričanji in načeli. Kljub temu Hufer podaja priporočila za nasprotovanje sloganom, ki jih imenuje »argumentacijske tehnike«.

Osnovna argumentacijska tehnika Klaus-Petra Huferja vključuje izogibanje eskalaciji, zastavljanje prodornih vprašanj, nagovarjanje čustev in preusmerjanje pogovora, da bi prepričali neodločene opazovalce. Te vključujejo izogibanje vpletenosti v sloganske debate, prevzemanje pobude v razpravi, vzpostavljanje pravil za dialog, zastavljanje konkretnih vprašanj za pridobivanje podrobnosti, vztrajanje, da poslušalci resnično

poslušajo, pozicioniranje na podlagi etike/vrednot, razkrivanje protislovij v sloganeh, uporaba sokratskega vprašanja, naslavljanje čustev za slogani in ponovna osredotočitev na neodločene opazovalce, ki jih lahko prepričajo močni protiargumenti. Cilj ni le zmagati v prepiru, ampak pokazati trdno, a razumevajoče demokratično držo. Ključnega pomena je verbalno razoroževanje, saj lahko slogani za mizo vodijo do fizičnega nasilja. Cilj je izraziti svoje mnenje na primeren, a odkrit način, da se pokaže, da demokracija še vedno dopušča drugačna mnenja.

Klaus-Peter Hufer je kot praktik in vodja oddelka v občinskem centru za izobraževanje odraslih leta 2000 razvil, uvedel in nenehno izboljševal svoj program. Njegov program »Argumentationstraining gegen Stammtischparolen« (Trening argumentiranja proti sloganom za redne obiskovalce) je najbolj znan program državljske vzgoje v Nemčiji. Danes je še vedno trener in predavatelj po vsej Nemčiji, kjer organizira približno dve prireditvi na teden. Usposobil je tudi druge trenerje, ki prav tako uporabljajo ta program. Različne univerze v Nemčiji (zlasti v Essenu/Duisburgu, Kölnu in Augsburgu) sodelujejo pri programu usposabljanja, razvile so merila kakovosti in izboljšave ter izvedle študije. Povpraševanje se je močno povečalo, zlasti zaradi političnih dogodkov in večkratnih kriz po letu 2015.

Kaj je usposabljanje za argumentiranje proti sloganom rednih gostov? Klaus-Peter Hufer ga opisuje takole: »Usposabljanje za argumentiranje proti sloganom rednih gostov je poseben primer usposabljanja za argumentiranje, saj vključuje obravnavanje konfliktnih srečanj, ki so politično eksplozivna. V tem usposabljanju za argumentiranje poteka politično izobraževanje, ki ga sprožijo in razvijejo vsi skupaj.

Učijo se in vadijo tudi retorične veščine, vendar ne gre le za prazno retorično usposabljanje. Prav tako se krepi samozavest udeležencev, vendar ne gre za individualiziran seminar za samozavedanje.« (Hufer 2022). Cilj usposabljanja je naučiti se tehnike za odzivanje na provokativne, rasistične in nedemokratske slogane v konkretnih situacijah osebnih srečanj in konfrontacij. V vlogah se vadijo različne tehnike, kot so protivprašanja ali ironija. Obravnavajo se na primer tipična stališča zagovornikov teorij zarote, odkritega ali prikrita rasizma in antisemitizma, mizoginije ali protievropskih predsodkov. Stališča so lahko glasna, provokativna, žaljiva, nezakonita in očitna – pa tudi prikrita in celo nezavedna. Spekter sega od izjav, kot je »Vse politike bi bilo treba zapreti v plinske komore«, do precej neopaznih sloganov in šal, kot je »Ženske ne znajo parkirati«. Tečajji zato udeležence naučijo, kako takšne protidemokratske izjave sploh prepoznati, identificirati vrednote, na katerih temeljijo, in zbrati pogum, da jim z argumenti nasprotujejo. Nazadnje morajo udeleženci kritično pregledati tudi svoje lastno stališče, da se izognejo sumu arogance. Usposabljanje je namenjeno predvsem tistim, ki so že politično aktivni ali so pripravljene postati. Njegov namen ni spremeniti uporabnike sloganov ali motivirati neinteresirano skupino ljudi. Zato usposabljanje najpogosteje naročajo klubi, združenja, izobraževalne ustanove za izvenšolsko izobraževanje, nevladne organizacije in politične stranke, cerkve, skupine in podobne organizacije civilne družbe. Delavnice se na primer organizirajo za določene skupine migrantov, sindikalne organizacije ali katoliške župnije. Glavne ciljne skupine so mladi, starejši od 16 let, in odrasli.

Ta priročnik za usposabljanje razširja Huferjev pristop, da se vrednote, dileme demokracije, kritična samorefleksija in nova spoznanja iz psihologije in politične teorije močneje vključijo v program; želi pripraviti na nadaljevanje dialoga v situaciji, ko se v nekaterih državah več kot 30 % prebivalstva nagiba k populizmu in/ali ekstremizmu, kot so nedavne ankete in volitve večkrat pokazale: pristop razširja tudi z dodajanjem evropske dimenzije, ki omogoča vpogled v razmere v številnih evropskih državah.

Uvidi evropskih partnerjev

Poobnosti in razlike v Evropi

Analiza je pokazala, da se soočamo s skupnimi globalnimi izzivi in družbenimi razvoji v Evropi, ki vodijo v težnje po populizmu in ekstremizmu. Psihološka ozadja ter ogroženost temeljnih človeških potreb so skupni vsem. Grožnja demokraciji je mogoče zaznati v številnih državah. Hkrati so pojavi protidemokratskih sloganov, njihove teme in referenčni okviri zelo različni.

Vsaka partnerska država v projektu (Nemčija, Madžarska, Italija, Slovenija, Turčija) je te razmere analizirala v skladu s svojim nacionalnim kontekstom.

Nemčija

Raziskava je pokazala, kateri slogani in trditve v Nemčiji dosegajo visoko ali zelo visoko stopnjo soglasja:

1. **»Če si nekje nov, bi se moral najprej sprijazniti z manj.«:** 65,3 %
 2. **»Večina dolgotrajno brezposelnih se v resnici ne zanima za iskanje zaposlitve.«:** 50,6 % **»Večina prosilcev za azil v svoji domovini ni preganjana.«:** 44,2 %
 3. **»V Nemčiji živi preveč tujcev.«:** 35,0 %
 4. **»Zaradi številnih muslimanov tukaj se včasih počutim kot tujec v lastni državi.«:** 34,9 %
 5. **»Odbija me, ko se homoseksualci poljubljajo v javnosti.«:** 14,8 %
 6. **»Ženske bi se morale ponovno bolj osredotočiti na vlogo žene in matere.«:** 12,1 %
 7. **»Večina brezdomcev se izogiba delu.«:** 11,7 %
 8. **»Belci so upravičeno vodilni v svetu.«:** 10,6 %
 9. **»Judje imajo v Nemčiji prevelik vpliv.«:** 8,1 %
- (Zick idr. 2018, str. 70 in dalje)

Poleg tega je mogoče iz različnih virov (zlasti analiz publikacij, izjav, volilnih programov ter pripadajočih študij in raziskav) prepoznati tudi druge tematske poudarke. Posebej pogosto se pojavljajo teme migracij, deportacij, islama, političnih akterjev, medijev in svobode tiska, nacionalnosti, tradicije, varstva podnebja, verodostojnosti znanosti ter spola.

Opazno je, da imajo levičarske pozicije trenutno v nacionalnem diskurzu v Nemčiji precej podrejeno vlogo. Z vstopom desno-populistične stranke Alternative für Deutschland (AfD) v parlamente od leta 2013 ter z izvolitvijo Donalda Trumpa za predsednika ZDA leta 2016 so zlasti desno-populistične izjave močno prisotne v javnem diskurzu (med drugim Hufer 2018; Decker 2024).

Od takrat so številni akademiki, varuhi ustavnega reda in politiki iz levih, liberalnih ter konservativnih strank večkrat poudarili, da največja grožnja demokraciji trenutno prihaja z »desnice«.

Madžarska

Naslednji trije protidemokratski slogani so značilni za populistične težnje na Madžarskem.

1. »Egy vérből valók vagyunk« („Iz iste krvi smo“)

Slogan »Iz iste krvi smo« izhaja iz pesmi Nélküled („Brez tebe“) madžarske skupine Ismerős Arcok. Pesem se pogosto predvaja ob državnih praznikih, športnih dogodkih in drugih skupnostnih priložnostih, zato je tesno povezana s skupnimi družbenimi izkušnjami. Občasno je bila uporabljena tudi v političnem diskurzu, kar je dodatno povečalo njeno prepoznavnost. Politiki pogosto citirajo besedilo pesmi in pri tem poudarjajo pomen nacionalne enotnosti.

Besedilo pesmi močno izraža identiteto Madžarov in čezmejno solidarnost. Tako Madžari, ki živijo na Madžarskem, kot tisti v diaspori ter Madžari, ki živijo v sosednjih državah – in so bili zaradi mirovne pogodbe iz Trianona leta 1920 prisiljeni živeti zunaj madžarskih meja – v pesmi in njenem sloganu prepoznavajo skupno zgodovinsko in kulturno dediščino ter občutek pripadnosti.

Pomembno je tudi poudariti, da imajo Madžari, ki od leta 2010 živijo zunaj meja Madžarske, možnost pridobiti madžarsko državljanstvo in volilno pravico. Krepitev čezmejne nacionalne identitete in povezanosti je lahko pomembna podlaga za gradnjo demokratične družbe.

2. »NER lovag« („NER vitez“)

Po besedah predsednika vlade Viktorja Orbána in njegove druge vlade je bila na parlamentarnih volitvah leta 2010 sklenjena nova družbena pogodba, s katero so se odločili vzpostaviti nov sistem. Ta sistem se imenuje Sistem nacionalnega sodelovanja (NER – National Cooperation System).

Izraz »NER vitez« običajno uporabljajo državljani z opozicijskimi stališči za označevanje provladnih volivcev. Pogosto politične nasprotnike prikazuje kot skorumpirane, slepo vdane oblastem ali podkupljene posameznike. To se dojema kot osebni napad, spodkopava demokratično politično kulturo in prispeva k polarizaciji družbe. Takšno razmišljanje omejuje politično in demokratično razpravo. V demokratični politični kulturi bi morala razprava s političnimi nasprotniki temeljiti na argumentih, osebni napadi in zaničevalni izrazi pa bi se morali izogibati. Izraz »NER vitez« tem pričakovanjem žal ne ustreza.

3. »Hazaáruló dollárbaloldali« („Izdajalska dolarjeva levica“)

Izraz »dolarjeva levica« celoten politični tok in njegove podpornike označuje z eno samo negativno lastnostjo – tujim, predvsem ameriškim financiranjem. Pogosto politične nasprotnike predstavlja kot skorumpirane posameznike, odvisne od tujih interesov, kar pomeni osebni napad in spodkopava demokratično politično kulturo.

Izraz »dolarjeva levica« ustvarja vtis, da obstaja le ena pravilna politična ideologija, vse druge pa naj bi bile pod tujim vplivom. Takšno razmišljanje omejuje politično in demokratično razpravo. Izraz se uporablja za delegitimizacijo političnih nasprotnikov in preprečevanje njihovega sodelovanja v političnem življenju.

Italija

Populizem je ključna značilnost nekaterih političnih strank. Pri oblikovanju seznama aktualnih populističnih in protidemokratskih sloganov smo se osredotočili na komunikacijo italijanskih političnih strank na družbenih omrežjih, zlasti desnih strank. Prav te v italijanskem političnem prostoru najpogosteje uporabljajo takšno argumentacijo za širjenje volilne podpore (Napoletano 2023). Na to opozarjajo tudi raziskovalci in analitiki, med njimi Amnesty International s svojim Barometrom sovraštva (Hate Barometer) (Amnesty International Italia 2018).

Populistični slogani se lahko hitro spreminjajo. V zadnjih letih so v Italiji nekateri izginili iz javne razprave zaradi konca pandemije COVID-19, ki je odpravila eno ključnih tem (upravljanje pandemije). Ko se je izredno stanje umirilo, so se nekateri populistični in protidemokratski slogani iz prejšnjih let ponovno pojavili zaradi znova zaostrenih konfliktnih situacij (migracije, protirimski diskurzi, družina, islamofobija) (Cataldi 2024), drugi pa so spremenili vsebino (npr. evropski podnebni ukrepi).

Migracije in rasizem

»Migracije iz Afrike so invazija, katere namen je velika zamenjava belih ljudi s črnimi in rjavimi. Italijanska identiteta je ogrožena.«

Glede na geografski položaj Italije so bile migracije prek Sredozemlja vedno zelo obsežne, migranti iz revnejših držav (tudi z Balkana v devetdesetih letih) pa so bili v populističnem diskurzu pogosto označeni kot vsiljivci, ki predstavljajo resno grožnjo notranji varnosti, zlasti zaradi neustreznosti sistema sprejema in nastanitve (Action Aid in Openpolis 2024).

V zadnjih desetletjih so migracije iz afriških in muslimanskih držav pogosto predstavljene kot poskus zamenjave belih »pravih kristjanov in Italijanov« s črnimi ali rjavimi ljudmi. Tudi italijanska predsednica vlade Giorgia Meloni verjame v to teorijo (Vohra 2023).

Evropski podnebni ukrepi

»Zelene politike in ideologije so nore in neuporabne, Evropa je proti »resničnim ljudem in delavcem«.«

Ker so podnebne spremembe postale neizpodbitno dejstvo, ljudje trpijo ne le zaradi njihovih posledic, temveč tudi zaradi prilagoditvenih ukrepov, ki jih dojemajo kot nelogično breme. Spremembe so zahtevne, terjajo čas in politike, ki so sposobne obravnavati kompleksnost ter številne pomanjkljivosti globalnega gospodarskega sistema. Strah in negotovost vodita mnoge k temu, da trajnost razumejo kot nadležen diktat, Evropo pa kot sovražnika običajnih ljudi zaradi njene zavezanosti podnebnim ukrepom (Cotugno 2024).

Spolna usmerjenost in družina

»Obstaja samo ena družina – tista z materjo in očetom. Kvir osebe ne morejo vzgajati otrok niti ustvariti družine. Predstavljajo grožnjo tradicionalnim družinam.«

Nedavne raziskave kažejo, da večina Italijanov meni, da je družina skupnost dveh ljudi, ne glede na njun spol. Kljub temu je delež tistih, ki tega ne sprejemajo, še vedno pomemben (37 %) (IPSOS in Area Studi Legacoop 2023), kar preprečuje, da bi bile kvir osebe obravnavane kot enakovredne. Desne politične stranke to prepričanje močno podpirajo (Amnesty International Italia 2018).

Islamofobija

»Muslimani so grožnja varnosti. Želijo nam vsiliti svoja prepričanja, odstraniti naše krščanske simbole, nas vse spreobrniti v muslimane in ukiniti pravice žensk.«

To je eden izmed pogosto uporabljenih sloganov italijanskih desnih strank, povezanih z islamom. Pojavlja se vsakič, ko deli italijanske družbe (izobraževalne ustanove, župani, občine, nevladne organizacije ipd.) prepoznajo in naslovijo potrebe muslimanov, na primer z gradnjo mošej ali sodelovanjem pri verskih praznovanjih. Nedavno se je ta slogan znova pojavil ob odločitvi ene šole, da zapre vrata ob koncu ramazana (Il Post 2024).

Protiromska diskriminacija

»Romi niso Italijani. So kriminalci in tatovi; njim damo vse, kar potrebujejo, medtem ko so Italijani v stiski zapostavljeni.«

V Italiji živi približno 15.000 Romov – mnogi med njimi v romskih naseljih (UNAR 2024) – od tega jih je šest od deset italijanskih državljanov (Associazione 21 Luglio 2023). Anticiganizem je v Italiji že dolgo zelo močan in se »stalno in nekritično reproducira ne le v splošnem javnem diskurzu in medijih, temveč tudi v političnih in institucionalnih razpravah in praksah« (Pontranfolfo 2020). Pomanjkanje razumevanja anticiganizma kot diskriminatornega diskurza otežuje zoperstavljanje diskriminaciji Romov ter prispeva k njihovi nadaljnji izolaciji od preostale italijanske družbe.

Pri izboru naših »sloganov« smo se oprli na magistrsko nalogo, ki je analizirala jezik in vsebino sovražnih komentarjev na spletnih platformah ter ponudila dober pregled osrednjih tem. V nadaljevanju navajamo nekaj primerov:

1. »Brezposelni posamezniki družbi ne prispevajo nič koristnega. Mnogi ljudje delajo, da preživijo, brezposelnim pa tega ni treba.«
2. »Islam širi sovraštvo. Muslimani so teroristi in odgovorni za porast kriminala. Pripadniki islama nam vzbuja občutke strahu in negotovosti.«
3. »Treba je ukrepati proti priseljencem. Priseljenci predstavljajo nevarnost za domače prebivalstvo.«
4. »Predstavniki skupnosti LGBTQ+ nimajo pravice postavljati zahtev za svoje pravice. Skupnost LGBTQ+ zlorablja javna sredstva za lastne namene.«

Pomembno je poudariti, da so zgoraj navedene izjave prilagojene v nevtralen in formalen jezik, pri čemer sta temeljno sporočilo in vsebina izjav ostala nespremenjena. V izvorni obliki te izjave pogosto vsebujejo žaljiv jezik, zmerljivke ter različne slengovske in narečne izraze.

S »prevajanjem« teh izjav v bolj nevtralne izraze želimo ohraniti njihov bistveni pomen, ne da bi uporabljali vulgarizme ali pogovorni jezik, ki pogosto zaznamujeta izvirne komentarje. Tak pristop pomaga ohraniti osredotočenost na vsebino izjav, ne na ton ali slog, v katerem so bile prvotno izražene.

Poleg že omenjenih je sovražni govor usmerjen tudi proti drugim družbenim skupinam z različnimi ozadji, kot so Romi, člani

nevladnih organizacij, pripadniki Katoliške cerkve, mladi, starejši in drugi. Pogostost teh pojavov je odvisna od tega, katera politična opcija (leva ali desna) je trenutno na oblasti, ter od prevladujočih družbenih okoliščin. Tako je bila na primer jeseni 2024 romska tematika posebej izpostavljena zaradi izrazitega porasta kaznivih dejanj, povezanih z romsko skupnostjo v določenem delu države, kar je bilo pripisano neuspešnim integracijskim prizadevanjem.

Večina sovražnega govora se pojavlja v spletnih objavah, kar odraža razširjenost stereotipov v javnem diskurzu.

V slovenskem jeziku se pogosto uporabljajo zaničevalni in slabšalni izrazi, zlasti za predstavnike manjšin ali političnih usmeritev oziroma svetovnih nazorov, ki se razlikujejo od pogledov govorcev. Nekateri specifični izrazi za te skupine ali posameznike so:

Janšist (povezava s pojmi »fašist«, »rasist«): pripadnik ali volivec Slovenske demokratske stranke (politične stranke v Sloveniji, ki se umešča na sredinsko-desni in konservativni politični spekter).

Komunajzer (izpeljanka iz besede komunist): pripadnik ali volivec levih političnih strank.

Katoliban (zloženka iz besed katolik in Taliban): slabšalni izraz za katoličana.

Peder: žaljiv izraz za geja, pogosto uporabljen z namenom poniževanja ali zaničevanja.

Cigani ali cigoti: slabšalna poimenovanja za Rome, pogosto povezana z negativnimi stereotipi.

Rdečkar: slabšalni izraz za osebo, povezano z levimi ideologijami, pogosto z namigom na komunistične simpatije.

Čefurji ali čefurčki: zaničevalen izraz za ljudi iz nekdanje Jugoslavije, zlasti iz Bosne in Hercegovine, Kosova in Srbije.

Naslednji protidemokratski slogani imajo v Turčiji pomembno vlogo:

1.»Tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet.«

(»En narod, ena zastava, ena domovina, ena država.«)

To je slogan nacionalističnega gibanja v Turčiji, ki ga pogosto uporabljajo turški politiki in podporniki vlade. Slogan spodbuja enotno turško nacionalno identiteto in se uporablja za utemeljevanje politik, ki omejujejo pravice etničnih manjšin, ki se ne identificirajo s turško identiteto.

»En narod« se nanaša na idejo, da bi morali biti vsi Turki razumljeni kot del ene skupne nacije; »ena zastava« poudarja, da mora turška zastava predstavljati turški narod; »ena domovina« pomeni, da je ozemlje Republike Turčije skupna domovina vseh Turkov; »ena država« pa zagovarja poenotenje naroda okoli enotnosti turške republike. Gre za močan slogan, ki poudarja enotnost in solidarnost v turškem nacionalizmu ter namiguje na njeno nedeljivo celovitost. Slogan se pogosto uporablja tudi za zavračanje drugačnih mnenj v imenu nacionalne enotnosti.

2. »Çingene'den çoban olmaz, Yahudi'den pehlivan.«

(»Iz Cigana ne more biti pastir, iz Juda pa ne rokoborec.«)

To je rasističen turški pregovor, ki ponižuje Rome in Jude. Romom se pripisuje, da nimajo ustreznega miselnega stanja, telesnih lastnosti ali osebnostnih značilnosti za opravljanje pastirskega poklica. Judom pa se pripisuje, da nimajo lastnosti, potrebnih za rokoborstvo (pehlivan). Na globlji ravni ta pregovor odraža stereotipe, ki obstajajo v turški družbi:

Romi so pogosto predstavljeni kot nezanesljivi ljudje, ki se ne znajo prilagoditi stalnemu načinu življenja, zato naj ne bi bili primerni za odgovorne poklice, kot je pastirstvo. Jude pa se stereotipizira kot zvite in inteligentne, vendar telesno šibke in brez poguma, zaradi

česar naj ne bi bili primerni za poklice, ki zahtevajo telesno moč, kot je rokoborstvo.

Pregovor tako utrjuje stereotipe o določenih etničnih skupinah in jih označuje kot neprimerne za določene poklice.

3. »Elinin hamuruyla erkek işine karışma.«

(»Ne vmešavaj se v moška opravila, dokler imaš roke v testu.«)

To je turški idiom, ki ponižuje ženske, saj jih prikazuje kot manj sposobne in manj kompetentne v primerjavi z moškimi ter odraža patriarhalne spolne vloge v turški družbi.

»Roke v testu« se nanašajo na tradicionalno vlogo žensk, omejeno predvsem na domače okolje in opravila, kot je peka kruha. Izraz zaničuje ženske kot neprimerne in nesposobne za sodelovanje pri »moških delih« zunaj doma.

Izvira iz tradicionalne družbene ureditve v Turčiji, kjer je moški kot glava družine razumljen kot nadrejen, ženske pa so omejene na skrb za otroke, gospodinjska opravila in druge domače naloge. Idiom namiguje, da ženske nimajo sposobnosti ali kvalifikacij za vključevanje v moške zadeve ali poklicna področja, ki so razumljena kot zunaj njihovega dosega.

Ko ženske poskušajo spregovoriti o vprašanjih, ki veljajo za »moško domeno«, se ta idiom pogosto uporablja ponižujoče, da jih »postavi na njihovo mesto« in utrjuje stroge spolne delitve. Ločevanje zasebne sfere kot ženske in javne oziroma poklicne

sfere kot moške v tradicionalnih patriarhalnih normah pomeni, da je »vmešavanje v moška opravila« nesprijemljivo. Idiom ženske omejuje na vzgojo otrok in gospodinjska opravila ter jih odvrča od sodelovanja pri zadevah zunaj doma.

4. »Burası Türkiye!«

(»To je Turčija!«)

Gre za anonimni izraz, ki je splošno razširjen med prebivalci Turčije. Ta izraz je dvosmeren slogan, ki ima različne pomene glede na to, kdo ga izreče ter v kakšnem času in prostoru je izrečen. Na primer, kadar oseba s sekularnimi nazori to izreče osebi, ki nosi naglavno ruto, pomeni »Turčija je sekularna, demokratična republika«; kadar pa oseba z verskimi nazori to reče osebi, ki nosi minikrilo, pomeni »Turčija je verska, konservativna država«.

V obeh primerih gre za izraz, s katerim ena stran drugi sporoča, da je v manjšini, in vsiljuje zahtevo, da bi se vsi morali oblačiti v skladu z normami večine, s katero se govorec identificira.

Skupne značilnosti protidemokratskih sloganov

Kot je razvidno zgoraj, so protidemokratski slogani polarizirajoči in prenašajo negativne predsodke. Skupine ljudi so posplošene in razvrščene v kategorije; svet se deli na »slabe njih« in »dobre nas«. Zapletena vprašanja in izzivi individualiziranega in globaliziranega sveta so poenostavljeni v enostavne odgovore. Problemi, ki bi zahtevali diferencirane premisleke in rešitve, so skrčeni na udarna in posplošena sporočila. Niso premišljeni, temveč zgolj zatrjevani. Protidemokratski slogan deluje kot nadomestek za enoznačna ideološka, najpogosteje politična sporočila. Tarča pavšalnih žaljivk so podzastopane družbene družbene skupine.

Skupna značilnost skoraj vseh teh sloganov je tudi njihova »glasnost«: vsebujejo ostre zahteve, uporabljajo drastične izraze in pogosto niso reflektirani, temveč vključujejo jasen poziv k dejanjem. V tem smislu so izrazito čustveni – niso trezni argumenti ali izjave, temveč kažejo, da je v tistih, ki jih izrekajo, nekaj globoko vznemirjenega; nekaj je bilo doživeto kot subjektivno napačno ali krivično.

Na začetku to samo po sebi ni nujno slabo: čustva nas povezujejo s tem, kaj pomeni biti človek; pozivi k dejanjem konkretizirajo tisto, kar se zdi manjkajoče. V protidemokratičnih sloganih se tako srečujemo s človekom kot celoto. Državlјanska vzgoja je pogosto kritizirana, ker ne doseže teh razsežnosti »srca in rok« človeka. Delo s protidemokratičnimi slogani nas na nek način sili, da te razsežnosti vključimo.

Težava pa je, da so čustva v protidemokratičnih sloganih pogosto izražena kot izjemno negativni občutki, ki lahko postanejo ovira za vsak nadaljnji dialog na enakovredni ravni. Ker izvirajo iz (predstavlјene) izkušnje krivice, o njih ni mogoče razpravljati, saj bi to pomenilo zanikanje te izkušnje. Samopotrđitev, samouveljavlјanje in samopravičnost, ki so za tiste, ki slogan izrekajo, subjektivno zelo pomembni, bi bili s tem porušeni.

Priloga

Evropski partnerji

Akademie Klausenhof gGmbH (koordinator, Nemčija)

<https://www.akademie-klausenhof.de/>

Akademija Klausenhof je mednarodni izobraževalni in usposabljalni center za mlade in odrasle v Hamminkelu in Rhedeju. Ponuja programe (rehabilitacijsko usmerjenega) začetnega usposabljanja za invalide in dolgotrajno brezposelne odrasle, jezikovne tečaje, programe nadaljnjega usposabljanja, integracijske tečaje za mlade migrante, tečaje nemščine kot tujega jezika ter seminarje in delavnice s poudarkom na političnem izobraževanju, mladinskem delu, poklicnem usposabljanju in vodenju. Poleg tega izvaja mednarodne, evropske in regionalne projekte ter deluje lokalno, regionalno, nacionalno in mednarodno.

Akademija Klausenhof je priznani izvajalec mladinskega varstva (stacionarnega in ambulantnega). Vsak dan njene programe obišče približno 600 do 1000 ljudi, od tega približno polovica mladih in mladih odraslih. Akademija razpolaga s 600 internatskimi mesti in zaposluje okoli 350 sodelavcev. Deluje kot neprofitna družba z omejeno odgovornostjo (gGmbH) pod okriljem katoliške fundacije in je certificirana po standardu DIN EN ISO 9001:2015.

Katolikus Ifjúsági Alapítvány – Katoliška mladinska fundacija
(Madžarska)

<https://katolikusifjusagialapitvany.hu/>

Katoliška mladinska fundacija (CYF) je bila ustanovljena leta 1991 v Szegedu z namenom podpore izobraževanju in skupnostnim dejavnostim katoliške mladine na jugu Madžarske. Fundacija izvaja širok nabor dejavnosti v regiji za spodbujanje krščanskih vrednot ter oblikovanje žive in avtentične skupnosti mladih odraslih.

Svoje delovanje osredotoča na naslednja ključna področja:
Mladinsko delo – to je v središču poslanstva fundacije. Za razvoj inovativnega in razširjenega mladinskega dela v južni regiji uporablja različna orodja in pristope.

Organizacija kulturnih programov – poslanstvo fundacije je spodbujanje in ohranjanje krščanskih in madžarskih vrednot v južni Madžarski. Temu služi tudi kavarna »Millenniumi« v mestnem središču. V 20 letih delovanja je bilo organiziranih okoli 3000 programov in dogodkov s približno 150.000 udeleženci.

Družbene dejavnosti in prostovoljstvo – od začetka delovanja ima fundacija poslanstvo razvijati družbo, podpirati prikrajšane skupine in spodbujati prostovoljstvo. Kavarna Millenniumi, ki deluje pod okriljem CYF, že 20 let predstavlja osrednje kulturno središče v Szegedu. CYF že več let organizira poletne glasbene festivale (Millennium Jazz Days, Millennium Blues Session od leta 2014, Dugonics Square Summer Festival od leta 2006) ter sodeluje pri praznovanjih Dneva mesta Szeged.

Universität
Augsburg
University

Univerza v Augsburgu je bila ustanovljena leta 1970 kot reformna univerza Zvezne dežele Bavarske. Sprva je bila osredotočena na pravo, ekonomijo, družboslovje in humanistiko, nato pa se je postopoma razširila na perspektivna področja naravoslovnih in tehničnih znanosti ter medicine.

Okoli 20.000 študentk in študentov je vključenih v približno 40 dodiplomskih in državnih študijskih programov ter 50 magistrskih programov. Z več kot 80 partnerskimi univerzami po svetu in približno 320 Erasmus sporazumi ima univerza močno mednarodno mrežo na področju raziskovanja in poučevanja. Med trenutno razvijajočimi se središči so tudi področja evropskih študij ter raziskovanja poučevanja in učenja.

V skladu s svojim motom *Scientia et Conscientia* (znanost in vest) si Univerza v Augsburgu prizadeva za odgovorno pridobivanje, širjenje in ohranjanje znanja ter za neomejeno svobodo raziskovanja in poučevanja. Cilj poučevanja je razvijanje sposobnosti znanstvenega učenja in samostojnega pridobivanja znanstvenih metod in znanja. Univerza spodbuja samostojno učenje in delovanje ter prispeva k oblikovanju zrelih, kritičnih in odgovornih državljanov, zavezanih demokratičnim vrednotam.

Doğa Schools je veriga zasebnih šol, ki upravlja 90 kampusov po vsej Turčiji in enega na Cipru ter izobražuje približno 80.000 učencev z okoli 7.500 zaposlenimi. Zaradi teh števil in obsežne mreže ima Doğa Schools izjemen potencial za doseganje učencev, staršev, pedagogov, javnih uslužbencev in drugih deležnikov na nacionalni in mednarodni ravni ter za široko razširjanje rezultatov projektov.

Šole Doğa imajo tesne povezave z regionalnimi izobraževalnimi oddelki v Turčiji in lahko zato v projekte vključujejo tudi državne šole. Njihov cilj je učencem zagotoviti kompetence, da postanejo vsestranski, participativni, ustvarjalni in občutljivi posamezniki prihodnosti. Pedagoško in vodstveno osebje je aktivno vključeno v razvoj in izvajanje inovativnih učnih konceptov, kot so t-MBA (MBA za mladostnike), projektno usmerjeno srednješolsko izobraževanje in koncept naravnega učenja (NLC).

Doğa Schools pokrivajo celotno šolsko izobraževanje od predšolske ravni do srednje šole (3–18 let). Aktivno sledijo kurikularnim spremembam, izboljšujejo programe usposabljanja učiteljev, razvijajo učne materiale in spletna izobraževalna orodja v sodelovanju z nacionalnimi deležniki (pokrajinskimi direktorati, občinami, univerzami in NVO) ter mednarodnimi partnerji (univerzami, NVO in šolami).

Socialna akademija (Slovenija)

<https://socialna-akademija.si/>

Socialna akademija je neprofitni zavod, ki deluje od leta 2004 in izvaja dejavnosti na področjih izobraževanja, raziskovanja in kulture. Njeno poslanstvo je z izobraževanjem, usposabljanjem, raziskovanjem in promocijo spodbujati kulturo, ki temelji na skupnih vrednotah, kot so spoštovanje človekovega dostojanstva, solidarnost, pravičnost in skupno dobro, ter prispevati k aktivnemu državljanstvu in družbeni odgovornosti mladih in mladih odraslih.

Na področju mladinskega dela Socialna akademija spodbuja aktivno državljanstvo in medijsko pismenost, razvija neformalna usposabljanja mladinskih voditeljev in delavcev, ponuja dejavnosti multimedijske produkcije v lastnem multimedijem centru ter spodbuja medgeneracijsko sodelovanje. Med novjšimi mednarodnimi projekti so: strateško partnerstvo ABC of Youth Work (nosilec), European Wide Web of Youth Work, TeachHear, ILEAC, Young Faces of Europe, Enjoy Your Rights, Youth Worker in MotivAction.

InEuropa SRL (Italija)
www.progettareineuropa.com

InEuropa SRL je italijansko podjetje, ustanovljeno leta 2006 s strani strokovnjakov z več kot 20-letnimi izkušnjami na področju evropskih projektov. Njegov cilj je pomagati javnim in zasebnim organizacijam pri dostopu do evropskih inovacijskih programov. InEuropa nudi informacije, usposabljanja in svetovanje o politikah in programih EU, spodbuja zanimanje za evropske priložnosti ter podpira razvoj transnacionalnih projektov s tehnično pomočjo v fazah načrtovanja in izvajanja.

Poleg informativnih in svetovalnih storitev InEuropa sodeluje tudi v evropskih projektih, kot partner ali koordinator. Glavna področja delovanja so izobraževanje, usposabljanje, mladina, kultura, okolje, sociala, zdravje, raziskave in inovacije. V tem okviru številni projekti krepijo znanje in ozaveščenost o okoljskih izzivih ter spodbujajo vedenjske spremembe in razvoj eksperimentalnih neformalnih izobraževalnih poti za šole, mlade in odrasle.

InEuropa ima bogate izkušnje z vodenjem projektov in razvojem izobraževalnih metod na področjih izobraževanja in usposabljanja, sprememb vedenja, kulture in integracije. Preizkuša različne neformalne metode usposabljanja z mladimi in odraslimi za spodbujanje njihovega osebnega in poklicnega razvoja, pomoč pri postavljanju ciljev ter razmislek o vplivu njihovega življenjskega sloga na svet.

Sofinancira
Evropska unija

Mnenja in stališča, izražena v tem dokumentu, so izključno avtorjeva in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA).

Niti Evropska unija niti EACEA ne moreta biti odgovorni za njih.